



Kohti Varsinais-Suomen
hyvinvointialuetta

Lastensuojelun ja lapsiperhe- sosiaalityön tilannekuva Varsinais-Suomessa 2022

Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskusohjelma
Lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun kehittäminen

Projektipäällikkö Johanna Lehtola
Kehittäjäsosiaalityöntekijä Milla Lumio
Kehittäjäsosiaalityöntekijä Reetta Lindfors
Kehittäjäsosiaalityöntekijä Leena Rantala

Sote-uudistus

1	JOHDANTO	1
2	PALVELUIDEN JÄRJESTÄMINEN	1
2.1	Palvelun järjestämisen tavat	1
2.1.1	Jälkihuollon järjestäminen	2
2.1.2	Kolmannen sektorin palvelut	2
2.1.3	Lastensuojelun avo- ja sijaishuollon järjestäminen jatkossa	3
2.1.4	Ehdotukset hyvinvointialueella keskitettävistä palveluista	4
2.2	Palvelutarpeen arviointi	4
2.2.1	Lastensuojeluilmoitusten ja yhteydenottojen käsittely	4
2.2.2	Ruotsinkieliset ja muun kieliset asiakkaat	5
2.2.3	Palvelutarpeen arvioinnin organisoituminen	5
2.2.4	Asiakasmäärät ja ammattiryhmät	6
2.2.5	Palvelutarpeen arviointityön sisältö	6
2.2.6	Jälkihuollettavien omien alaikäisten lasten palvelutarpeen arvioinnin prosessi	7
2.2.7	Palvelutarpeen arvioinnin tarpeet ja visio	7
2.3	Sosiaalihuoltolain mukainen lapsiperhesosiaalityö	8
2.3.1	Sosiaalihuoltolain mukainen tukisuhdetoiminta	10
2.3.2	Lapsiperhesosiaalityön henkilöstö	10
2.3.3	Hyvät käytännöt lapsiperheisen sosiaalityössä	11
2.3.4	Haasteet nykytilanteessa ja tulevaisuuden visio	12
2.4	Lastensuojelun avohuolto	13
2.4.1	Tukisuhdetoiminta lastensuojelun avohuollossa	14
2.4.2	Avohuollon sijoitukset, kiireelliset sijoitukset ja oheishuoltajuuksjärjestelyt	14
2.4.3	Huostaanottojen valmistelu	16
2.4.4	Lastensuojelun avohuollon henkilöstö	16
2.4.5	Hyvät käytännöt lastensuojelun avohuollossa	17
2.4.6	Haasteet avohuollon nykytilanteessa ja tulevaisuuden visio	17
2.5	Lastensuojelun sijaishuolto	18
2.5.1	Sijaishuollon laitokset Varsinais-Suomen alueella	20
2.5.2	Perhehoidon toteuttaminen	20
2.5.3	Sijoitettujen lasten vanhempien tukeminen	21
2.5.4	Toimivat käytännöt sijaishuollon sosiaalityössä	22
2.5.5	Haasteet nykytilanteessa ja tulevaisuuden visio	23
2.6	Hyvinvointialueen omat lastensuojelulaitokset	24
2.6.1	Asiakasmitoitus ja henkilöstö	24
2.6.2	Yksiköiden profiloituminen	26
2.6.3	Sijoitusmäärät ja ylipaikkatilanteet	27
2.6.4	Toiminnan prosessit ja mittarit	27
2.6.5	Laitosmuotoinen perhekuntoutus	27
2.6.6	Lastenkotien tilat ja mahdolliset korjaustarpeet	27
2.6.7	Haasteet nykytilanteessa ja tulevaisuuden visio	28
2.7	Lastensuojelun jälkihuolto	28
2.7.1	Alaikäisten jälkihuollon järjestäminen	30
2.7.2	Täysi-ikäiset jälkihuollettavat ja kotouttamislainsäädännön mukainen jälkihuolto	31
2.7.3	Muupaikkakuntalaisten jälkihuollettavien palvelut kunnissa	31

2.7.4	Hyvät käytänteet lastensuojelun jälkihuollossa	32
2.7.5	Haasteet nykytilanteessa ja tulevaisuuden jälkihuolto	32
2.8	Lastensuojelun perintä ja itsenäistymisvarat	33
2.8.1	Lastensuojelun asiakasmaksujen hoitaminen	33
2.8.2	Itsenäistymisvarat	35
2.8.3	Tietojärjestelmät	36
2.8.4	Nykytilanne ja tulevaisuuden visio	36
3	HENKILÖSTÖ, RESURSSIT JA TYÖN TUKI	37
3.1	Henkilöstö ja johtaminen	37
3.1.1	Muodollisesti pätevien sosiaalityöntekijöiden määrä	37
3.1.2	Rekrytoinnin haasteet ja onnistumiset	38
3.1.3	Tulevaisuuden tarpeet ja visio johtamisen rakenteissa	39
3.2	Resurssit	40
3.2.1	Nykytilanne	40
3.2.2	Ruotsinkielentaitoisen henkilöstön määrä	41
3.2.3	Haasteet nykytilanteessa ja tulevaisuuden tarpeet	41
3.3	Juridinen tuki	41
3.3.1	Nykytilanne	41
3.3.2	Haasteet nykytilanteessa ja tulevaisuuden tarpeet	42
3.4	Moniammatillinen tuki ja konsultaatio	43
3.4.1	Moniammatillinen asiantuntijaryhmä	43
3.4.2	Konsultaatiokäytänteet	45
3.4.3	Haasteet nykytilanteessa	46
3.4.4	Tulevaisuuden tarpeet ja visio	46
3.5	Systeeminen lastensuojelu	47
3.5.1	Systeemisen toimintamallin toteutuminen	47
3.5.2	Perheterapeutit ja koordinaattorit	48
3.5.3	Systeemisen toimintamallin toteutuminen	49
3.6	Kokemusasiantuntijat ja asiakasraadit	50
3.6.1	3.6.1 Kokemusasiantuntijat	50
3.6.2	Asiakasraadit	50
4	MUUT LAKISÄÄTEISET TOIMINNOT	51
4.1	Lastensuojelun edunvalvonta	51
4.2	Yksityiset sijoitukset	52
4.3	Ryhmämuotoiset toiminnot	53
5	LOPUKSI	56

1 Johdanto

Tämän raportin tiedot perustuvat Varsinais-Suomen kunnista kesä-elokuussa 2022 kerättyihin tietoihin lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun järjestämisen nykytilanteesta ja tulevaisuuden tarpeista ja ajatuksista. Kyselyyn ovat vastanneet kaikki Varsinais-Suomen kunnat tai kuntayhtymät. Lapsiperheiden sosiaalityö toteutuu kuntayhtyminä Raisio-Ruskon alueella sekä perusturvakuntayhtymä Akselin kunnissa (Nousiainen, Masku, Mynämäki). Yhteensä vastaajia on siis 24.

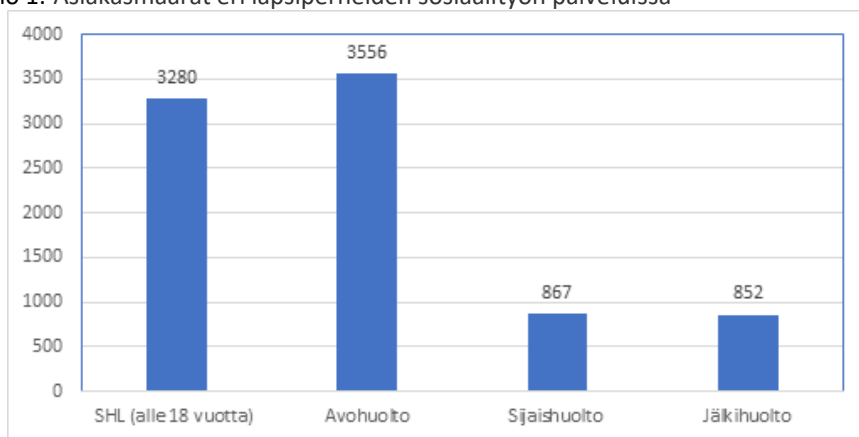
Tilannekuvakartoituksen tietoja hyödynnetään osana Tulevaisuuden sotekeskus-ohjelman lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun kehittämisessä ja hyvinvointialuevalmistelun tukena.

2 Palveluiden järjestäminen

2.1 Palvelun järjestämisen tavat

Varhan alueella lapsiperheissä tapahtuvan sosiaalityön asiakasmäärät (tilanne 31.12.2021) jakautuvat alla olevan kuvion mukaisesti. Lastensuojelun avohuollon asiakkaita on eniten, yhteensä 3556. Seuraavaksi suurin ryhmä ovat sosiaalihuoltolain mukaisen lapsiperhesosiaalityön asiakkaat (3280). Sijaishuollon (867) ja jälkihuollon (852) asiakasmäärät ovat keskenään melko samansuuruiset.

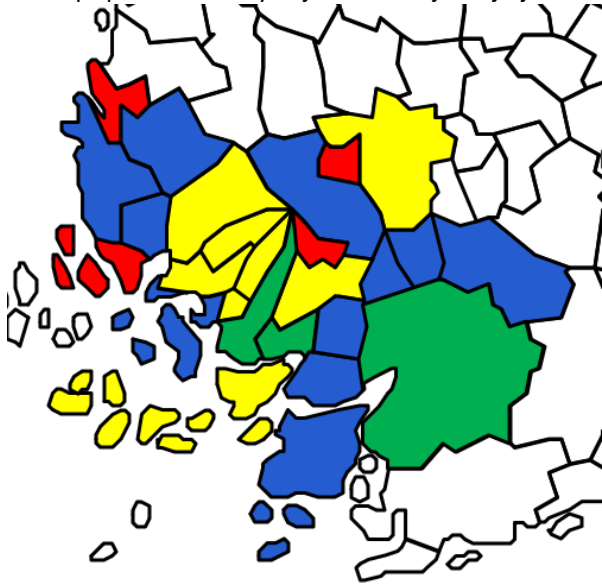
Kuvio 1: Asiakasmäärät eri lapsiperheiden sosiaalityön palveluissa



Lastensuojelun ja lapsiperhesosiaalityön organisointi eroaa Varsinais-Suomen kunnissa/kuntayhtymissä. Kuntakohtaisia eroja selittää ensisijaisesti kunnan koko. Eri kunnissa/kuntayhtymissä on myös tehty tietoisesti erilaisia ratkaisuja palveluiden organisoimisen osalta.

Viidessä kunnassa tai kuntayhtymässä (21%) lapsiperhesosiaalityö ja lastensuojelu järjestetään osana täysin yhdenmukaisesti sosiaalityötä. 11 kuntaa tai kuntayhtymää (46%) järjestää lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun yhdessä, mutta erillään muusta sosiaalityöstä. Viisi kuntaa tai kuntayhtymää (21%) järjestää lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun erillään siten, että lastensuojelusosiaalityö on yhdenmukaisesti (avo-, sijais- ja jälkihuolto yhdessä). Kolme kuntaa (12%) järjestää lastensuojelutyön eriytettyinä, mutta keskenään hieman eri tavoin organisoidusti: Turussa lapsiperhesosiaalityön yhteydessä tehdään palvelutarpeen arvioinnit ja lastensuojelutyö toteutetaan jaettuna avo-, sijais- ja jälkihuollon työhön. Kaarinassa lastensuojelutyö on eriytetty siten, että avohuolto on erillään ja sijais- ja jälkihuolto yhdessä. Salossa avo-, sijais- ja jälkihuolto toteutetaan eriytettyinä.

Kuvio 2. Lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun järjestämisen nykytila Varhan alueella

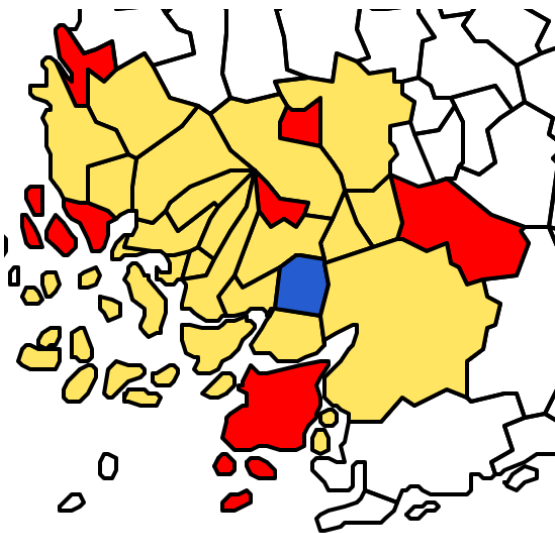


Täysin yhdenmennetty sosiaalityö (ls, shl, vpl, työikäiset): Aura, Kustavi, Oripää, Pyhäranta ja Taivassalo
 Lapsiperhesosiaalityö ja lastensuojelu yhdessä, muu sosiaalityö erikseen: Kemiönsaari, Koski Tl, Laitila, Marttila, Naantali, Paimio, Pöytyä, Sauvo, Somero, Uusikaupunki ja Vehmaa
 Lapsiperhesosiaalityö ja lastensuojelu erikseen, lastensuojelu yhdenmennettyä (avo/sijais/jälkihuolto yhdessä): Akseli, Lieto, Loimaa, Parainen ja Raisio
 Eriytetty lastensuojelu: Kaarina, Salo ja Turku

2.1.1 Jälkihuollon järjestäminen

Jälkihuolto järjestetään suurimmassa osassa (67%) Varsinais-Suomen kuntia tai kuntayhtymiä osana lastensuojelun palvelua. Seitsemän kuntaa (29%) järjestää jälkihuollon osana kokonaan yhdenmennettyä sosiaalityötä. Vain Paimiossa jälkihuolto on osana työikäisten palveluita.

Kuvio 3. Jälkihuollon järjestämisen nykytila Varhan alueella



Osana kokonaan yhdenmennettyä sosiaalityötä: Aura, Kemiönsaari, Kustavi, Oripää, Pyhäranta, Somero ja Taivassalo
 Osana työikäisten palvelua: Paimio
 Osana lastensuojelun palvelua: Akseli, Kaarina, Koski Tl, Laitila, Lieto, Loimaa, Marttila, Naantali, Parainen, Pöytyä, Raisio, Salo, Sauvo, Turku, Uusikaupunki ja Vehmaa

2.1.2 Kolmannen sektorin palvelut

Omien palveluiden organisoinnin lisäksi kyselyssä kartoitettiin avoimella kysymyksellä kolmannen sektorin palveluiden hyödyntämistä ja yhteistyön rakenteita kunnissa ja kuntayhtymissä. Kunnat ja kuntayhtymät nimesivät kolmannen sektorin yhteistyökumppaneikseen Mannerheimin Lastensuojeluliiton, seurakunnan, 4H-yhdistyksen, Varsinais-Suomen lastensuojelujärjestöt ry:n, Suomen Punaisen Ristin, Nuorkauppakamarin, Sateenkaarikoto ry:n, Pelastakaa Lapset ry ja Auta Lasta ry:n Veturointi-toiminnan. Ryhmätoiminnan järjestämisen yhteydessä nousee esiin myös muita kolmannen sektorin toimijoita.

Muutama kunta totesi, ettei yhteistyötä ole lainkaan kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Muutama kunta myös totesi, että yhteistyötä tehdään liian vähän ja tarve sekä tahtotila yhteistyön kehittämiseksi ja lisäämiseksi on suuri. Huomiona nostettiin esiin myös se, että monet kolmannen sektorin tarjoamista palveluista ovat ehkäisevän lastensuojelun palveluita eivätkä siten sovellu suoraan lastensuojelun asiakkaille.

2.1.3 Lastensuojelun avo- ja sijaishuollon järjestäminen jatkossa

Kyselyssä kartoitettiin kuntatoimijoiden kantaa lastensuojelun avo- ja sijaishuollon palveluiden järjestämiseen eli siihen, tulisiko palvelut järjestää hyvinvointialueella yhdessä vai erikseen. Yli puolet (15 vastaajaa, 62%) katsoi, että palvelut tulisi järjestää yhdessä. Kahdeksan kuntaa/kuntayhtymää (33%) näki eriytetyn palveluiden järjestämisen perusteltuna. Yhdessä vastauksessa (4%) otettiin kantaa molempien ratkaisujen hyviin ja huonoihin puoliin.

Yhdennettyä lastensuojelua perusteltiin asiakaslähtöisenä toimintamallina: työntekijä ei vaihdu kesken lastensuojeluprosessin, jatkuvuus työskentelyssä ja asiakkaan kokonaisprosessi/kokonaisuus säilyy yhden työntekijän osaamispiirissä, siirroissa ei häviä tietoa ja suhteen rakentamista ja luottamusta ei tarvitse aloittaa alusta. Työntekijöiden vaihtuvuuden tiedettiin olevan suurta joka tapauksessa ja vaihtuvuuden kerrottiin nousevan esiin asiakaspalautteissa aina negatiivisena seikkana. Yhdennettyä lastensuojelua perusteltiin myös sen kustannustehokkuudella: yhdennetyssä työssä sijaishuollon nähtiin toimivan tehokkaana interventiona samojen työntekijöiden jatkaessa työskentelyä perheen kanssa yhdessä asetettujen tavoitteiden kanssa työskennellen ja tähdäten sijaishuollon päättymiseen. Työntekijän näkökulmasta yhdennetty lastensuojelu katsottiin saman palvelutehtävän ja lainsäädännön sisällä tehtäväksi työksi ja vaativan paljon samaa osaamista ja suunnitelmallista sosiaalityötä. Systeemisen työtavan katsottiin tulevan parhaiten huomioiduksi yhdennetyssä lastensuojelussa, jossa avo- ja sijaishuollon palvelut järjestetään alueellisesti ja samassa paikassa. Sosiaalityö nähtiin suhdeperustaisena ja katsottiin, ettei organisaation tulisi luoda sellaisia rakenteita, jotka eivät tue tätä.

Eriytettyä lastensuojelua perusteltiin avo- ja sijaishuollon lastensuojelutyön erilaisuudella ja kummankin osa-alueen nähtiin vaativan erityisosaamista. Eriytetyn mallin katsottiin mahdollistavan paremmin kollegiaalisen tuen. Työntekijän erikoistuminen ja osaamisen kehittyminen nähtiin tuovan pitovoimaa. Eriytetyllä työllä lapsen saaman palvelun laatu katsottiin tulevan parhaiten turvatuksi.

Kuvio 4. Nostoja yhdennetyn ja eriytetyn lastensuojelutyön puolesta

Yhdennetty lastensuojelu

- Asiakaslähtöinen toimintamalli
- Kustannustehokkuus
- Sama palvelutehtävä ja lainsäädäntö
- Systeeminen työtapa
- Toimintatapojen yhdenmukaistuminen sekä lapsikeskeisemmän työtavan ja sijoituksiin ja rajoitustoimenpiteisiin liittyvän osaamisen vahvistuminen

Eriytetty lastensuojelu

- Avo- ja sijaishuollon erityisyys ja erityisosaamisen tarve
- Kollegiaalisen tuen mahdollistuminen
- Työntekijöiden pitovoiman lisääntyminen
- Palvelun laatu

2.1.4 Ehdotukset hyvinvointialueella keskitettävistä palveluista

Hyvinvointialueella keskitettävistä lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun palveluista kysyttiin avoimella kysymyksellä, jossa vastaajat saivat nimetä vapaasti eri palveluita. Kysymysasettelusta johtuen vastauksina tuli hyvin vapaamuotoinen lista erilaisista palveluista.

Yli viidessä vastauksessa katsottiin, että Tukipalvelut-yksikön tapainen toiminta (sis. mm. puitesopimusten alaisten palveluiden koordinointi, kilpailutukset, valvonta), sosiaalipäivystys, jälkihuolto ja sijaishuolto olisi syytä keskittää. Neljä vastaajaa nimesi perheoikeudelliset palvelut ja juridiset palvelut tärkeiksi keskitettäviksi palveluiksi. Yksittäisiä mainintoja keskitettävistä palveluista saivat myös perhehoitajien rekrytointi ja kouluttaminen, sijaishuollon perintään ja itsenäistymisvaroihin liittyvät prosessit, kasvatus- ja perheneuvonta, tukiperheet ja tukihenkilötoiminta, eroauttaminen, tapaamisten valvonta ja vaihto, sijaishuoltoyksiköiden hallinto, edunvalvonta, lastensuojelun asiantuntijaryhmä, lasten kaltoinkohteluepäilyt, palvelutarpeen arviointityöskentely, palveluohjaus ja neuvonta, lapsiperheiden täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki, perhetyö ja tehostettu perhetyö, vaativa kotiin vietävä perhekuntoutus tai -arviointi sekä erilaiset toimistosihiteerityöt kuten mm. asiakirjatarkastukset, maksut asiakkaille ja perhehoitajille.

2.2 Palvelutarpeen arviointi

Lastensuojelulain 26 §:n mukaisesti lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän on arvioitava välittömästi lapsen mahdollinen kiireellinen lastensuojelun tarve. Lisäksi on arvioitava seitsemän arkipäivän kuluessa vireille tulosta, tehdäänkö sosiaalihuoltolain 36 §:n mukainen palvelutarpeen arviointi. Lähtökohtaisesti palvelutarpeen arviointi on tehtävä, jollei arvioinnin tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta. Palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä selvitetään lastensuojelun tarve, ellei asia ole selvästi luonteeltaan sellainen, ettei lastensuojelun tukitoimia tarvita.

Arvion lastensuojelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien tarpeesta tekee sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijä arvioi lapsen kasvuolosuhteita sekä huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Arviointi tehdään kyseessä olevan tapauksen olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa. Arvioinnin tekemiseksi sosiaalityöntekijä voi tarvittaessa olla yhteydessä lapselle läheisiin henkilöihin sekä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin siten kuin sosiaalihuoltolain 41 §:ssä säädetään. Palvelutarpeen arvioinnin on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta.

2.2.1 Lastensuojeluilmoitusten ja yhteydenottojen käsittely

Lastensuojeluilmoitusten ja yhteydenottojen käsittelyssä oli eri kunnissa/kuntayhtymissä toisistaan hieman poikkeavia toimintatapoja. Yleisin tapa (9 vastaajaa, 39%) oli ilmoituksen/yhteydenoton käsittely sosiaalityöntekijän toimesta. Toiseksi yleisin tapa (7 vastaajaa, 30%) oli lastensuojeluilmoituksen käsittely erillisessä arviointitiimissä. Kolmanneksi yleisin (5 vastaajaa, 22%) oli ilmoitusten ja yhteydenottojen käsittely ”yhteisessä tiimissä”. Vastaanottavan sosiaalityöntekijän määräytymisen muutama kunta kertoi ratkaisseensa kiertävän päivystysvuoron avulla. Kysymyksenasettelusta johtuen vastauksista ei voi täysin tulkita näiden kolmen ilmoitetun toimintatavan välttämättä eroavan toisistaan sillä eri vastaajat ovat saattaneet ilmaista asian vain eri tavoin. Lähtökohtana joka tapauksessa on se, että lastensuojeluilmoitusten ja yhteydenottojen käsittely tehdään sosiaalityöntekijän toimesta – joko itsenäisesti tai tiimin tuella.

Vireilletuloaikaisesta työskentelystä eli seitsemän arkipäivän sisällä tehtävästä arviointityöstä löytyi kunnissa/kuntayhtymissä myös erilaisia toimintamalleja. Kuten jo edellä todettu, osassa kuntia oli erikseen nimetty yksikkö tai työntekijät, jotka vastaanottivat lastensuojeluilmoitukset, yhteydenotot ja hakemukset sekä tekivät vireilletuloajan aikana tapauskohtaisen arvion siitä, käynnistääkö vireilletulo palvelutarpeen arvioinnin vai riittääkö työntekijöiden oma vireilletuloaikainen työskentely ja/tai palveluohjaus muihin palveluihin. Tavanomaisimmin arvio palvelutarpeen arvioinnin aloittamisen tarpeesta tehdään tapaamalla perhe vireilletuloajan sisällä. Kuntien/kuntayhtymien vastauksissa nimettiin seuraavia palveluita, joihin

asiakkaita ohjattiin: Valomerkki, Näppäri, Omin Jaloin, terveydenhuolto, Ankkuri-tiimi, varhaisen tuen tiimi, yläkoulun psykiatrisen sairaanhoitaja, koulukuraattori, koulupsykologi, perheneuvola, päihdepolkutyö, oppilashuolto, Tulipysäkki, perhekeskuksen lapsiperheiden palvelutarpeen arviointi, Kriisikeskus Etappi, mt-yksikkö, päihdehuolto sekä erilaiset palveluja tarjoavat hankkeet ja järjestöt.

Muutama kunta totesi vastauksissaan, että vireilletuloaikainen työskentely palvelutarpeen arviointitiimin toimesta on osoittautunut tehokkaaksi interventioksi eikä palvelutarpeen arviointia ole tarvinnut useinkaan aloittaa. Toisaalta erään toisen kunnan vastauksessa todetaan, että lähes kaikista aloitetaan palvelutarpeen arviointi. Tämä osoittaa sitä, että käytännöt vireilletuloaikaisen työskentelyn mahdollistamiseen vaihtelevat suuresti kuntakohtaisesti. Eräässä vastauksessa todettiin, että vireilletuloaikaista työskentelyä on haastava mahdollistaa, mikäli arvioinnissa ei ole erikseen osoitettua henkilökuntaa.

2.2.2 Ruotsinkieliset ja muun kieliset asiakkaat

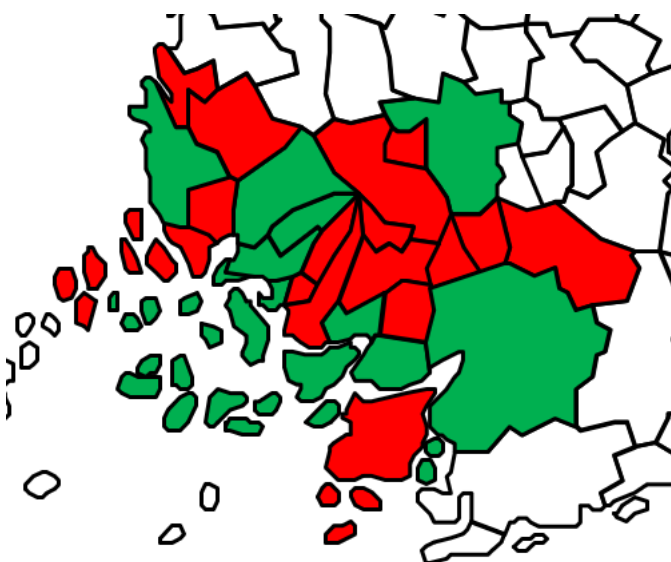
Ruotsinkielisten ja muun kielisten (tulkkaukselta tarvitsevien) asiakkaiden määrä palvelutarpeen arvioinnissa erosi suuresti kunnittain/kuntayhtymittäin. Kuusi kuntaa/kuntayhtymää arvioi, ettei palvelutarpeen arvioinnissa ole ollut lainkaan ruotsinkielisiä tai muun kielisiä. Kymmenen kuntaa/kuntayhtymää arvioi, että ruotsinkielisten tai muun kielisten osuus palvelutarpeen arvioinnissa on vähäinen. Parainen ja Kemiönsaari arvioivat, että ruotsinkielisten tai muun kielisten osuus palvelutarpeen arvioinnissa on noin puolet.

Osaamista ruotsinkieliseen palveluun todettiin löytyvän 12 kunnasta/kuntayhtymästä. Seitsemän kuntaa/kuntayhtymää arvioi, ettei osaamista ollut tai se ei ollut riittävää. Muutamassa vastauksessa lisättiin, ettei tarvittakaan ruotsinkieliselle palvelulle ole ollut ko. kunnassa/kuntayhtymässä.

2.2.3 Palvelutarpeen arvioinnin organisoituminen

Kolmasosa (33%) kunnista/kuntayhtymistä toteutti palvelutarpeen arvioinnin omassa yksikössä tai tiimissä. 67% kunnista/kuntayhtymistä toteutti palvelutarpeen arvioinnin osana muuta sosiaalityötä/lastensuojelutyötä.

Kuvio 5: Palvelutarpeen arvioinnin toteuttamisen nykytila Varhan alueella



PTA omassa yksikössä/tiimissä:
Akseli, Loimaa, Kaarina, Naantali, Parainen, Salo,
Sauvo ja Uusikaupunki

PTA osana muuta sosiaalityötä/lastensuojelua:
Aura, Kemiönsaari, Koski TI, Kustavi, Laitila, Lieto,
Marttila, Oripää, Paimio, Pöytyä, Pyhäranta,
Raisio, Somero, Taivassalo, Turku ja Vehmaa

Palvelutarpeen arvioinnin osalta kyselyssä kysyttiin myös sitä, onko lasten ja aikuisten palvelutarpeen arviointi organisoitu yhdessä vai erikseen. Tähän kysymykseen tuli ainoastaan kahdeksan vastausta. Kaksi kuntaa/kuntayhtymää kertoi lasten ja aikuisten palvelutarpeen arvioinnin organisoiduksi yhdessä. Kuusi

kuntaa/kuntayhtymää totesi lasten ja aikuisten palvelutarpeen arvioinnin organisoiduksi erikseen. Vähäisestä vastaajamäärästä johtuen nämä luvut eivät ole yleistettäviä koko Varhan alueella.

2.2.4 Asiaksmäärät ja ammattiryhmät

Työntekijäkohtainen palvelutarpeen arvioinnin ohessa olevien asiakkaiden määrä vaihteli suuresti. Korkeimmillaan palvelutarpeen arvioinnin ohessa työntekijällä oli lastensuojeluasiakkaita 35, sosiaalihoitolain mukaisia asiakkaita 30 tai muita asiakkaita 30. Minimiarvo oli 0, mikä kertoo siitä, että osassa kuntia/kuntayhtymiä palvelutarpeen arviointia tehtiin muusta työstä erillisenä eli työntekijällä ei ollut muita asiakkaita. Keskimäärin palvelutarpeen arvioinnin ohessa työntekijällä oli lastensuojeluasiakkaita 13, sosiaalihoitolain mukaisia asiakkaita 14 ja muita asiakkaita 7.

Palvelutarpeen arviointityön osuutta kokonaistyöstä pyrittiin hahmottamaan kyselyssä pyytämällä arviota siitä, kuinka paljon työntekijän työajasta menee prosentuaalisesti arviointiin ja kuinka paljon suunnitelmalliseen työhön. Tähän saatiin 15 vastaajalta vastaukset. Arviointityön osuus arvioitiin 20% ja 70% välille. Viisi vastaajaa arvioi arviointityön vievän 20 % kokonaistyöajasta. Kolme vastaajaa arvioi osuuden olevan 30-40% ja kaksi vastaajaa 50%. Muutaman kunnan/kuntayhtymän vastauksessa todettiin, että arviointityön osuus kokonaistyöajasta vaihtelee paljon sen mukaan, kuinka usein ilmoituksia tulee.

Palvelutarpeen arviointia tehdään kunnissa/kuntayhtymissä sosiaalityöntekijöiden, ohjaajien/sosiaalihoitajien, perhetyöntekijöiden ja psykologien toimesta. Kysymykseen saatiin vain kahdeksan vastausta, joten listausta ei voi pitää kattavana luettelona Varhan alueella palvelutarpeen arviointeja tekevistä ammattilaisista.

Palvelutarpeen arviointia tekevän henkilöstön tehtävänkuvia avasi myös vain kahdeksan vastaajaa. Näissä vastauksissa painottui sosiaalityöntekijä-sosiaalihoitaja -työparityöskentelyn hyödyntäminen pta-työskentelyssä. Sosiaalityöntekijän kuvattiin olevan vastuussa lastensuojeluilmoituksista käynnistyvistä pta-prosesseista sekä erityistä tukea tarvitsevien lasten osalta. Sosiaalihoitajan kuvattiin vastaavan ei erityistä tukea tarvitsevien lasten yhteydenotoista käynnistyvistä pta-prosesseista sekä työikäisten ja iäkkäiden palvelutarpeen arvioinneista. Käytännön työparityössä ohjaajan/sosiaalihoitajan työtehtäviksi nimettiin mm. kirjaaminen, tapaamisten organisointi ja muu pohjatyo.

2.2.5 Palvelutarpeen arviointityön sisältö

Palvelutarpeen arvioinnin sisältöjä avasivat kaikki 23 vastaajaa. Palvelutarpeen arvioinnit kuvattiin tehtäväksi tilanne- ja perhekohtaisesti. Arviointiprosessiin kuvattiin sisältyvän tapaamisia 1-10 kappaletta. Kotikäynti sisältyi pääsääntöisesti arviointiin. Lapsen henkilökohtainen tapaaminen nähtiin tärkeänä osana prosessia. Lapsen ja perheen verkostojen kanssa pyrittiin tekemään yhteistyötä joko verkostopalaveriin tai kontaktoimalla varhaiskasvatus/koulu/neuvola/hoitava taho. Useammassa vastauksessa arviointityöskentelyn mainittiin perustuvan mm. THL:n lomakkeeseen, Pesäpuun materiaaliin tai muuhun kuntakohtaiseen prosessiohjeeseen. Arviointityöskentelystä kirjataan yhteenveto, jossa arvioidaan tuen tarvetta ja jatkotyöskentelyä. Usein palvelutarpeen arviointi on itsessään interventio.

Hieman yli puolella kunnista/kuntayhtymistä (13 vastaajaa, 57%) ei ollut omaa toimintatapaa ennakollisten lastensuojeluilmoitusten käsittelyyn. Hieman alle puolet (10 vastaajaa, 43%) vastaajista kertoi kunnassa/kuntayhtymässä olevan oma toimintatapa.

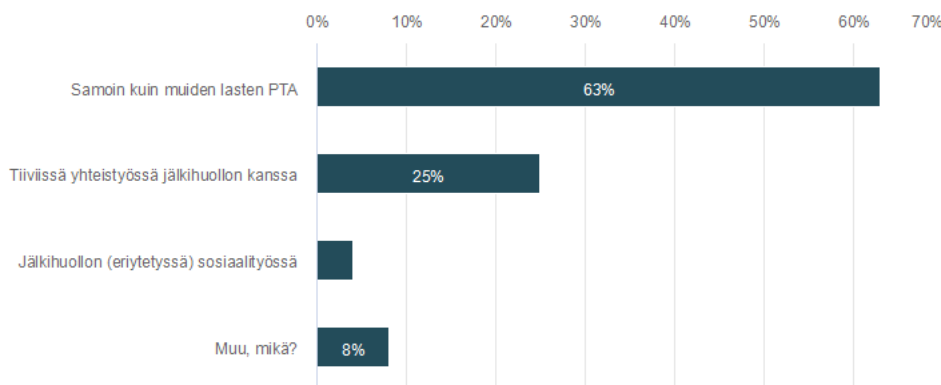
Tarkemmin ennakollisten lastensuojeluilmoitusten toimintatapaa kunnassa/kuntayhtymässä avasi vain kymmenen vastaajaa. Osa kunnista/kuntayhtymistä oli organisoinut ennakollisten lastensuojeluilmoitusten perusteella tehtävän palvelutarpeen arvioinnin aikuissosiaalityöhön/työikäisten palveluihin. Tässä mallissa työntekijä lapsiperhepalveluista tai lastensuojelusta tulee mukaan työskentelyyn joko lähempänä laskettua aikaa tai lapsen synnyttyä vastasyntyneiden osastolla pidettävään arviointi-/siirtopalaveriin. Mikäli perheellä on ennestään asiakkuus lastensuojelussa, Salossa asianosaisilla on mahdollisuus itse valita, toteutetaanko

palvelutarpeen arviointi lastensuojelussa tutun työntekijän toimesta vai palvelutarpeen arviointeja tekevän Sointu-tiimin toimesta. Mikäli perheessä on ennestään lapsia, Turussa ennakkolliset palvelutarpeen arvioinnit tehdään lapsiperhesosiaalityössä, muutoin aikuissosiaalityössä.

2.2.6 Jälkihuollettavien omien alaikäisten lasten palvelutarpeen arvioinnin prosessi

Suurin osa kunnista/kuntayhtymistä (15 vastaajaa, 63%) toteuttaa jälkihuollettavien omien alaikäisten lasten palvelutarpeen arvioinnit kuten muidenkin lasten PTA:t. Kuudessa kunnassa/kuntayhtymässä (25%) PTA:t toteutetaan tiiviissä yhteistyössä jälkihuollon kanssa. Turussa arvioinnit toteutetaan omassa jälkihuollon yksikössä, jossa hoidetaan kokonaisuudessa jälkihuollettavien omien alaikäisten lasten sosiaalityö. Kaksi kuntaa/kuntayhtymää vastasi ”muu, mikä”: toisessa kunnassa ei ollut lainkaan jälkihuollettavia ja toisessa arviointi tehdään jälkihuollettavan oman sosiaalityöntekijän toimesta.

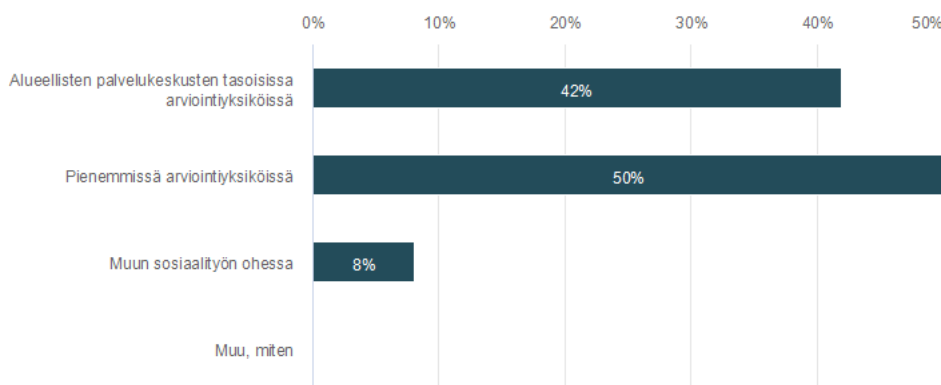
Kuvio 6. Jälkihuollettavien omien alaikäisten lasten palvelutarpeen arvioinnin organisointi



2.2.7 Palvelutarpeen arvioinnin tarpeet ja visio

Palvelutarpeen arviointityö nähdään kyselyvastauksissa palveluna, joka olisi mahdollista keskittää hyvinvointialueella. Yli 90% vastaajista katsoo, että lapsia koskeva palvelutarpeen arviointi tulisi keskittää, joko alueellisten palvelukeskusten tasoisii arviointiyksiköihin tai pienempiin arviointiyksiköihin. Vain kaksi kuntaa/kuntayhtymää katsoo, että palvelutarpeen arvioinnit tulisi tehdä muun sosiaalityön yhteydessä.

Kuvio 7. Näkemykset lasten palvelutarpeen arviointien toteuttamisesta hyvinvointialueella



Keskittämistä perustellaan osaamisen keskittymisellä sekä arviointityön yhdenvertaisella ja tasalaatuisella toteutuksella, jossa työntekijät myös saavat tukea työhönsä paremmin. Keskitettyt, alueelliset yksiköt nähdään myös vähemmän haavoittuvina työntekijäpulalle. Palvelutarpeen arviointityön keskittämällä katsotaan pystyttävän myös yhtenäistämään palveluiden ohjautumisen kriteereitä.

Erytisesti pienempiä arviointiyksiköitä perusteltiin alueellisen erityistuntemuksen tärkeydellä: työntekijän on tärkeää tuntea henkilöstö ja kunnan/alueen palvelut, jotta osaa ohjata asiakasta oikeisiin palveluihin.

Tärkeänä pidettiin myös sitä, että työntekijät toimivat paikallisissa yksiköissä, lähellä asiakkaita ja tämän peruspalveluita, jotta on osaamista palauttaa asiakas myös peruspalveluihin ja ottaa peruspalveluista työntekijöitä (esim. kuraattorit) mukaan palvelutarpeen arviointityöskentelyyn. Pienempien arviointiyksiköiden etuna nähtiin se, että asiakas voidaan tavata siinä kunnassa, jossa hän asuu. Myös alueellinen jalkautumismahdollisuus nostettiin vaihtoehdoksi, mikäli palvelu olisi organisoitu isompiin yksiköihin.

Ylipäänsä arviointityön keskittämistä puoltaa näkemys siitä, että lyhytkestoista, intensiivistä arviointityöskentelyä, johon liittyy tarkka määräaikaedonaisuus, on haasteellista yhdistää suunnitelmalliseen pidempiaikaiseen muutostyöhön työn luonteen eroavaisuuden vuoksi. Yhdistäminen aiheuttaa jatkuvaa priorisointia eri työvaiheiden välillä. Lisäksi riskinä voi olla, että asiakkuus aloitetaan nopeasti ja jatketaan arviointia asiakkuuden aikana.

2.3 Sosiaalihuoltolain mukainen lapsiperhesosiaalityö

Sosiaalihuoltolain 13 §:n mukaan lapsella ja hänen perheellään on oikeus saada viipymättä lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut. Palveluja on järjestettävä tarvittavassa laajuudessa niinä vuorokauden aikoina, joina niitä tarvitaan. Palvelujen on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Jatkossa hyvinvointialueen järjestämism vastuulle kuuluvat lapsiperheiden sosiaalityön osalta mm. lapsiperheiden sosiaalityö, sosiaaliohjaus, sosiaalinen kuntoutus, perhetyö, lapsiperheiden kotipalvelu ja tukipalvelut.

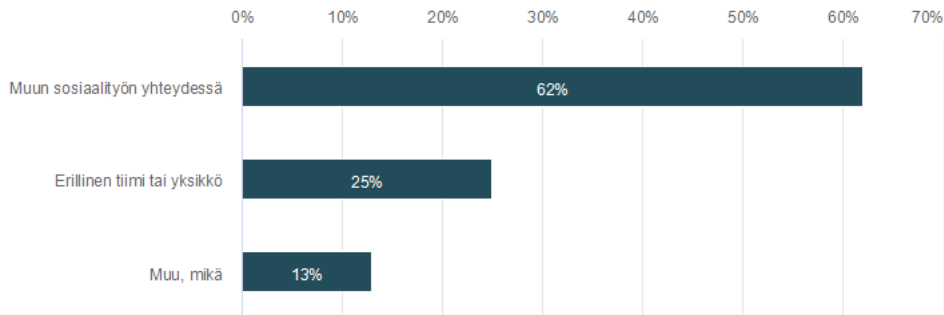
Tilannekuvakartoituksen yhteydessä ilmoitettujen asiakasmäärien (tilanne 31.12.21) sosiaalihuoltolain mukaiset asiakkuudet ovat lastensuojelun avohuollon jälkeen toiseksi suurin asiakasryhmä. Sosiaalihuoltolain mukaisia asiakkuuksia oli kunnissa yhteensä 8394, joista alle 18-vuotiaita oli 40 % (n=3280). Sosiaalihuoltolain mukaisissa asiakkuuksissa on eniten erityisen tuen asiakkuuksia sekä aikuisten että lasten palveluissa. Erityisen tuen asiakkaat ovat sosiaalityöntekijän asiakkaita, kun taas muilla vastuutyöntekijänä voi olla sosiaaliohjaaja. Kaikista kunnista ei saatu tietoja ns. perustuen ja erityisen tuen määristä eli osasta kunnista toimitettiin vain shl-mukaisten palveluiden asiakkuuksia kokonaismäärä ilman erottelua tuen määrällä.

Kuvio 8: Sosiaalihuoltolain mukaiset asiakkuuden ja erityisen tuen määrä

Palvelu	Määrä
SHL (alle 18 vuotta)	3280
, joista erityisen tuen asiakkaita	2033 / 62 %
, joista perustuen asiakkaita	822 / 25 %
SHL (yli 18 vuotta)	5114
, joista erityisen tuen asiakkaita	3259 / 64 %
, joista perustuen asiakkaita	1310 / 26 %

Vastanneista kunnista / kuntayhtymistä 6 ilmoittaa järjestävänsä sosiaalihuoltolain mukaiset lapsiperhesosiaalityön palvelut erillisen tiimin tai yksikön kautta. Nämä kunnat / kuntayhtymät ovat Salo, Loimaa, perusturvakuntayhtymä Akseli, Lieto, Raisio ja Parainen. Suurin osa kunnista toteuttaa palvelun osana muuta sosiaalityön palvelua. Muu vastauskentän vastaajat ilmoittavat palvelut järjestettäväksi lastensuojelun ja lapsiperhesosiaalityön yhdistelmänä, osana perhekeskusta tai erillisenä lapsiperhesosiaalityön yksikkönä, jonka yhteydessä tehdään myös palvelutarpeen arvioinnit (Turku).

Kuvio 9: Sosiaalihuoltolain mukaisen lapsiperhesosiaalityön järjestämisen tapa

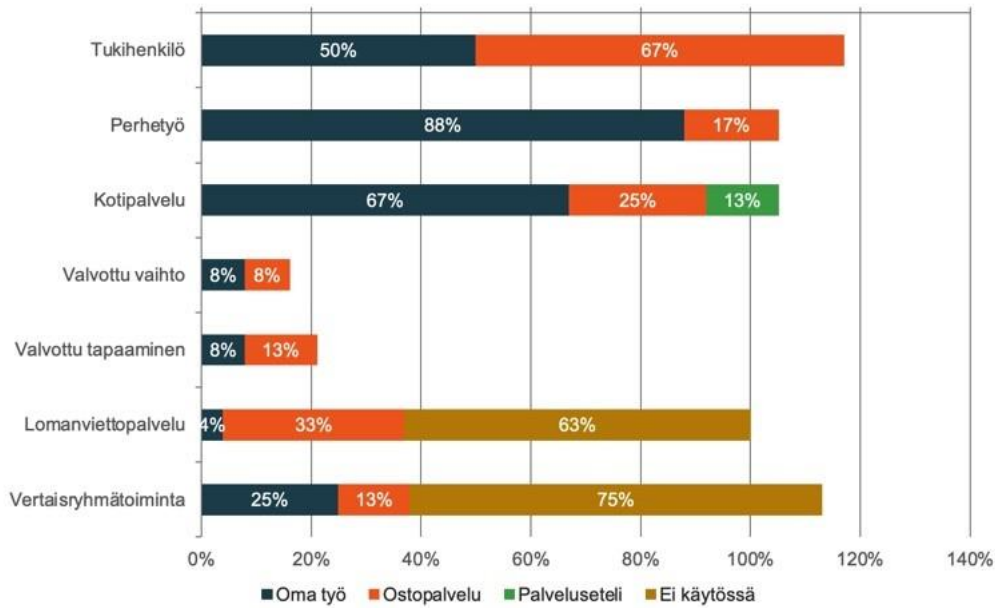


Palveluiden tuottamisen tavassa on kunnissa / kuntayhtymissä vaihtelua. Suurin osa (n=15, 63 %) kunnista ilmoittaa kuitenkin tuottavansa suurimman osan sosiaalihuoltolain mukaisista palveluista omana työnä ja vain 17 % (n=4) ilmoittaa tuottavansa palvelut suurimmaksi osalta ostopalveluna. Lopuissa kunnista (n=5) palveluita järjestetään noin puolet omana työnä ja puolet ostona.

Kunnista kysyttiin toteuttamisen tapaa myös tarkemmin palveluittain tukihenkilötyön, perhetyön, lapsiperheiden kotipalvelun, valvottujen vaihtojen, valvottujen tapaamisten, lomaviettopalveluiden ja ryhmämuotoisten palveluiden osalta.

Vastausvaihtoehtona oli oman työn ja ostopalvelun lisäksi palveluseteli, jota käytettiin palvelun tuottamisessa vain lapsiperheiden kotipalvelun osalta kolmessa kunnassa tai kuntayhtymässä. Kotipalvelu muilta osin vaikuttaa olevan suurimmaksi osaksi (16 vastaajaa) tuotettua kunnan omana työnä, kun vain 6 kuntaa ilmoitti tuottavansa palvelun ostopalveluna. Myös perhetyön (21 kuntaa) osalta omana työnä tuotetun palvelun osuus on huomattavan suuri. Tukihenkilötyön kohdalla taas ostopalvelun käyttö on omaa työtä yleisempää. Palveluiden järjestämisen tapaa voi tarkastella tarkemmin kuviosta 10.

Kuvio 10: Palveluiden järjestämisen tapa sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa



2.3.1 Sosiaalihuoltolain mukainen tukisuhdetoiminta

Sijaishuoltoyksikkö Tammen jäsenkunnat kertovat käyttävänsä pääsääntöisesti Tammen kouluttamia tukiperheitä tai toissijaisesti kilpailutettuja ostopalvelutukiperheitä. Tukipalveluyksikkö kouluttaa Turun tukiperheitä, mutta ostopalvelua on käytössä myös Turussa. Tukiperheiden saatavuudessa on haasteita ja jonotusajat saattavat venyä pitkiksi erityisesti, jos kyseessä on erityistarpeinen lapsi. Ruotsinkielisistä tukiperheistä on pulaa. Yksittäiset kunnat ilmoittavat myös käyttävänsä pitkään omalla listallaan olleita tukiperheitä, joilla ei välttämättä ole koulutusta.

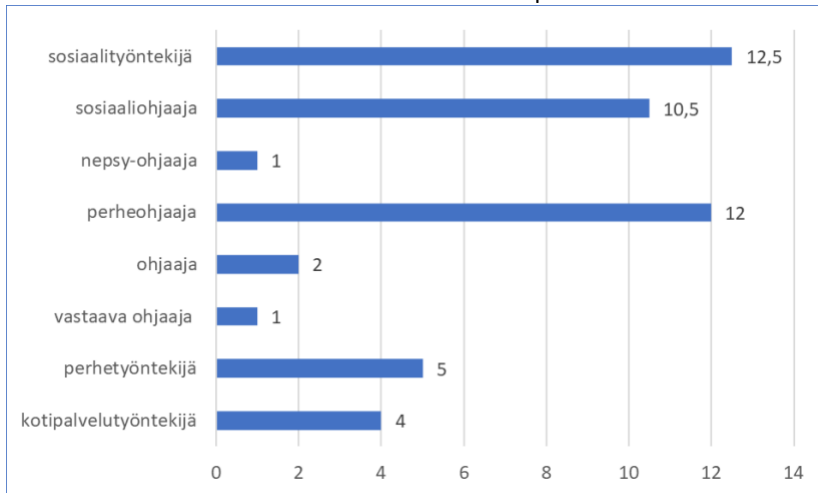
Tilannekuvakartoituksessa nostetaan esiin myös sukulaisperheistä tulevat tukiperhehakemukset. Asiakkaat haluavat saada sukulais- tai läheisperheestä tukiperheen siten, että sosiaalitoimi korvaa kustannukset. Nämä tilanteet saattavat olla hankalia, jos sosiaalitoimessa arvioidaan, ettei palveluntarvetta ole tai asiakkaalla ei ole tukiperheen lisäksi muuta palveluntarvetta. Hyvinvointialueelta toivotaan linjausta sukulais- ja läheisperheiden toimimiseen tukiperheenä; minkälaisin reunaehdoin, missä tilanteissa ja minkälaisella valmennuksella ja arvioinnilla se olisi mahdollista. Myös tukiperheiden myöntämisperusteet yleisemmin, palvelun tuottamistavat ja vaihtoehdot vaativat vastaajien mukaan hyvinvointialuetasosta linjausta.

Tilannekuvakartoituksen vastauksissa nostetaan esiin myös tukiperheiden valvonnan tarve. Vastaajat raportoivat väärinkäytöksistä, joissa esimerkiksi sukulainen toimi tukiperheenä, mutta toteutti samanaikaisesti toista työtä tai tilanteista, joissa koulutetuilla tukiperheillä on ollut kerrallaan lukematon määrä tuettavia lapsia ja kokonaiskäsitystä tilanteestaan ei ole ollut kellään. Tukiperheiden käytöstä olisi hyvä saada hyvinvointialueelle jonkinlainen rekisteri, josta perheiden käyttöastetta voisi valvoa.

2.3.2 Lapsiperhesosiaalityön henkilöstö

Pelkästään sosiaalihuoltolain mukaista lapsiperhesosiaalityötä tehdään kuudessa kunnassa / kuntayhtymässä: Salossa, Loimaalla, perusturvakuntayhtymä Akselissa, Liedossa, Raisiossa ja Paraisilla. Näissä tiimeissä työskentelee henkilöitä seuraavilla nimikkeillä: sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja, ohjaaja, neuropsykiatrinen valmentaja, perhetyöntekijä, perheohjaaja, perhepalveluiden vastaava ohjaaja ja lapsiperheiden kotipalvelutyöntekijä. Yhteensä henkilöstöä on 48 henkilötyövuotta, joiden jakautumisen nimekkeittäin näkee kuvioista 11.

Kuvio 11: Pelkästään sosiaalihuoltolain mukaista palvelua tekevän henkilöstön määrä (6 kuntaa)



Henkilöstön tehtävänkuvat eroavat sen mukaisesti, ovatko he virassa vai eivät. Sosiaalityöntekijät ovat poikkeuksetta virassa ja he vastaavat erityisen tuen asiakkaista ja päätöksenteosta. Ohjaajien, perheohjaajien ja sosiaaliohjaajien suhteen on paljon vaihtelua siinä, ovatko he virassa tai toimessa. Virassa olevat ohjaajat vastaavat lapsiperhesosiaalityön asiakkuuksista ja tekevät palveluun liittyvät suunnitelmat ja päätökset. Toimessa olevat ohjaajat tekevät kohtaavaa kotiin päin vietävää työtä. Perhetyöntekijät ovat kaikissa vastanneissa kunnissa toimessa eivätkä tee päätöksiä.

5/24 vastaajasta ilmoittaa, että lapsiperhesosiaalityötä tekevä henkilöstä ei tee muiden sosiaalihuollon palvelutehtävien työtehtäviä (esim. toimeentulotuki tai aktivointi). Muut vastaajat ilmoittavat, että muiden palvelutehtävien työtehtäviä tehdään sosiaalihuoltolain mukaisten tehtävien ohella. Tyypillisin tehtävä on ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen myöntäminen lapsiperheille osana sosiaalihuoltolain mukaista sosiaalityötä. Pienissä kunnissa sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden ohella tehdään myös lastensuojelun, aikuisten palveluiden, vammaispalveluiden ja iäkkäiden palveluiden päätöksiä.

2.3.3 Hyvät käytännöt lapsiperheiden sosiaalityössä

Tilannekuvakartoituksessa selvitettiin kunnista sellaisia hyviä lapsiperhesosiaalityön käytänteitä, joista olisi hyvä pitää kiinni hyvinvointialueella. Useammassa vastauksessa mainitaan lähipalveluiden tärkeys lapsiperhesosiaalityön palveluiden järjestämisessä. Palveluiden tulee jatkossakin olla lähellä ja helposti saatavilla luontevassa yhteistyössä muun lasten ja perheiden palveluverkoston ja kolmannen sektorin kanssa. Kolmannen sektorin yhteistyön tärkeys sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden järjestämisessä mainittiin useammin. Tiivis yhteistyö muiden lapsiperhepalveluiden kanssa koetaan toimivana. Esimerkiksi Paraisilla lapsiperhesosiaalityö on fyysisesti samoissa tiloissa mm. lastensuojelun, perheneuvolan, neuvolan ja aikuissosiaalityön kanssa. Yhteistyö toimii fyysisen läheisyyden takia hyvin ja tästä halutaan pitää kiinni myös hyvinvointialueella. Erityisen tärkeäksi vastauksista nostetaan tiivis yhteistyö lastensuojelun kanssa.

Niissä kunnissa, joissa lapsiperhesosiaalityön palvelut on tuotettu lähes kokonaan omana työnä, palveluiden tuottamisen tapa on näyttänyt onnistuneena, asiakkaiden edun mukaisena ja kustannustehokkaana. Omasta palveluntuotannosta olisi tärkeää pitää kiinni hyvinvointialueella.

Palveluohjaus ja palvelutarpeen arviointi on tärkeä osa sosiaalihuoltolain mukaista palveluketjua. Asiakkaan tulee ohjautua nopeasti oikean tuen piiriin. Palvelutarpeen arvioinnissa keskeistä on tuen tarpeen määrittely; erityisen tuen määrittelyllä on hyvä olla yhteneväiset kriteerit. Selkeä työjako erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden ja perustuen asiakkaiden välillä on tärkeää; erityisen tuen asiakkaat sosiaalityöntekijöillä ja muut sosiaaliohjaajilla. Perhesosiaalityön palveluissa juridisen konsultaation mahdollisuus kaikille ammattiryhmille nähdään tärkeänä säilyttää.

Systeeminen työote nostetaan esiin toimivana toimintamallina lapsiperhesosiaalityön palveluissa. Systeeminen toimintatapa voisi toimia yhteisenä arvopohjana sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden järjestämisessä hyvinvointialueella. Työntekijöiden vaihtuvuus tosin haastaa kaikkien toimintamallien pysyvyyttä.

2.3.4 Haasteet nykytilanteessa ja tulevaisuuden visio

Keskeisenä haasteena nykytilanteessa nousee esiin pula sosiaalityöntekijöistä ja osaavasta henkilöstöstä. Lapsiperhesosiaalityön resurssia pitäisi lisätä, jotta asiakkaiden tarpeisiin voitaisiin vastata. Vastauksissa kiinnitetään huomiota myös henkilöstön pysyvyyteen ja työhyvinvointiin. Koska asiakasmitoitus ei koske sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita, on osa lastensuojelun työkuormasta kaatunut perhesosiaalityön palveluihin ja asiakkaita ja tehtävää työtä on liian paljon. Henkilöstön hyvinvoinnista huolehtiminen nostetaan esiin tärkeänä teemana. Hyvinvointialueelle esitetään asiakasmäärän rajaamista myös lapsiperhesosiaalityössä, vaikka laki ei sitä vaatisikaan. Asiakasmäärän rajaamisella voisi olla positiivinen vaikutus henkilöstön saatavuuteen, pysyvyyteen ja työhyvinvointiin.

Kuormittunut lapsiperhesosiaalityö ei täysin pysty vastaamaan ehkäisevän työn vaatimuksiin, kun työpanos kohdentuu korjaavaan työhön. Ehkäisevän työn määrää tulisi kyetä jatkossa lisäämään, jotta paine raskaille palveluille vähenee. Kolmannen sektorin kanssa tulisi lisätä yhteistyötä.

Ongelmana nähdään myös erilaiset kynnykset kuntien välillä lapsiperhesosiaalityön asiakkuuteen, erityisen tuen asiakkuuteen ja lastensuojelun asiakkuuteen. Hyvinvointialueelle tarvitaan selkeät palvelukriteerit palveluiden yhdenmukaisen saatavuuden turvaamiseksi. Asiakkaiden siirtyminen tiimien ja palvelutehtävien välillä on kriittinen kohta, joka pitää saada sujuvaksi. Lapsiperhesosiaalityö nähdään haastavana työtehtävänä, johon toivotaan myös osaamisen keskittämistä. Myös alueen palkkaerot lapsiperhesosiaalityössä nostetaan esiin haasteena nykytilanteessa.

Tilannekuvakartoituksessa selvitettiin kuntien näkemyksiä siitä, miten lapsiperhesosiaalityö tulisi hyvinvointialueella järjestää ja miten yhdyspintaa perhekeskukseen tulisi rakentaa. Puolet vastaajista ilmoittaa näkemyksensä, että lapsiperhesosiaalityö tulisi järjestää omana palvelutehtävänä tiiviissä yhteistyössä lastensuojelun ja perhekeskuksen kanssa. Aluekohtaisessa järjestämisessä tulisi huomioida lähipalveluiden ja jalkautuvien palveluiden mahdollisuus.

Lapsiperheiden sosiaalityön erityinen tuki näyttäytyy olevan sisällöllisesti kovin lähellä lastensuojelua ja tiivis yhteistyö lastensuojelun palveluihin koetaan tärkeänä; yhteiset toimipisteet lastensuojelupalveluiden kanssa nousevat esiin useammassa vastauksessa. Lapsiperheiden erityinen tuki ja lastensuojelun katsotaan kuuluvan kiinteästi yhteen, muttei kuitenkaan sijoittuvan saman tiimin sisälle. Tahtotila on toteuttaa lastensuojelu ja lapsiperhesosiaalityön palvelut toisistaan erillisinä palveluina.

Lapsiperhesosiaalityön ns. perustason tuen asemoitumista osaksi perhekeskusta ehdotetaan selvitettäväksi. Ehkäisevien palveluiden ja perustason sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden luonnollinen paikka olisi osana perhekeskusta lähellä asiakkaita.

Tilannekuvan perusteella lapsiperhesosiaalityön kehittämisessä tulee kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin:

a) Yhtenäiset ohjeet ja toimintatavat

Hyvinvointialueelle tarvitaan kriteerit sosiaalihuoltolain mukaiselle asiakkuudelle ja erityisen tuen asiakkuudelle sekä lastensuojelun asiakkuudelle. Siirrot eri palvelutehtävien välillä tulevat olla sujuvia sekä asiakkaan että työntekijöiden näkökulmasta.

Sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden henkilöstön tehtävänkuvissa on paljon eroja ja niiden yhtenäistäminen on ajankohtaista. Erityisesti sosiaali- ja perheohjaajien tehtävänkuvien selvittämisellä voidaan helpottaa sosiaalityön painetta.

Yhtenäisiä ohjeita tarvitaan myös palveluiden kriteereihin esim. tukiperheiden myöntämiseen, arviointiin ja koulutukseen. Palveluiden myöntämisperusteista toivotaan yhteistä keskustelua. Myös tukiperheiden valvonnan toteuttaminen hyvinvointialueella nousee esiin.

b) Lapsiperhesosiaalityön organisoinnin tavat

Lapsiperhesosiaalityön organisoinnin tapa hyvinvointialueella (keskitetty, alueellinen, lähipalvelu, jalkautuva palvelu) vaatii selvittämistä. Myös sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden suhde perhekeskukseen on selvitettävä teema. Kuntien vastauksissa lastensuojelusta erillinen lapsiperhesosiaalityö nousee toivottavana toteuttamisen tapana, mutta mitä järjestely käytännössä tarkoittaisi, missä palvelua järjestettäisiin, mikä on palveluiden suhde perhekeskukseen, vaatii selvittelyä.

c) Henkilöstön saatavuus ja työhyvinvointi

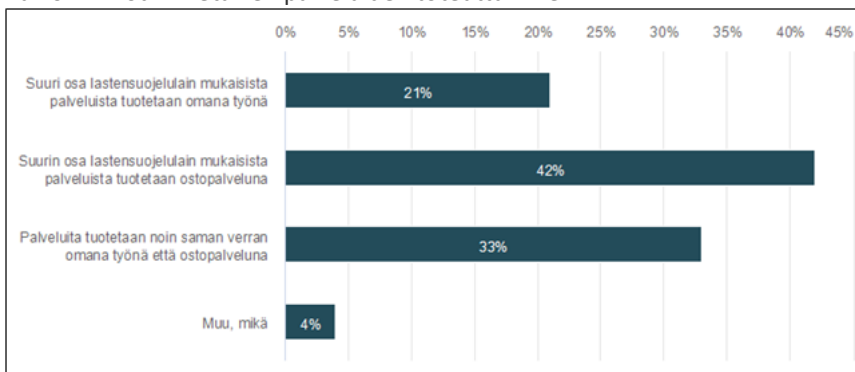
Henkilöstön saatavuuteen, pysyvyyteen, työhyvinvointiin ja työssäjaksamiseen liittyvät teemat nousivat esiin aineistossa. Osana kehittämistyötä tuleekin huomioida henkilöstön työssäjaksamiseen liittyvät teemat ja pyrkiä tekemään suunnitelmia siten, että sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden veto- ja pitovoimatekijät tulevat huomioiduksi.

2.4 Lastensuojelun avohuolto

Lastensuojelun avohuollon tukitoimilla edistetään ja tuetaan lapsen myönteistä kehitystä sekä tuetaan ja vahvistetaan vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskyyä ja –mahdollisuuksia (LsL 34 §). Tilannekuvakyselyn mukaan Varhan alueella oli vuoden 2021 lopussa yhteensä 3245 lastensuojelun avohuollon asiakasta. Lapsiperheisiin kohdentuneessa sosiaalityössä lastensuojelun avohuolto on asiakasmäärältä suurin ryhmä.

Tilannekuvakartoituksessa selvitettiin, miten kunnat tällä hetkellä tuottavat kotiin vietäviä lastensuojelun avohuollon palveluita. 42 % kunnista ilmoittaa, että suurin osa kotiin vietävistä palveluista toteutuu ostopalveluiden kautta. 21 %:ssa kuntia suurin osa palveluista taas toteutetaan omana työnä. Loput kunnista ilmoittavat oman työn ja ostopalvelun osuuden olevan tasan. Muu tapa vastauksissa viittaa toimintatapaan, jossa omaa työtä täydennetään ostopalvelulla.

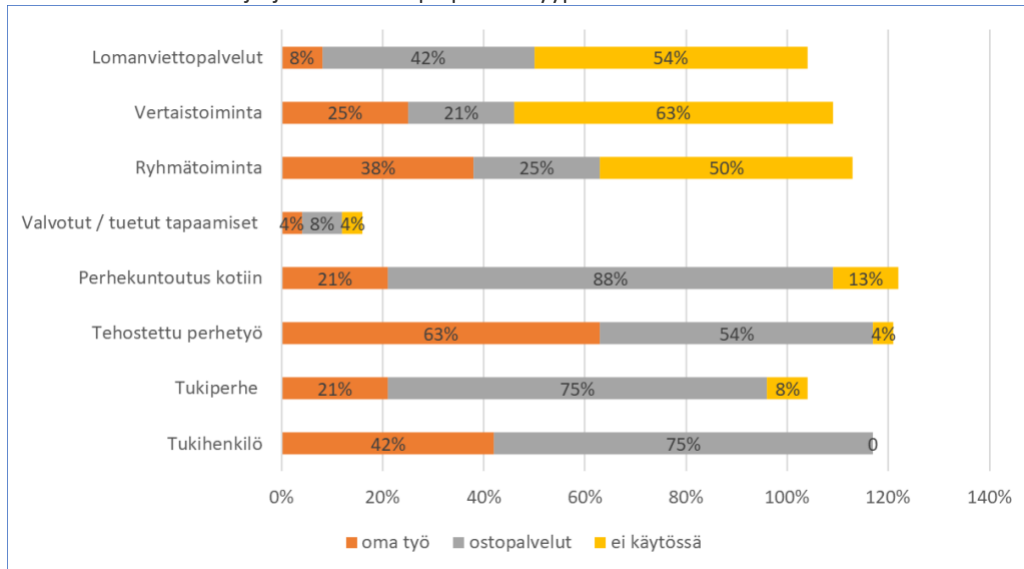
Kuvio 12: Kotiin vietävien palveluiden toteuttaminen



Palveluiden järjestämisen tapaa selvitettiin myös palveluittain: lomaviettopalvelut, vertaistoiminta, ryhmätoiminta, valvotut / tuetut tapaamiset, kotiin vietävä perhekuntoutus, tehostettu perhetyö, tukiperhe ja tukihenkilö. Lomaviettopalvelua, vertaisryhmätoimintaa ja ryhmätoimintaa ei ollut kaikissa kunnissa

lainkaan. Vähiten järjestetään vertaistoimintaa, sillä vain 46% vastaajista ilmoittaa sitä järjestettäväksi. Tyypillisin avohuollon tukitoimi on tukihenkilötoiminta, joka on käytössä kaikissa kunnissa. Suurin osa tästä palvelusta (75 %) toteutuu ostopalveluna. Kotiin vietävä perhekuntoutus toteutuu tyypillisesti (88 %) ostopalveluna, samoin kuin laitospuolinen perhekuntoutus (88%). Tehostetun perhetyön osalta taas oma työ on tyypillisempää (63 %).

Kuvio 13: Palveluiden järjestämisen tapa palvelutyypeittäin



2.4.1 Tukisuhdetoiminta lastensuojelun avohuollossa

Suuri osa sijaishuoltoyksikkö Tammen jäsenkunnista kertoo käyttävänsä pääsääntöisesti Tammen kouluttamia tukiperheitä. Tammen osalta todetaan haastavaksi Tammen jonotusjärjestelmä ja asiakas-tukiperhe -kohdentaminen, joka näyttäytyy kunnan toimijoille epäselvänä. Turku on kouluttanut itse tukiperheitä tukipalvelut yksikön kautta. Yksityisten palveluntuottajien kouluttamia ns. ostopalvelutukiperheitä käytetään täydennyksenä. Palveluntuottajiksi tässä mainitaan lähinnä Pelastakaa lapset ry:n ja SOS-lapsikylän tukiperheet.

Tukiperheiden saatavuudessa on ollut jo pitkään haasteita ja tukiperhettä voi joutua odottamaan pitkään. Erityinen haaste on löytää ruotsinkielisiä tukiperheitä tai perhettä erityisen tuen lapsille (esim. neuropsykiatriset haasteet, käytöshäiriöt). Tukiperheiden suhteen on havaittu myös valvonnan tarvetta, sillä sama tukiperhe voi olla useamman toimijan listalla ja perheisiin on saattanut kertyä toimijoiden välisestä puutteellisesta tiedonkulusta johtuen liikaa tukilapsia samanaikaisesti.

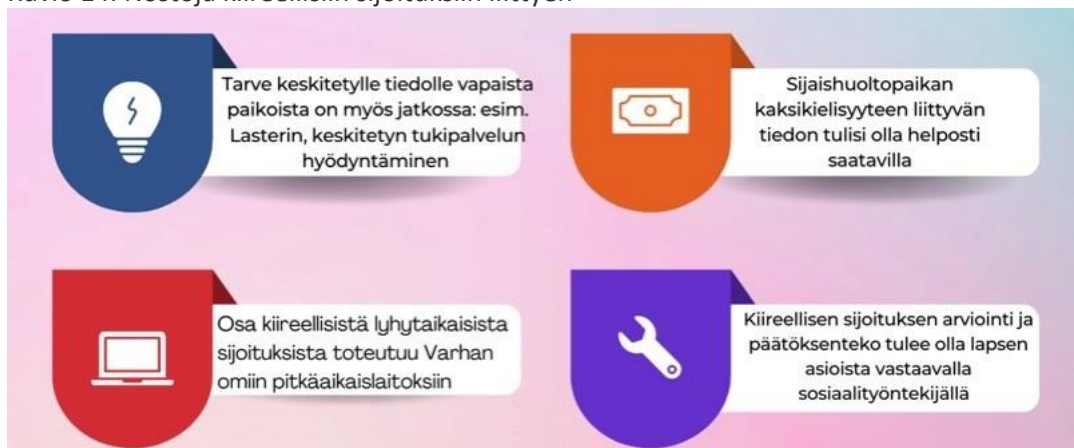
Kunnilta kysyttiin myös palveluiden myöntämiseen liittyvistä käytänteistä erityisesti siitä näkökulmasta, miten toimitaan tilanteissa, joissa lastensuojelun avohuollon asiakkaalle myönnetään myös sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita. Vastaukset kysymykseen olivat osittain epäselviä. Osassa kunnissa sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut myönnetään avohuollon tukitoimina lastensuojelun asiakkaille. Osa kunnista ilmoittaa, että päätöksiä palveluista voidaan myöntää sekä sosiaalihuoltolain että lastensuojelun palvelutehtävissä ja / tai kustannuspaikoilla. Osa kunnista ilmoittaa, että sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita on rajattu pois lastensuojelun asiakkailta (esim. lapsiperheiden kotipalvelu). Hyvinvointialueella katsotaan tärkeäksi linjata sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden myöntämisen periaatteet lastensuojelun asiakkaille.

2.4.2 Avohuollon sijoitukset, kiireelliset sijoitukset ja oheishuoltajuusjärjestelyt

Avohuollon sijoituksia tehtiin 284 kappaletta, joista laitoshuoltoon 64 % (181). Perhehoitoon sijoitettiin avohuollon tukitoimena 58 lasta, joista läheisperheisiin 22 lasta. Avohuollon sijoituksia, joissa lapsi sijoitettiin yhdessä vanhemman kanssa, tehtiin yhteensä 163, joista vain yksi toteutui perhehoidossa. Avohuollon kiireellisenä tukitoimena toteutuneita sijoituksia oli 28.

Kiireellisiä sijoituksia tehtiin 312 vuonna 2021. Kaikki kunnat eivät ilmoittaneet kiireellisten sijoitusten muotoa: Laitoshiitoon ilmoitettiin sijoitetun 184 lasta ja perhehoitoon 78 (joista läheisperheisiin 14). Luvuista voidaan päätellä, että suuri osa kiireellisistä sijoituksia toteutuu laitoshiitona. Suurin osa vastaajista toteaa kiireellisen sijoituksen paikan löytyvän hyvin tai suhteellisen hyvin. Apuna tässä nähdään seudullinen kilpailutus, Turun Tukipalvelut -yksikkö, päivystysperheyksikkö ja sijaishuoltoyksikkö Tammi. Ruotsinkielisille asiakkaille on ollut hankalampaa löytää sijaishuoltopaikkaa. Osassa kunnista on omia vastaanottoyksiköitä (Salo, Turku), joiden kapasiteetti on riittänyt kiireellisten sijoitusten hoitamiseen suhteellisen hyvin. Osa kunnista ilmoittaa käyttävänsä ensisijaisesti Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän laitoksia kiireellisiin sijoituksiin.

Kuvio 14: Nostoja kiireellisiin sijoituksiin liittyen



Oheishuoltajusjärjestelyin hoidettuja tilanteita Varhan alueella ilmoitettiin olevan yhteensä 24. Oheishuoltajille korvattavien palkkioiden maksamisesta on hyvin kirjavat käytännöt. Palkkioita maksetaan perhehoidon palkkioita sovitellen palkkana, taloudellisena tukena tai toimeksiantosopimuksen kautta perhehoidon palkkiona. Kulukorvauksesta ilmoitetaan vähennettävän muut oheishuoltajalle maksettavat etuudet, kuten lapsilisä, elatusmaksut, eläkkeet tms. Myös asiakkuuden sijainnissa on vaihtelua; joissakin kunnissa oheishuoltajusratkaisut hoidetaan lastensuojelussa, joissakin lapsiperhesosiaalityössä ja joissakin jälkihuollon yksikössä. Myös oheishuoltajien soveltuvuuden arviointi on kunnissa eritasoista. Osa on toteuttanut arviointeja yhteistyössä sijaishuoltoyksikkö Tammen kanssa tai työparityönä Tukipalvelut-yksikön kanssa. Suurin osa vastaajista kuitenkin ilmoittaa, ettei toimintatapaa tähän ole. Oheishuoltajusjärjestelyihin tarvitaan hyvinvointialueella selkeä ohje asiakkuuden hoitamisesta ja rahallisista korvauksista lapsen hoitoisuus huomioiden sekä toimintatapa soveltuvuuden arviointiin ja sijoituksen valvontaan.

2.4.3 Huostaanottojen valmistelu

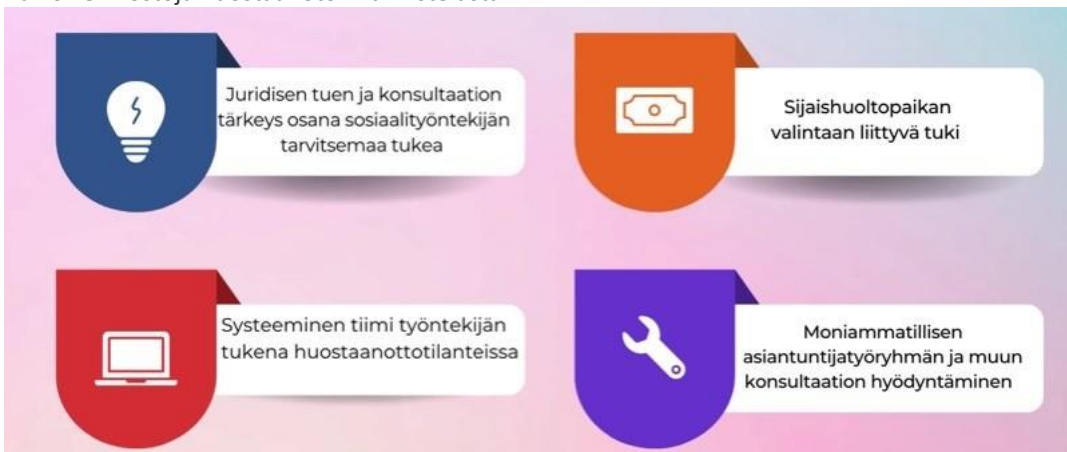
Huostaanottojen valmistelu on kunnissa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävä. Sosiaalityöntekijät saavat valmisteluun tukea eri tavoin. Joissain kunnissa sosiaalityöntekijälle nimetään työpari joko toisesta sosiaalityöntekijästä tai ohjaajasta, joissain kunnissa tuki tulee lähiesihenkilöltä ja joissakin kunnissa on kuntarajat ylittävää yhteistyötä huostaanottojen valmistelussa (esim. Marttila, Koski TL ja Oripää). Turussa sijaishuoltopaikan valintaan on saanut tukea Tukipalvelut-yksiköstä; muissa kunnissa tuki sijaishuoltopaikan etsintään ja valintaan on toteutunut sijaishuoltoyksikkö Tammen kautta.

Huostaanottojen valmistelun tukea saadaan myös moniammatillisesta asiantuntijaryhmästä, mutta erityisesti systeemisen lastensuojelutiimin tuki valmistelussa koetaan tärkeänä. Huostaanoton valmisteluun on tarjolla myös juridista tukea tarpeen mukaan. Juridisen tuen määrä vaihtelee kunnittain (ks. erillinen raportti). Juridinen konsultaatio näyttäytyy huostaanoton valmistelussa keskeisenä ja se voisi olla nykyistä systemaattisempaa esim. siten, että lakimies olisi automaattisesti mukana huostaanoton valmistelussa tutustuen asiakirja-aineistoon. Huostaanoton valmistelun tuessa keskeiseksi nostettiin myös se, että kokemattomimmat sosiaalityöntekijät saavat kokeneemmilta kollegoilta tukea ja neuvontaa koko prosessin ajan.

Huostaanotto prosessin juridisuuden vuoksi huostaanottojen valmisteluun liittyvää täydennyskoulutuksen tarvetta on jatkuvasti. Huostaanottojen valmisteluja tulee vastaan erityisesti pienissä kunnissa harvoin ja osaamisessa voi olla haasteita. Lakikoulutuksen ja juridisen tuen tärkeys korostuu kuntien vastauksissa.

Vastauksissa pohditaan myös muodollisesti epäpätevän sosiaalityöntekijän roolia huostaanoton valmistelussa. Muodollisesti epäpätevän sosiaalityöntekijän ei katsota voivan vastata huostaanoton valmistelusta, vaan hän tarvitsee aina pätevän sosiaalityöntekijän työparikseen huostaanottilanteissa. Joissakin kunnissa tämän järjestämisessä on ollut välillä haasteita henkilöstön saatavuuteen liittyvien ongelmien vuoksi.

Kuvio 15: Nostoja huostaanoton valmistelusta



2.4.4 Lastensuojelun avohuollon henkilöstö

Lastensuojelun avohuollon sosiaalityössä ilmoitetaan olevan henkilöstöä seuraavilla nimikkeillä: sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja, perhetyöntekijä, neuropsykiatrinen valmentaja, perheterapeutti, psykiatrinen sairaanhoitaja, ohjaaja, nuorten avohuollon ohjaaja, psykologi, vastaava sosiaalityöntekijä, johtava sosiaalityöntekijä, vastaava perheohjaaja, etuuskäsittelijä ja koordinaattori. Näistä nimikkeistä johtavat ja vastaavat sosiaalityöntekijät ja sosiaalityöntekijät ovat virassa ja muut pääsääntöisesti toimissa. Sosiaaliohjaaja sekä ohjaajia toimii sekä toimissa että viroissa, riippuen siitä liittykö heidän tehtäviinsä päätösten tekoa.

Osa kunnista toimitti kyselyn vastauksena tarkat tehtäväkuvat kaikille nimekkeille, mutta suurimmasta osasta kuntia tätä tietoa ei toimitettu. Tehtävien tiiviissä kuvailuissa perhetyöntekijöiden, ohjaajien ja sosiaaliohjaajien työnkuva näyttäytyy pitkälti suorana kohtaavana asiakastyönä, joka perustuu sosiaalityöntekijän laatimaan asiakassuunnitelmaan. Sosiaalityöntekijän tehtävät kiteytyvät suunnitelmien laadintaan ja päätöksentekoon ja yhteistyöhön perheen ja muun viranomaisverkoston kanssa. Osa kuntia on määritellyt sijaispätevälle sosiaalityöntekijälle eri tehtäväkuvan kuin muodollisesti pätevälle sosiaalityöntekijälle ja tällöin palkasta on voitu alentaa epäpätevyysalennus.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu osassa kuntia myös toimeentulotuen myöntäminen asiakasperheille; osassa kuntia toimeentulotuki myönnetään esim. aikuisten palveluissa. Lisäksi loma-aikoina sosiaalityöntekijöille kuuluu erinäisiä aikuis- ja vammaispalveluihin liittyviä työtehtäviä tai päivystyksellistä työtä. Lisäksi osana jälkihuollon sosiaalityötä voidaan tehdä myös kuntouttavan työtoiminnan päätöksiä. Hyvinvointialueelta toivotaan selkeää toimintamallia lastensuojelun avohuollon ja aikuisten palveluiden yhdyspinnalle erityisesti toimeentulotukeen liittyen sekä myös suhteessa vammaissosiaalityöhön. Hyvinvointialueella tulee tulevina vuosina eteen nimekkeiden, tehtäväkuvien ja palkkaukseen liittyvien asioiden harmonisointi, jonka tueksi lastensuojelun avohuollon henkilöstön työn sisältöjä on hyvä ajoissa pohtia, sillä lähtötilanne on hyvinkin moninainen.

2.4.5 Hyvät käytännöt lastensuojelun avohuollossa

Kunnilta kysyttiin hyvin toimivia lastensuojelun avohuollon palveluiden käytänteitä, joista olisi hyvä pitää kiinni myös hyvinvointialueella. Lähellä asiakasta olevat palvelut mainittiin useasti. Vastauksissa kiinnitettiin huomiota siihen, että kaikilla avohuollon asiakkaila ei ole mahdollisuutta liikkua kauas esim. palaveriin osallistumisen vuoksi. Tästä syystä riittävät lähipalvelut tai jalkautuvat palvelut lähelle asiakasta nähtiin edelleen tärkeinä. Lähipalveluissa korostuu myös muun lapsen ympärillä olevan verkoston tuntemus ja helppous tehdä yhteistyötä.

Myös saman työntekijän jatkaminen alkupalveluista sijaishuoltoon nähtiin toimivana työtapana. Perheiden kanssa toteutuvan työn tekeminen omana työnä ostopalvelun sijaan nähdään tärkeänä tiedonkulun kannalta. Myös saman lähityöntekijän (perhetyöntekijä) jatkaminen perheen kanssa perheen siirtyessä sosiaalihuoltolain mukaisista palveluista lastensuojeluun, nähtiin hyvänä toimintatapana. Palveluiden tuottaminen omana työnä nähdään joustavana ja nopeana tapana reagoida perheen ongelmiin.

Vastauksissa mainitaan useamman kerran sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan työparimalli sekä systeeminen toimintatapa. Systeemisen toimintamallin suhteen korostettiin perheterapeuttiresurssin tärkeyttä. Koettiin tärkeänä, että perheterapeutti on avohuollon henkilöstön tukena myös asiakastyössä pelkän viikkotiimin osallistumisen sijaan (kts. erillinen raportti systeemisestä toimintamallista).

2.4.6 Haasteet avohuollon nykytilanteessa ja tulevaisuuden visio

Suurimpana haasteena lastensuojelun avohuollon palveluissa näyttäytyy vastausten perusteella pätevän tai edes sijaispätevän henkilöstön saatavuus. Henkilöstöpulan ohella liian tiukasti mitoitettut resurssit ovat haasteena laadukkaalle lastensuojelun avohuollon sosiaalityölle. Henkilöstön saatavuus ja riittävä määrä näyttäytyvät kriittisinä tekijöinä palveluiden turvaamiselle.

Henkilöstön osaamisen puutteisiin liittyvät teemat nousivat myös esiin vastauksissa, kuten myös liian laajat tehtäväkuvat. Erityisesti sosiaalityöntekijöillä on edelleen paljon työtehtäviä, joiden hoito voisi olla toimistohenkilöstöllä. Hyvinvointialueelta odotetaan toimivia täydennyskoulutusrakenteita henkilöstön osaamisen ja ammattitaidon turvaamiseksi. Vastauksissa esiintyy kaksi toisensa pois sulkevaa näkemystä. Toisaalta toivotaan laajaa osaamista omaavaa pysyvää henkilökuntaa lähipalveluihin ja toisaalta pohditaan osaamisen keskittämistä suurempiin yksiköihin tiettyjen teemojen (esim. sijaishuollon ja jälkihuollon sosiaalityö) osalta. Toisaalta erityispalveluiden (esim. lasten ja nuorten psykiatria) saatavuudessa olevat

haasteet lisäävät henkilöstön osaamisen tarvetta, kun työ kaatuu lastensuojelun hoidettavaksi ja psykiatrisesti oireilevia lapsia ja nuoria joudutaan tukemaan lastensuojelun keinoin psykiatrian sijaan. Erikoissairaanhoidon yhdyspinnan lisäksi pulmia on suhteessa aikuisten ja vammaisten palveluihin ja työnjakoon niiden kanssa. Työskentelyyn tarvitaan selkeitä ja nykyistä yhtenäisempiä prosesseja.

Lastensuojelun tilannekuvakartoituksen avohuollon kysymysten perusteella kehittämisessä ja tulevaisuuden suunnittelussa tulee kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin:

a) Henkilöstön saatavuus ja osaaminen

Henkilöstön riittävyyden ja osaamisen varmistaminen hyvinvointialueella on kriittinen tekijä lastensuojelun avohuollon onnistumisen kannalta. Hyvinvointialueelta odotetaan henkilöstölle mm. jatkuvaa täydennyskoulutusta, toimivia tuen ja konsultaation rakenteita sekä kollegiaalisen tuen että esimiehen tuen järjestämistä.

Lastensuojelun avohuollon henkilöstön tehtävänkuvien ja nimikkeiden selkiyttäminen. Erityisesti kiinnitettävä huomiota ohjaajien tehtävänkuviiin ja päätöksenteon mahdollisuuksiin sekä siihen, että ns. tukityöhön on riittävää toimistohenkilöresurssia.

b) Avohuollon palveluiden organisointi

Vastausten perusteella hyvinvointialueella tulee tehdä linjauksia siitä, miten ja missä lastensuojelun avohuollon palveluita tuotetaan. Ensinnäkin tulee ratkaistavaksi ns. lähipalveluiden, jalkautuvien tai keskitettyjen palveluiden kysymys. Toisekseen ratkaisua kaipaa myös kotiin vietävien palveluiden tuottamisen tapa; toteutetaanko palveluita omana työnä, ostopalveluna vai niiden yhdistelmänä ja missä määrin. Huomionarvoista on, että palveluiden tuottaminen omana työn lähellä asiakasta nousee tilannekuvakartoituksen tavoitetilana.

c) Yhtenäiset ohjeet ja toimintatavat

Hyvinvointialueelle tulee yhtenäistää toimintaohjeet mm. seuraavissa asioissa: sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden myöntäminen lastensuojelun asiakkaille, oheishuoltajuusjärjestelyihin liittyvät palkkiot ja toimintatavat, prosessi ja työnjako toimeentulotuen myöntämisessä suhteessa aikuisten palveluihin, tukiperhepalveluiden organisointiin ja valvontaan liittyvät kysymykset sekä selkeät prosessit erikoissairaanhoidon, aikuis- ja vammaissosiaalityön sekä muiden lasten ja nuorten palveluiden yhdyspinnoille.

2.5 Lastensuojelun sijaishuolto

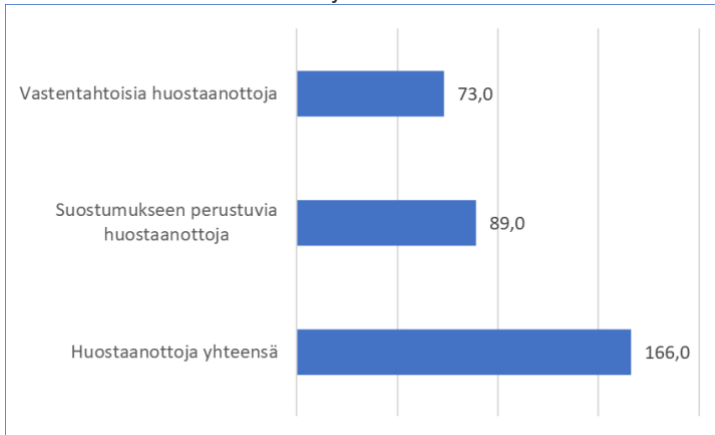
Lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityöllä tarkoitetaan huostassa olevien ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja heidän perheidensä sosiaalityötä. Lastensuojelulain 40 §:n mukaan lapsi tulee ottaa sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen (jatkossa hyvinvointialue) huostaan, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä tai lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään ja jos, avohuollon tukitoimet eivät ole sopivia, mahdollisia tai ne osoittautuvat riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista.

Tilannekuvakyselyn perusteella tulevalla Varsinais-Suomen hyvinvointialueella oli vuoden 2021 lopussa yhteensä 867 sijoitettua lasta. Lastensuojelun sosiaalityön kokonaisasiakasmäärästä 10 % on kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia.

Huostaanottojen määrä kunnissa vaihtelee vuosittain tarpeen mukaisesti. Varhan alueella tehtiin vuonna 2021 yhteensä 166 uutta huostaanottoa, joista 89 ilmoitettiin olevan suostumukseen perustuvia ja 73 olleen vastentahtoisia. Neljässä tapauksessa tietoa huostaanoton suostumuksesta tai vastentahtoisuudesta ei saatu

kyselyssä selville. Vanhempien ja yli 12-vuotiaan lapsen suostumuksella tehdystä huostaanotosta voi päättää kunnan (jatkossa hyvinvointialue) johtava viranhaltija, kun taas vastentahtoisissa tilanteissa päätöksen tekee hallinto-oikeus.

Kuvio 16: Uusien huostaanottojen muoto Varsinais-Suomessa vuonna 2021



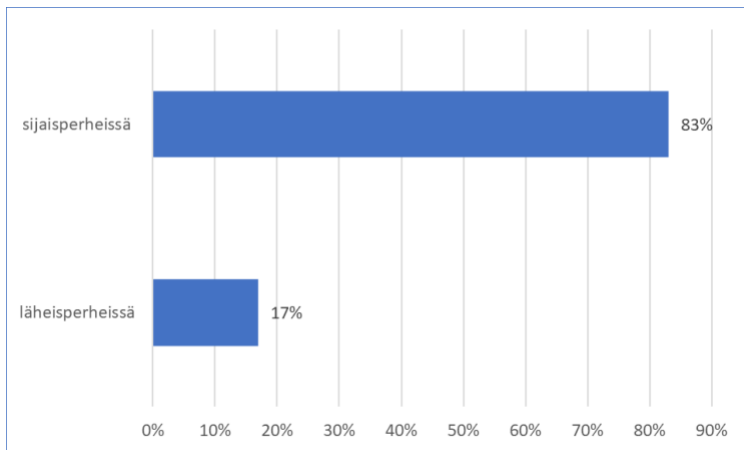
Huostassa olevia lapsia oli siis vuoden 2021 lopussa Varsinais-Suomessa yhteensä 867, joista hieman yli puolet (56 %) oli perhehoidossa. Lastensuojelun sijaishuoltoa voidaan toteuttaa joko perhehoitona, ammatillisena perhehoitona ja laitoshoidtona. Perhehoito voi olla myös läheis- tai sukulaisperheessä tapahtuvaa. Laitoshoidto jakautuu perustason hoitoon ja erityisyksiköihin. Perhehoidossa osuus huostaanotettujen lasten kohdalla vaihtelee kunnissa: suurimmissa kunnissa perhehoidettavia lapsia on Turussa 55 %, Salossa 58 %, Kaarinassa 74 %, Raisiossa 55 % ja Naantalissa 68 %.

Kuvio 17: Sijaishuollossa olevat lapset sijaishuoltopaikan mukaan 31.12.21



Perhehoidossa oli yhteensä 485 lasta, joista 85 ilmoitettiin olevan sijoitettuna sukulais- tai läheisperheisiin ja 400 oli sijoitettuna ns. tavalliseen sijaisperheeseen.

Kuvio 18: Perhehoidon jakautuminen sijaisperheiden ja sukulais- tai läheisperheiden välillä



Laitoshoidon osalta jakoa perustason yksiköihin ja erityisyksiköihin ei kyselyssä selvitetty. Kyselyssä selvitettiin kuitenkin tulevan hyvinvointialueen ulkopuolelle (toisiin maakuntiin) sijoitettujen lasten määrää, jonka kokonaismääräksi ilmoitettiin yhteensä 56 eli noin 6 % sijoitetuista on sijoitettuna oman hyvinvointialueen ulkopuolelle. Lukuja ei saatu kaikista kunnista, joten määrät eivät ole luotettavia.

Kyselyssä kysyttiin kuntien arviota siitä, miten paljon kunnassa arvioidaan olevan sellaisia sijaishuollon asiakkaita, joiden tilanteen haastavuudesta johtuen heidän hoitonsa tulisi järjestää OT-tasoisena. Tällaisia lapsia tai nuoria kunnista ilmoitettiin alueella olevan yhteensä 44, kuntakohtaisten määrien ollessa välillä 0-15. Puolet kunnista ilmoitti, ettei heillä ole yhtään OT-tasoisesta hoitoa tai kuntoutusta tarvitsevaa asiakasta. 6/24 kunnista vastasi heillä olevan yksi OT-tasoisesta hoitoa tai kuntoutusta vaativa asiakas. Suurimmissa kunnissa OT-tasoisien asiakkaiden määrä on selkeästi suurempi; Raisiossa asiakkaita arvioitiin olevan 4, Loimaalla 4, Turussa 5, perusturvakuntayhtymä Akselissa 8 ja Salossa 15. Kuntakohtaista vaihtelua selittänee osalta yhteisen ymmärryksen puuttuminen OT-tasoisesta hoitoa tai kuntoutusta vaativasta asiakkaasta, joten lukuja voinee pitää lähinnä suuntaa antavina.

2.5.1 Sijaishuollon laitokset Varsinais-Suomen alueella

Tilannekuvakartoituksessa selvitettiin sijaishuoltoyksiköiden määrää ja palveluntuottajia Varsinais-Suomessa. Varsinais-Suomen alueella on yhteensä 12 julkisrahoitteista eli kuntien omistamaa lastensuojelulaitosta. Kahdeksan näistä sijaitsee Turussa, yksi Raisiossa, yksi Kaarinassa ja kaksi Salossa. Laitosten nykyiset omistajat ovat Turku, Salo ja Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä, jonka jäsenkuntia ovat Salo, Paimio, Kaarina, Raisio ja Naantali.

Yksityisiä lastensuojelulaitoksia ilmoitetaan kuntien alueella olevan yhteensä 44 kuntien vastausten vaihteluvälin ollessa 1-13. Sellaisia sijaishuoltopaikkoja, joissa toimii kunnallinen kouluyksikkö eli koululuokka on maakunnassa yhteensä 7. Kunnallisia kouluyksiköitä lastensuojelulaitosten yhteydestä löytyy Paimiosta 2, Salosta 1, Turusta 1, perusturvakuntayhtymä Akselin alueelta 2 ja Uudestakaupungista 1.

Kunnat pitävät lakisäateistä rekisteriä alueelleen sijoitetuista lapsista. Kunnat ilmoittivat yhteensä 826 lapsen olevan sijoitettuna alueelleen vaihteluvälin ollessa 0-197. Huomioitavaa on, että kunnan omalle alueelleen sijoittamat lapset eivät näy tässä rekisterissä vaan kyseessä on toisten kuntien kunnan alueelle tekemät sijoitukset. Lisäksi kuntia pyydettiin arvioimaan alueellaan olevien sijaisperheiden määrää; yhteensä sijaisperheitä arvioitiin olevan 316 vaihteluvälin ollessa 0-54.

2.5.2 Perhehoidon toteuttaminen

Tilannekuvakyselyn perusteella Varsinais-Suomen kunnissa on yhteensä 247 sijaisperhettä, joissa on meneillään sijoitus / sijoituksia ja jossa perheen tuki hoidetaan ns. kunnan omana työnä. Kunnat ilmoittivat meneillään olevia sijoituksia olevan 0-120 perheessä. Ns. ostopalveluperheitä, joissa tuki tulee yksityisen

palveluntuottajan kautta, ilmoitettiin olevan yhteensä 76. Kunnat ilmoittivat ostopalveluperheitä olevan 0-37.

Kunnat ilmoittavat järjestävänsä perhehoidon palvelut sijaishuoltoyksikkö Tammen tai Turun Tukipalveluyksikön kautta. Pääsääntöisesti Tammen jäsenkunnissa käytetään Tammen kouluttamia sijaisperheitä, mutta niiden puuttuessa käytetään myös kilpailutettuja ostopalveluperheitä. Turun Tukipalveluyksikkö vastaa sijaisperheiden kouluttamisesta ja rekrytoinnista Turun osalta. Sekä Tammen kunnat että Turku ilmoittavat vastauksissaan haasteita sijaisperheiden rekrytoinnissa ja saatavuudessa. Erityisen haastavana nähdään sijaisperheen järjestyminen erityistarpeisille, vammaisille tai ruotsinkielisille lapsille. Osa kunnista ilmoittaa, ettei heillä ole ajantasaista käsitystä perheiden saatavuudesta tai rekrytoinneista, sillä perhehoidolle ei ole ollut tarvetta.

Perhehoitajien tukea järjestää Turun Tukipalveluyksikkö, sijaishuoltoyksikkö Tammi ja kunnat itse. Turussa perhehoitolain mukainen tuki on eriytetty Tukipalveluyksikköön. Perhehoitajia tukevia sosiaaliohjaajia on neljä, mikä tarkoittaa enintään 30 sijaisperhettä sosiaaliohjaajaa kohden. Suurin osa perhehoidon tuesta järjestetään omana toimintana. Sijaisperheitä tuetaan koko sijoituksen ajan: ensimmäisenä vuotena tapaamisia on kuukausittain, seuraavina vuosina 4-6 kertaa vuodessa. Perhehoitajille laaditaan säännöllisin väliajoin palvelusuunnitelma, jossa arvioidaan tuen tarve sijoituksen eri vaiheissa. Perhehoitajilla on mahdollisuus säännölliseen työnohjaukseen, mentoriin, vertaisryhmätoimintaan jne. Työnjako sijaishuollon sosiaaliohjaajien kanssa hakee vielä paikkaansa, ts. malli, jossa sosiaalityöntekijällä on perhehoidon asiakasosassa kaksi sosiaaliohjaajaa tuottaa toisinaan sekaannuksia. Onnistumisena voidaan pitää, että vahvan oman tuen vuoksi ostopalveluperhehoitoa ei tarvitse käyttää, vaan ostopalveluun päädytään, jos sijoitusvaiheessa ei löydetä sopivaa perhettä.

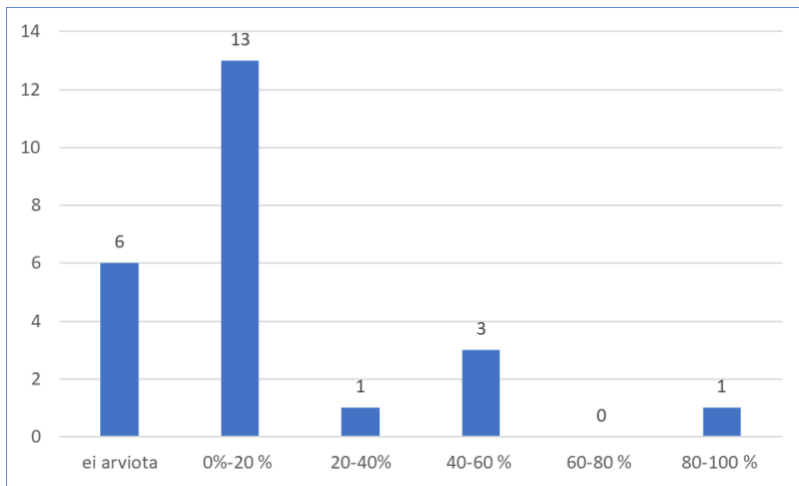
Tammen jäsenkunnissa hyödynnetään Tammen ohjaajaresurssia sijaisperheiden tukemisessa, mutta työtä täydennetään usein kunnan oman sosiaaliohjauksen tai perhetyön kautta. Osa kunnista määrittelee työnjaon olevan noin 50/50 kunnan oman työn ja Tammen tuen välillä. Tammen tukiresurssi koetaan riittämättömänä tarpeeseen nähden. Samoin sijaisperheille järjestävä tuki kokonaisuudessaan näyttää riittämättömänä ja liian epätasalaatuisena. Tammen työskentelyn sisältöihin sinänsä ollaan oltu tyytyväisiä, ongelmana on vain resurssin riittämättömyys. Salon kaupunki ilmoittaa kehittäneensä systemisen toimintamallin sijoituksen alkuvaiheen tukeen. Malli voisi olla hyödynnettäväksi laajemminkin koko hyvinvointialueen käyttöön. Tammen jäsenkunnat vastaavat itse esim. perhehoitajien työnohjauksen järjestämisestä ja se järjestetään ostopalveluna yksityisiltä palveluntuottajilta.

2.5.3 Sijoitettujen lasten vanhempien tukeminen

Lastensuojelulain 30 §:n mukaan huostaan otetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi erillinen asiakassuunnitelma, jollei sen laatimista ole pidettävä tarpeettomana. Suunnitelmassa on arvioitava muun palveluntarpeen arvioinnin lisäksi myös, millä tavoin vanhemmille järjestettävän erityisen tuen avulla voidaan edistää perheen jälleen yhdistämistä. Suunnitelma laaditaan tarvittaessa yhteistyössä muun sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa.

Tilannekuvakartoituksessa selvitettiin, miten sijoitettujen lasten vanhemmille tehtävät asiakassuunnitelmat kunnissa toteutetaan ja pyydettiin kunnilta arviota siitä, kuinka monella sijoitetun lapsen vanhemmalla tämä suunnitelma on tehtynä. Kuntien vastauksissa vanhempien asiakassuunnitelmat tunnustetaan työprosessin kohdaksi, joka jää usein hoitamatta. Vain yksi kunta ilmoittaa, että kaikki vanhempien asiakassuunnitelmat on tehty. Joissakin kunnissa suunnitelma on jäänyt tekemättä vanhemmista johtuvista syistä, mutta suuri osa kertoo tekemättömyyden syyksi resurssi- tai aikapulan.

Kuvio 19: Kuntien arviot vanhempien asiakassuunnitelmien määrästä



Vanhempien asiakassuunnitelmien kohdalla nostetaan vastauksissa esiin yhteistyön tärkeys aikuisten sosiaalipalveluiden kanssa, mikäli lapsen vanhemmilla on asiakkuus aikuisten palveluissa. Mikäli vanhemmilla on asiakkuus aikuisten palveluissa voi erillisen suunnitelman laatiminen lastensuojelussa olla päällekkäistä työtä ja vastauksissa peräänkuulutetaan tiivistä yhteistyötä näiden palvelutehtävien välille. Lisäksi nostetaan yhteistyön tekemisen paikka päihde- ja mielenterveyspalveluiden kanssa.

Kunnissa on asiaan myös toimintaohjeita. Esim. Turussa ja Naantalissa on ohjeistettu, että vanhemman asiakassuunnitelman tilanne tai perustelut sen tekemättä jättämiselle on kirjattava lapsen asiakassuunnitelmaan ja sitä on arvioitava vuosittain. Naantalissa laitossijoitettujen lasten vanhempien asiakassuunnitelmat tekee pääsääntöisesti sosiaalityöntekijä, kun taas ohjaaja huolehtii suunnitelman perhehoitoon sijoitettujen vanhemmille.

2.5.4 Toimivat käytännöt sijaishuollon sosiaalityössä

Sijaishuollon sosiaalityössä ilmoitetaan toimivaksi käytänteeksi kaksi vastakkaista toimintatapaa: Toisaalta sama sosiaalityöntekijä koko lastensuojeluprosessin ajan nähdään toimivana käytäntönä ja toisaalta taas sijaishuollon palvelun keskittäminen yhteen yksikköön nähdään hyvänä toimintatapana. Yhdennetyn prosessin hyöty tulee toimintavasta, jossa työntekijät eivät vaihdu lapsen siirtyessä avohuollosta sijaishuoltoon eivätkä myöskään lapsen kotiutuessa lapsen mahdollisesti kotiutuessa. Eriytetyssä sijaishuollossa etuna on osaamisen keskittyminen. Eriytetyssä sijaishuollossa tärkeänä on nähty myös tiivis yhteistyö ja yhteiset työtilat avohuollon sosiaalityön kanssa.

Sijaishuoltoyksikkö Tammeen keskitetty perhehoidon rekrytointi, tuki ja yhteistyö valvontaan liittyvissä asioissa nähdään toimivana toimintatapana. Myös lastensuojelukuntayhtymän palvelut nostetaan esiin toimivana käytäntönä, kuin myös maakunnallinen päivystysperhetoiminta, maakunnalliset sijaishuollon kilpailutukset ja yhteiset toimintaohjeet perhehoidossa. Tammen tuki nähdään tärkeänä osana sijoitusprosessia, mutta sosiaalityöntekijän mahdollisuus päättää lapsen sijaishuoltopaikasta näyttäytyy vastausten perusteella tärkeänä. Sijaishuoltopaikasta päättämisen lisäksi sosiaalityöntekijän on tärkeää saada itse kartoittaa tukipalveluita ja päättää näistä päätöksentekovaltuuksiensa rajoissa. Salosta nostetaan esiin jo aiemmin mainittu sijoituksen alkuvaiheen tuen malli.

Turun tukipalvelut-yksikkö nostetaan esiin hyvänä käytänteenä: sijaishuoltopaikkojen ja ostopalveluiden koordinointi ja valvonta. Eriytetyssä sijaishuollon sosiaalityön yksikössä on nähty tärkeänä, että jokaisen sosiaalityöntekijän asiakaspiirissä on sekä laitos- että perhesijoitettuja lapsia. On ollut toimiva käytäntö, että sijaishuoltoon tulevat asiakkuudet jaetaan yksikön viikkopalaverissa siten, että työntekijät saavat itse vaikuttaa siihen, millaiseksi oma asiakaspiiri muodostuu. Sijaishuollon yksikön päivystyskäytännöt nostetaan myös esiin toimivina käytänteinä. Yksikössä on enemmän päivystyksellisestä työtä kuin muissa yksiköissä ja tästä syystä nimetyt päivystävät työntekijät ovat tarpeen. Turun sijaishuollon yksiköstä nostetaan hyvänä

käytänteenä myös ohjaajatyöskentely: eriytetty ohjaajat sijoitettujen lasten vanhempien kanssa tehtävään tukityöskentelyyn sekä perhehoitajien kanssa tehtävään työhön. Huomioitavaa kuitenkin on, että Turussa aikuissosiaalityö hoidetaan aikuissosiaalityön palveluissa.

Turussa on myös hyödynnetty kirjaajaohjaajia sijaishuollon sosiaalityössä. Kirjaajaohjaajat edesauttavat ja nopeuttavat asiakassuunnitelmien valmistumista ja mahdollistavat sosiaalityöntekijän keskittymisen asiakassuunnitelmanneuvottelussa kohtaamiseen ja läsnäoloon kirjaamisen sijaan.

Tärkeäksi nostetaan myös juridinen konsultaatio ja systemisen työmallin mukainen työskentelytapa. Salossa hyvänä käytäntönä on ollut sijaishuollon oma perheterapeutti, joka on tukenut tiimiä systemisessä työtöteessä, mutta osallistunut myös asiakastyöhön ja työparityöskentelyyn muiden ammattiryhmien kanssa joustavasti asiakkaiden tarpeiden mukaan. Sijaishuollon sosiaalityötä tulisi myös toteuttaa riittävän pienissä tiimeissä, joiden tukena on helposti saatavilla oleva johtava sosiaalityöntekijä.

Muutamassa vastauksessa nostetaan esiin myös asiakasnäkökulmaa siitä näkökulmasta, että sijoittamisen yhteydessä tulisi edelleen pyrkiä sijoittamaan lapsi mahdollisimman lähelle luonnollisia verkostojaan.

Kuvio 20: Toimivat käytännöt sijaishuollon sosiaalityössä



2.5.5 Haasteet nykytilanteessa ja tulevaisuuden visio

Haasteet sijaishuollon nykytilanteessa liittyvät vastausten perusteella perhehoidon saatavuuteen, perhehoidon tuen saatavuuteen, henkilöstön osaamisen ja sijaishuollon asiantuntemuksen puutteeseen, henkilöstön riittävyyteen, laitoshoidon kestävämpään hintatasoon ja riittämättömään valvontaan.

Vastausten perusteella perhehoitoon tulisi voida panostaa nykyistä enemmän nimenomaan erityistarpeisten lasten osalta. Perhehoidon rekrytointiin, tukeen, täydennyskoulutukseen yms. olisi kyettävä vastaamaan entistä paremmin. Sijaishuoltopaikkojen valvontaan tulisi voida kiinnittää enemmän huomiota. Varsinkin laitoshoido on kallista ja sen tuloksellisuus on välillä kyseenalaista. Omia yksiköitä tarvitaan vastaanottotoimintaan. Yhteisiä selkeitä toimintaohjeita pitäisi olla, niin yksiköt tietäisivät mitä odotetaan, vaaditaan ja mitä velvoitteita heillä on. Valvonta pitää olla yhteistyössä asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden kanssa ja tapahtuneista asioista tiedon pitää tulla ajantasaisesti sosiaalityöntekijälle. Sijaishuollon kilpailutuksessa painopiste tulisi olla jatkossa enemmän laadussa ja palvelusisällöissä.

Tukipalvelut, valvonta ja sijaishuollon sosiaalityö mainitaan useissa vastauksissa palveluina, joiden keskittämistä hyvinvointialueella kannatetaan. Sijoitettujen lasten vanhempien sosiaalityön toteuttaminen

taas nähdään vastauksissa lähipalveluna. Sijaishuollon sosiaalityössä tarvitaan asiantuntemusta, joka nähdään parhaiten toteutuvan palvelun keskittämisen kautta. Keskittämisellä ei kuitenkaan välttämättä tarkoiteta yhtä hyvinvointialuetasosta yksikköä, vaan esim. suurempia alueellisia tiimejä, joissa olisi sijaishuoltoon keskittyvää asiantuntemusta.

Palkkaerot kuntien välillä nostetaan esiin vastauksissa, joten palkkojen harmonisointi olisi tärkeää. Myös työn kuormittavuuteen liittyvät tekijät on huomioitava. Sijaishuollon sosiaalityössä on erityinen luonne mm. matkатыön ja lapsen laajojen verkostojen vuoksi. Asiakasmäärät eivät yksinään kerro työtilanteesta/työmäärästä eivätkä ole verrattavissa suoraan muiden yksiköiden asiakasmääriin. Asiakaskunta lisäksi hankaloituu koko ajan; on asiakkaita, joille on mahdotonkin löytää sijaishuoltopaikkaa koko Suomesta.

Kehittämisen tarpeet sijaishuollon sosiaalityössä liittyvät tilannekuvakartoituksen perusteella yhtenäisiin toimintatapoihin ja -ohjeisiin hyvinvointialueella. Sijaishuoltoyksikkö Tammen ja Turun tukipalveluiden rooli nähdään keskeisenä sijaishuollon tuen toteuttamisen kannalta ja näiden kahden toiminnon maakunnallistaminen onkin sijaishuollon kannalta keskeistä jatkossa. Sijaishuollon valvonnan rakentuminen hyvinvointialueella vaatii myös pohdintaa: mikä on sosiaalityöntekijän tai tukipalveluiden rooli jatkossa ja miten tiedonkulku turvataan.

Sijaishuollon sijoittuminen erilliseksi palveluksi tai osaksi avohuollon lastensuojelua on jakanut mielipiteitä tilannekuvakartoituksessa. Sekä keskittämisessä että yhdennetyssä lastensuojelussa nähdään hyviä ja huonoja puolia. Tärkeää jatkossa onkin varmistaa toimivat alueelliset tai paikalliset toimintatavat, oli organisoinnin malli mikä tahansa.

Sijaishuollon sosiaalityön kuormittavuus nousee myös esiin vastauksissa ja tästä syystä kehittämistyössä on pidettävä asiakasnäkökulman lisäksi esillä henkilöstön jaksamiseen ja työhyvinvointiin liittyviä teemoja.

2.6 Hyvinvointialueen omat lastensuojelulaitokset

Varsinais-Suomen alueella on yhteensä 12 julkisrahoitteista eli kuntien omistamaa lastensuojelulaitosta. Kahdeksan näistä on Turun kaupungin omistamia laitoksia ja sijaitsevat Turussa: Lakkatien erityislastenkoti, Maksilankadun lastenkoti, Moikoistenkadun lastenkoti, Mäntymäen perhetukikeskus, Puolukkatien lastenkoti, Vakka-Suomentien lastenkoti, Virusmäentien lastenkoti ja Vähäheikkilän perhetukikeskus. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymällä on kolme lastenkotia, jotka sijaitsevat Kaarinassa, Raisiossa, ja Salossa: Halikon perhetukikeskus, Kaarinan perhetukikeskus ja Raision perhetukikeskus. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän omistajia ovat jäsenkunnat, joita ovat Kaarina, Naantali, Paimio, Raisio ja Salo. Lisäksi Salon kaupungilla on yksi oma lastensuojelulaitos: Paavolan perhekuntoutuskeskus.

Varhan omissa lastenkodeissa on yhteensä 132 asiakaspaikkaa. Paikkamäärät vaihtelevat 6 ja 18 välillä. Lastenkotien osastomäärät vaihtelevat yhden ja kolmen välillä. Lastenkotien osastokohtainen paikkamäärä on siis joko kuusi tai seitsemän.

Varhan omien lastenkotien paikkamäärät:

- 6 asiakaspaikkaa: Vakka-Suomentien lastenkoti ja Vähä-Heikkilän perhetukikeskus
- 7 asiakaspaikkaa: Kaarinan perhetukikeskus, Perhekuntoutuskeskus Paavola, Raision perhetukikeskus ja Virusmäentien lastenkoti
- 12 asiakaspaikkaa: Maksilankadun lastenkoti ja Moikoistenkadun lastenkoti
- 14 asiakaspaikkaa: Halikon perhetukikeskus
- 18 asiakaspaikkaa: Lakkatien erityislastenkoti, Mäntymäen perhetukikeskus ja Puolukkatien lastenkoti

2.6.1 Asiakasmitoitus ja henkilöstö

Yksikköjen asiakasmitoitukset vaihtelevat 1,0 ja 1,6 välillä. Henkilöstöresursseissa on eroja ja laitoksissa työskentelee työntekijöitä eri ammattinimikkeillä. Resurssoinnit on kuvattu tarkemmin alla olevassa

taulukossa. Tarkennuksena taulukkoon se, että Perhekuntoutuskeskus Paavolan johtaja työskentelee ammattinimikkeellä *johtava sosiaalityöntekijä*. Kohdassa *muu* on kuvattu Vakka-Suomentien lastenkodin perheohjaaja ja Puolukkatien lastenkodin päivähoitaja. Vähä-Heikkilän lastenkodissa ja Lakkatien erityislastenkodissa työskentelee sairaanhoitajia, Puolukkatien lastenkodissa psykiatrinen sairaanhoitaja.

Kuvio 21. Lastenkotien asiakasmitoitukset, paikkamäärät ja henkilöstöresurssit

	Vakka-Suomentien lk	Vähä-Heikkilän ptk	Kaarinan ptk	Perhekuntoutuskeskus Paavola	Raision ptk	Virusmäentien lk	Makslankadun lk	Moikoistenkadun lk	Halikon ptk	Lakkatien erityislk	Mäntymäen ptk	Puolukkatien lk
ASIAKASMITOITUS			1.0		1.0		1.0	1.1	1.0	1.6	1.4	14
PAIKKAMÄÄRÄ	6	6	7	7	7	7	12	12	14	18	18	1.3
HLÖSTÖRESURSSIT:												
johtaja		1	1	1	1		1	1	1	1	1	1
vastaava ohjaaja	1	1				1	2			3	3	3
ohjaaja	4	6	6	9	5	6	7	12	14	21	18	15
lastenhoitaja	1	2					3					3
muu	1											1
yöhoitaja	2					1	2	2		3	6	3
kokki	1							1				1
laitosapulainen					1	1		1				1
psykologi										1		1
sosiaalityöntekijä												1
sh / psyk. sh		2								3		1

Henkilöstön vaihtuvuus koettiin laitosten vastauksissa haasteena. Laitokset raportoivat vuoden 2021 aikana ja 6/2022 mennessä yhteensä 43 työntekijän vaihtuneen. Laitoskohtainen vaihtuvuus vaihteli yhden ja kahdeksan työntekijän välillä. Suurimpana syynä työntekijän työpaikan vaihtamiselle oli hakeutuminen päivätyöhön: 40% vaihdoksista katsottiin johtuvan tästä syystä. Muina vaihtuvuuden syinä mainittiin henkilökohtaiset syyt (14%), valmistuminen uuteen ammattiin (12%), eläköityminen (9%), perhevapaat (7%) ja hakeutuminen muuhun työhön (7%).

Sijaisten saatavuuden katsottiin pääosin heikentyneen viimeisten vuosien aikana ja tilanteen olevan ajoittain erittäin vaikea. Toisaalta yksi vastaaja kertoi keikkasijaistilanteen olevan hyvä. Sijaisena toimii pääosin sosionomi- tai sairaanhoitajaopiskelijoita, muualla työskenteleviä, eläkkeelle jääneitä ja hoitovapaalla olevia.

Henkilöstöllä oli käytynä monipuolisesti erilaisia koulutuksia. Yleisimmin mainittiin erilaisia terapiakoulutuksia (lyhytterapiakoulutus, ratkaisukeskeinen terapiakoulutus, dialektinen käyttäytymisterapiakoulutus, kognitiivinen käyttäytymisterapiakoulutus, ART, terapeuttisia valmiuksia, Theraplay-koulutus), kriisi-interventioihin liittyvää menetelmäkoulutusta (TCI, Avekki), perhearviointi- ja perheinterventio-koulutusta, nepsy-valmentaja-koulutus, nuorisopsykiatrasta osaamista vahvistava koulutus (Resme), mielenterveys- ja päihdetyön ammattitutkinto tai erikoisammattitutkinto, lääkelupakoulutus, Adad2 ja erilaisia menetelmäkoulutuksia (esim. voimaannuttava valokuvaus, Lapset puheeksi, Nada-korvaakupunktiokoulutus). Lisäksi mainittiin seksuaalivoujakoulutus, systemisen työtteen koulutus, JYEAT-koulutus ja erikoissosiaalityöntekijän tutkinto.

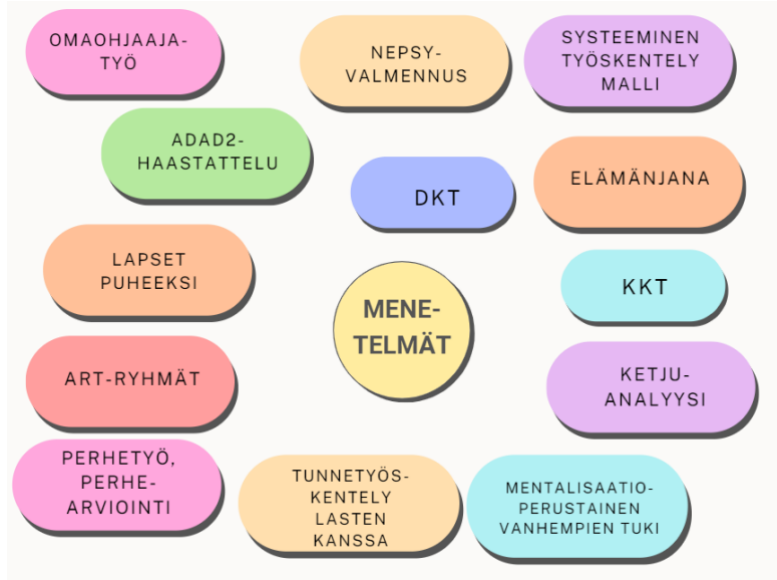
Kielitaidon osalta useampi laitos totesi, ettei heillä ole erityistä kieliosaamista suomenkielen lisäksi. Englanninkielentaitoa kuvattiin pääosin hyväksi. Ruotsinkielentaitoa kuvattiin pääosin heikoksi tai kohtalaiseksi. Toki neljä laitosta mainitsi yksikössä työskentelevän myös ruotsinkielentaitoisia. Yksittäisiä mainintoja tuli myös arabian, espanjan, saksan ja hollannin kielten osaamisesta.

Täydennyskoulutustarpeina mainittiin päihdeosaamisen lisääminen, laki- ja turvallisuuskoulutus, lääkahoitoon ja aggressioiden hallintaan liittyvät koulutukset, perheiden kanssa työskentelyyn liittyvä koulutus kuten mm. perhearviointikoulutus, DKT-koulutus, nepsy-valmentajakoulutus, kriisi- ja mielenterveystyön koulutus, kiinnipitokoulutus, menetelmäkoulutus ja peruskoulutus kiintymyssuhteesta ja traumatisoituneen lapsen kanssa työskentelystä. Koulutustarpeiden yhteydessä useampi vastaaja painotti

tarvetta koulutusten jatkuvuudelle ja ylläpitämiselle, esim. niiden järjestämiselle säännöllisesti vuosittain. Uusien työntekijöiden kouluttaminen nähtiin tärkeänä ja jopa välttämättömänä työn sujumisen kannalta.

Laitosten käytössä olevia menetelmiä lasten hoito- ja kasvatustyössä on esitetty kuviossa 22.

Kuvio 22: Käytössä olevat menetelmät lasten hoito- ja kasvatustyössä



2.6.2 Yksiköiden profiloituminen

Varhan omat lastensuojelulaitokset ovat profiloituneet eri tavoin:

- **Vastaanottoyksiköitä** ovat Mäntymäen perhetukikeskus, Perhekuntoutuskeskus Paavola ja Vähäheikkilän perhetukikeskus. Mäntymäen perhetukikeskus on profiloitunut nuoriin. Perhekuntoutuskeskus Paavolan profiili on 0-17-vuotiaat mutta ensisijaisesti kuitenkin nuoret. Vähä-Heikkilän perhetukikeskus on profiloitunut pääsääntöisesti alle 13-vuotiaisiin lapsiin. Ajoittain myös muut lastenkodit toimivat vastaanottoyksikköinä vaikka ovat profiloituneet pääsääntöisesti toisin.
- **Perustason yksiköitä** ovat Halikon perhetukikeskus, Kaarinan perhetukikeskus, Makslinkadun lastenkoti, Moikoistenkadun lastenkoti, Raision perhetukikeskus, Vakka-Suomentien lastenkoti ja Virusmäentien lastenkoti. Makslinkadun lastenkoti on profiloitunut nepsy-piirteisiin lapsiin ja nuoriin, mielenterveysongelmiin, syrjäytyneisiin ja koulupudokkaisiin ja yleisesti lapsiin, joille ei jostakin syystä sovi perhesijoitus. Moikoistenkadun lastenkoti on profiloitunut nepsy-, asperger-, tourette- ja lievästi kehityshäiriöisiin lapsiin sekä monikulttuurisiin lapsiin ja ristiriitaisissa perhetilanteissa eläviin lapsiin. Vakka-Suomentien lastenkodissa on ainoastaan avohuollon sijoituspäätöksellä olevia lapsia ja profiloituminen on koulupudokkaisiin ja itsenäistyviin nuoriin (17v+). Virusmäentien lastenkoti on erikoistunut neurologian erityispiirteisiin.
- **Erytistason yksiköitä** ovat Lakkatien erityislastenkoti ja Puolukkatien lastenkoti. Puolukkatien lastenkoti on profiloitunut psykiatriseen ja neuropsykiatriseen osaamiseen.

Vaikka vain kolme lastensuojelulaitosta toimii varsinaisina vastaanottoyksikköinä, kahdeksan lastensuojelulaitosta (67%) ottaa vastaan kiireellisiä sijoituksia. Vain neljä laitosta (33%) ei ota vastaan kiireellisiä sijoituksia.

2.6.3 Sijoitusmäärät ja ylipaikkatilanteet

Vuonna 2021 Varhan omissa lastensuojelulaitoksissa toteutui yhteensä 103 kiireellistä sijoitusta. Kesäkuun 2022 loppuun mennessä kiireellisiä sijoituksia oli ollut yhteensä 57.

Avohuollon sijoitusten määrä vuonna 2021 oli yhteensä 102. Kesäkuun 2022 loppuun mennessä avohuollon sijoituksia oli ollut yhteensä 62.

Ylipaikkatilanteita kerrottiin olleen vuoden 2021 aikana ja 6/2022 mennessä kahdessa lastenkodissa. Nämä olivat tilanteita, joissa on tiedetty jonkun toisen lapsen olevan juuri lähdessä. Tilanteissa lapselle on järjestetty oma huone ja tilanne on pyritty huomioimaan henkilöstöresurssoinnissa.

Lähes kaikki (11 vastaajaa, 92%) kertovat lastenkodissaan olleen tilanteita, joissa ei ole pystytty vastaamaan sijoitustarpeeseen. Yksi laitos kertoo, ettei tällaisia tilanteita ole ollut.

Syitä sille, miksi paikkaa ei ole pystytty tarjoamaan:

- paikat täynnä
- liian haastava asiakas, esim. erittäin väkivaltainen/päihdeongelmainen/itsetuhoinen tai paljon hatkaava
- haastava tilanne osastolla, esim. henkilöstön riittämättömyys tai päivittäisiä kiinnipitoja jo osastolla olevan nuoren kanssa tai hankala koronatilanne

2.6.4 Toiminnan prosessit ja mittarit

Laitosten keskeisinä prosesseina mainittiin avohuollon sijoitusprosessi, kiireellisen sijoituksen prosessi, huostaanoton aikaisen sijoituksen prosessi, intensiivisen tuen prosessi (ITU-jakso), perhetyön prosessikuvaukset, perhekuntoutusprosessi, omaohjaajatyön prosessi, ARVOA-menetelmä ja kotiuttamisprosessi. Kyselyvastausten liitteenä on laitosten toimittamia prosessikuvauksia mutta niitä ei kokonsa puolesta liitetä tämän raportin liitteiksi.

Prosessien määrittelyn tukena oleviksi mittareiksi nimettiin ARVOA-menetelmä, koulunkäynti- ja jatko-opintoihin sijoittumisen seuranta, oma-ohjaaja-aikojen ja yhteenvetojen toteutumisen seuranta, asiakaspalaute kolmen kuukauden välein tai sijoituksen päätteeksi, tulostavoitemittarit, jotka liittyvät koulunkäynnin tukemiseen, omaohjaajatyön tekemiseen sekä perhetyön tekemiseen ja kuukausittaiset koosteet lapsesta.

2.6.5 Laitosmuotoinen perhekuntoutus

Kaksi laitosta järjestää myös koko perheen laitosperhekuntoutusta. Halikon perhetukikeskuksen kanssa samassa pihapiirissä on itsenäinen Perheyksikkö, joka tarjoaa perhekuntoutusta 3-4 perheelle kerrallaan. Mäntymäen perhetukikeskuksessa on neljä perhekuntoutusasuntoa. Paavolan perhekuntoutuskeskuksessa on ollut kaksi perheasuntoa mutta perhekuntoutustoiminta on lakkautettu vuoden 2022 alussa ja resurssit siirretty lastensuojelun avohuoltoon. Näin ollen Varhan omissa laitoksissa on resurssina yhteensä 8 perhekuntoutusasuntoa. Suurin osa Varhan omista laitoksista (9 laitosta, 75%) ei kuitenkaan järjestä perhekuntoutusta.

Perhekuntoutustyön resursseina on Halikon perhetukikeskuksen Perheyksikössä yksi vastaava perheohjaaja (sosionomi YAMK) ja neljä perheohjaajaa (2xsosionomi AMK, päivähoitaja, sairaanhoitaja AMK). Mäntymäen perhetukikeskuksen tehostetussa perhekuntoutusyksikössä työskentelee vastaava ohjaaja, 14 ohjaajaa (sosionomeja, yhteisöpedagogeja, sairaanhoitajia), kaksi ohjaajaa (yötyö), sairaanhoitaja (psyk. sairaanhoitaja), toimintaterapeutti, sosiaalityöntekijä, psykologi ja laitoshuoltaja.

2.6.6 Lastenkotien tilat ja mahdolliset korjaustarpeet

Suurin osa lastenkodeista katsoi nykyisten tilojen sopivan nykyiseen käyttötarkoitukseen ja yksikön asiakasprofiiliin. Muutama lastenkoti näki puutteita mm. harrastamiseen ja kokoontumiseen sopivien yhteisten tilojen määrässä sekä henkilökunnan työtiloissa (mm. ahdas ja rauhaton tila, ei hätäuloskäyntiä). Maksilankadun lastenkoti on muuttanut sisäilmaongelmien vuoksi syyskuun alussa väistötiloihin, joita

jouduttiin odottamaan pitkään. Väistötilojen soveltuvuudesta käyttötarkoitukseensa ei ole vielä käyttökokemusta. Mäntymäen perhetukikeskuksen kaksi osastoa on siirtymässä väistötiloihin loppuvuodesta 2022 sisäilmaongelmien ja tulevan remontin vuoksi.

Lastenkotien tilojen korjaustarpeiden katsottiin olevan pääosin ylläpitokorjausta ja normaalia kunnossapitoa. Yksittäisinä korjaustarpeina mainittiin pattereiden ja valaistuksen uusinta, piha-alueen kunnostuksen loppuunsaattaminen, parkkipaikkatilojen lisääminen, ilmanvaihtolaitteiden uusiminen, ikkunoiden uusiminen, sauna- ja pesuhuonetilojen korjaaminen sekä kahden uuden wc:n ja suihkutilan rakentaminen. Maksilankadun lastenkodin valmiiksi suunnitellun peruskorjaushankkeen käynnistäminen on jäissä ja odottaa HVA:n linjausta kohteen tulevaisuudesta. Mäntymäen perhetukikeskuksen päärakennuksen remontti kestää arviolta vuoden ajan ja on kooltaan mittava.

2.6.7 Haasteet nykytilanteessa ja tulevaisuuden visio

Kyselyvastausten perusteella Varhan omien lastenkotien haasteet liittyvät erityisesti henkilöstön vaihtuvuuteen ja saatavuuteen. Kolmivuorotyön houkuttelevuutta entistä haastavampien asiakaslasten ja -nuorten kanssa on kohennettava. Muutamassa lastenkodissa on merkittäviä haasteita tilojen ja esimerkiksi väistötiloihin siirtymisen vuoksi.

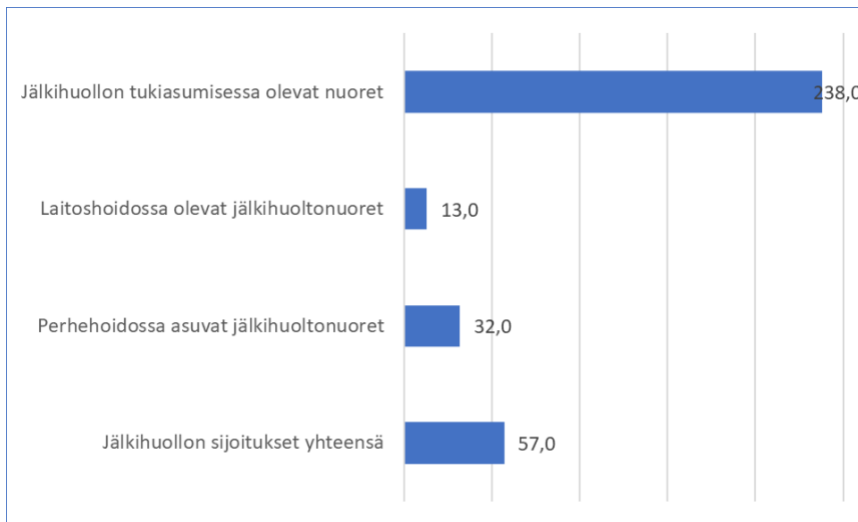
Tulevaisuuden tarpeet ja visio linkittyvät edellä mainittuihin nykytilanteen haasteisiin. Pysyvä ja osaava henkilöstö on edellytys laadukkaalle lastenkodeissa tehtävälle lastensuojelutyölle. Sijoitettujen lasten ja nuorten näkökulmasta omaohjaajien ja muun henkilökunnan vaihtuvuus on useimmiten haitallista ja jopa kuntoutusprosessia hidastavaa. Työntekijöiden vaihtuvuudessa häviää aina tietoa ja suhteen rakentaminen lapseen tai nuoreen on aloitettava alusta. Sijoitetut lapset ja nuoret ovat kohdanneet osana lastensuojeluprosessiaan useimmiten lukuisia aikuisia ja vaihtuvuuden vuoksi joutuneet kokemaan myös hylkäämiskokemuksia.

2.7 Lastensuojelun jälkihuolto

Varhan alueella oli vuoden 2021 lopussa yhteensä 852 jälkihuollettavaa. Jälkihuolto on lapsiperhesosiaaliryhmän osa-alueistaan asiakasmäärältään pienin. Jälkihuollon ikäraja nousi lakimuutoksen myötä 1.1.2020 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen, josta syystä jälkihuollon asiakasmäärä tulee nousemaan vuoteen 2025 saakka.

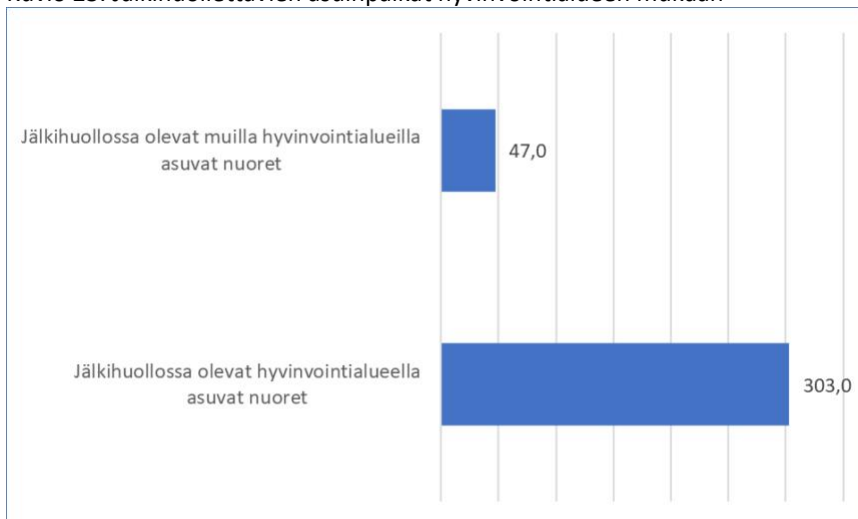
Jälkihuollon sijoituksessa olevia nuoria oli Varhan alueella vuoden 2021 lopussa yhteensä 57. Näistä suurimman osan (56 %) ilmoitettiin olevan laitospalveluissa ja 23 %:n perhehoidossa. 12 kuntaa ei eritellyt vastauksessaan jälkihuollon sijoituksen järjestämisen tapaa. Jälkihuollon tukiasumisen piirissä olevien nuorten määrä on huomattavan suuri: 238 nuorta eli 28 % jälkihuoltonuorista on jonkinlaisen tukiasumisen piirissä.

Kuvio 22: Jälkihuollon tukiasuminen ja sijoitukset



Kunnista kysyttiin asuvatko heidän jälkihuollossaan olevat nuoret Varsinais-Suomen alueella vai muualla Suomessa. Tieto asuinmaakunnasta saatiin vain 41 % jälkihuolettavien osalta, mutta näiden tietojen perusteella voidaan todeta, että suurin osa (87%) jälkihuolettavista asuu edelleen Varsinais-Suomen alueella.

Kuvio 23: Jälkihuolettavien asuinpaikat hyvinvointialueen mukaan



Jälkihuoltoa kunnissa hoitavat pääsääntöisesti sosiaalityöntekijät ja ohjaajat yhteistyössä. Ohjaajat toimivat jälkihuollon virassa ja vastuutyöntekijöinä Kaarinassa, Liedossa, Loimaalla, Naantalissa, Paimiossa, Pöytyällä, Salossa ja Somerolla. Lisäksi virassa olevia ohjaajia on Paraisilla, perusturvakuntayhtymä Akselissa, Somerolla ja Turussa, mutta he eivät vastaa asiakkaan prosessista. Nämä virassa olevat ohjaajat tekevät mm. päätöksiä taloudellista tueta, palveluista ja itsenäistymisvarojen maksatuksesta. Sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan tehtävien eroja on avattu seuraavassa kuviossa.

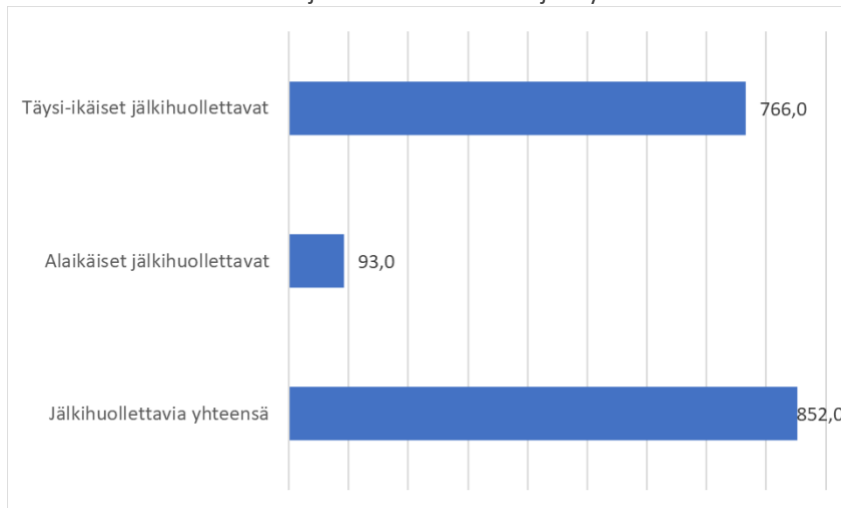
Kuvio 24: Sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien tehtäväkuvat jälkihuollossa

Jälkihuollon sosiaalityöntekijän tehtävät
<ul style="list-style-type: none"> • sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaiset arvioinnit • yhteenvedot, asiakassuunnitelmat, asioiden valmistelut ja päätökset • asiakas- ja verkostotyö • virka-aikainen sosiaalityö • alaikäisten jälkihuollettavien prosessin johtajuus • dokumentointi • aktivointisuunnitelmat ja toimeentulotuki (ehkäisevä- ja täydentävätoimeentulotuki) • organisaation kehittämistyöhön osallistuminen • yhteistyökumppaneiden konsultointi ja neuvonta
Jälkihuollon ohjaajan tehtävät
<ul style="list-style-type: none"> • ohjaustyö ja ryhmätoiminnot • asiakassuunnitelmien laadinta yhteistyössä nuoren, lähetsverkoston ja tarvittaessa muiden viranomaisten kanssa • päätöksenteko (virassa olevat) ja työskentelyn toteuttaminen asiakassuunnitelmissa asetettujen tavoitteiden pohjalta ja tarvittaessa työparityöskentely • dokumentointi • aktivointisuunnitelmat ja toimeentulotuki (ehkäisevä- ja täydentävätoimeentulotuki) • Organisaation kehittämistyöhön osallistuminen • yhteistyökumppaneiden konsultointi ja neuvonta • tarvittaessa asiakkaan kuljettaminen tarvittaviin palveluihin • tukihenkilötyö

2.7.1 Alaikäisten jälkihuollon järjestäminen

Suurin osa (90 %) jälkihuollettavista on täysi-ikäisiä ja alaikäisiä on alueella alle sata. Alaikäisten jälkihuollettavien kanssa työskentelyä tehdään kunnissa pääsääntöisesti osana muuta sosiaalityönä lastensuojelussa. Muutamassa kunnassa alaikäisten jälkihuoltoasiakkaiden kanssa työskentelyä tehdään keskitetysti joko jälkihuollosta tai sijaishuollosta vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Pääsääntöisesti alaikäisten jälkihuollon asioita hoitavat kunnissa sosiaalityöntekijät, mutta joissain kunnissa työparina on ohjaaja.

Kuvio 25: Jälkihuollettavien jakautuma alaikäisiin ja täysi-ikäisiin



Alaikäisten jälkihuolto katsottiin vastauksissa rinnastuvan avohuollon lastensuojelun työtehtävään. Alaikäisten jälkihuollon hoitaminen osana avohuollon palvelua helpottaa perheen kokonaisvaltaista arviointia varsinkin niissä tilanteissa, joissa perheessä on enemmänkin kotona asuvia lapsia. Alaikäisten jälkihuollon hoitamista osana avohuollon sosiaalityötä perusteltiin esimerkiksi erilaisille osaamisvaatimuksilla. Alaikäisten jälkihuolto koettiin avohuollon sosiaalityönä, kun taas täysi-ikäisten jälkihuolto itsenäistymisen tukemisena lähellä työikäisten palvelua.

Tilannekuvakartoitukseen vastanneista kunnista kymmenen toivoi alaikäisten jälkihuoltoa järjestettävän jatkossa lastensuojelun yhteydessä. Käytäntöä pidettiin hyvänä koska, silloin asiakkaan oman sosiaalityöntekijän on mahdollista jatkaa asiakkaan kanssa jälkihuollossa työskentelyä (mikäli lastensuojelun sijaishuoltoa ei ole eriytetty). Alaikäisten jälkihuollon järjestäminen lastensuojelun (avohuollon) kanssa samassa tiimissä nähtiin myös helpottavan rajanvetoa kustannusten osalta. Neljässä kunnassa toivottiin jälkihuollon siirtyvän jälkihuoltoon erikoistuneeseen yksikköön. Perusteluina oli, että oma yksikkö selkeyttäisi työnjakoa ja turvaisi lastensuojelun osaamisen.

2.7.2 Täysi-ikäiset jälkihuollettavat ja kotouttamislainsäädännön mukainen jälkihuolto

Täysi-ikäisten asiakkaiden jälkihuollon järjestäminen hyvinvointialueella erillisenä yksikkönä sai eniten kannatusta kunnista (14 vastaajaa). Erillistä jälkihuollon yksikköä pidettiin hyvänä, koska erikoistuminen tehostuu, osaaminen keskittyy ja yhteistyötahojen kanssa tehtävä työ erikoistuu ja tehostuu. Jälkihuollon sijoittamista osaksi aikuissosiaalityön palvelua ehdotti kuusi kuntaa. Perusteluina oli, että jälkihuollossa olevat tarvitsevat usein aikuissosiaalityön palveluita ja näin ollen palvelut tulisivat yhdeltä luukulta. Aikuissosiaalityöhön siirryttäessä heti täysi-ikäisenä pidettiin hyvänä, koska silloin ei tulisi useita työntekijävaihdoksia, vaan työskentely jatkuisi aikuissosiaalityössä 25-ikävuoden jälkeenkä.

Täysi-ikäisten jälkihuollettavien kanssa työskentelyssä pidettiin tärkeänä, että sosiaaliohjaajien asiantuntemusta hyödynnettäisiin kattavasti. Perusteluina tähän oli, että sosiaalityöntekijöiden resurssia saataisiin kohdennettua alle 18-vuotiaiden sosiaalityöhön. Jälkihuollettavien nuorten nähtiin olevan myös eriarvoisessa asemassa sen mukaan, missä asuvat tai mikä kunta vastaa jälkihuollon kustannuksista. Jälkihuollon palveluiden toivottiin myös olevan lähellä asiakkaan asuinkuntaa.

Oikeus jälkihuoltoon saattaa muodostua yksin maahan tulleille alaikäisille maahanmuuttajille kotouttamislain perusteella. Tilannekartoitukseen vastanneista kunnista (17 vastaajaa) ilmoitti, ettei heillä ole tällä hetkellä kotouttamislain mukaisia jälkihuollon asiakkaita. Asiakkaiden määrässä on paljon kuntakohtaista vaihtelua: Esimerkiksi Kaarinassa asiakkaita on 2, Loimaalla 8, Uudessakaupungissa 15 ja Turussa 60. Muutamissa kunnissa asiakkuudet hoidetaan aikuissosiaalityössä, sosiaalipalvelussa, ulkomaalaistoimistossa tai ostopalveluna. Asiakkaiden saamat palvelut ovat olleet esimerkiksi tuettu asuminen ja sosiaaliohjaus.

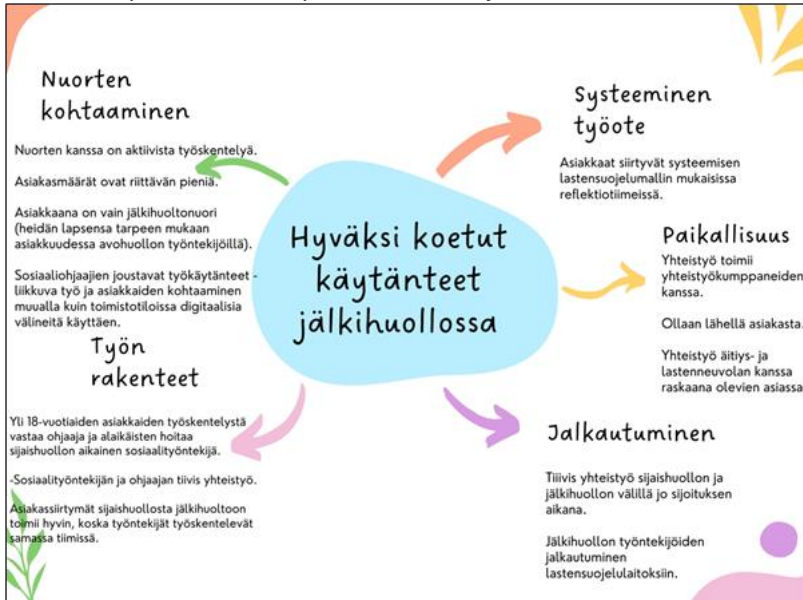
2.7.3 Muupaikkakuntalaisten jälkihuollettavien palvelut kunnissa

Kunnan alueella saattaa asua muiden kuntien tai jatkossa muiden hyvinvointialueiden vastuulla olevia jälkihuollettavia. Tilannekartoitukseen vastanneista kunnista (10 vastaajaa) järjestävät muupaikkakuntalaisten jälkihuollon palvelut kuten oman kunnan jälkihuollettavien palvelut. Kunnat tekevät yhteistyötä asiakkaan jälkihuollosta vastaavan kunnan kanssa, mutta aina yhteistyö ei ole onnistunut. Useassa kunnassa (11 vastaajaa) ei ollut tällä hetkellä muupaikkakuntalaisten jälkihuollon asiakkaita.

2.7.4 Hyvät käytänteet lastensuojelun jälkihuollossa

Kunnista kysyttiin sellaisia jälkihuoltoon liittyviä hyviä käytänteitä, joista olisi hyvä pitää kiinni hyvinvointialueella. Hyväksi koetut käytänteet on koottu alla olevaan kuvioon.

Kuvio 26: Hyväksi koetut käytänteet kuntien jälkihuollossa



2.7.5 Haasteet nykytilanteessa ja tulevaisuuden jälkihuolto

Kuntakartoituksen perusteella kunnat ovat kokeneet paljon erilaisia haasteita jälkihuollossa, johon toivotaan muutosta hyvinvointialueelle siirryttäessä. Jälkihuoltotyöskentelyyn liittyy paljon työtehtäviä, jotka voisi virassa oleva ohjaaja hoitaa ja näin sosiaalityöntekijälle jäisi enemmän aikaa kohtaamaan sosiaalityöhön. Alla olevaan kuvioon on kerätty tämänhetkiset haasteet kuntien jälkihuollossa.

Kuvio 27: Vastaajakuntien haasteita jälkihuoltotyöskentelyssä, johon toivotaan muutosta.



Lastensuojelun tilannekuvakartoituksen perusteella kunnissa toteutetaan monella eri tavalla jälkihuoltoa. Jälkihuolto sijoittuu nykytilanteessa kuitenkin yhtä kuntaa lukuun ottamatta osaksi lastensuojelun palveluita. Kaikissa Varhan alueen kunnissa ei ole tällä hetkellä jälkihuollon asiakkaita tai heitä oli hyvin vähän.

Jälkihuollon järjestäminen tulevalla hyvinvointialueella erillisenä yksikkönä sai paljon kannatusta (14/24 vastaajaa). Erillistä jälkihuollon yksikköä pidettiin hyvänä, osaaminen keskittyy ja yhteistyötahojen kanssa tehtävä työ erikoistuu ja tehostuu. Kuusi kuntaa ehdotti myös jälkihuollon sijoittamista osaksi aikuissosiaalityön palvelua. Perusteluina oli, että jälkihuollossa olevat tarvitsevat usein aikuissosiaalityön palveluita ja näin ollen palvelut tulisivat yhdeltä luukulta. Aikuissosiaalityöhön siirryttäessä heti täysi-ikäisenä pidettiin hyvänä, koska silloin ei tulisi useita työntekijävaihdoksia, vaan työskentely jatkuisi aikuissosiaalityössä 25-ikävuoden jälkeenkkin.

Keskeisenä erona kuntien välillä on myös jälkihuoltoa toteuttavan henkilöstön tehtävänkuvat. 8/24 vastanneesta kunnasta on ratkaissut jälkihuollon tehtävänjaon niin, että ohjaajat voivat vastata jälkihuollon asiakkaan asiakkuudesta. Näissä kunnissa sosiaalityöntekijä vastaa jälkihuollosta vain, jos kyseessä on erityisen tuen tai palveluntarpeen tilanne. Hyvinvointialueella jälkihuollon tehtävänkuvien pohdinta tulee ajankohtaiseksi. Ohjaajien vastuutyöntekijyyttä perusteltiin vastauksissa asiakkaiden tarpeiden ja yhden luukun taktiikan lisäksi myös sosiaalityöntekijäpulalla.

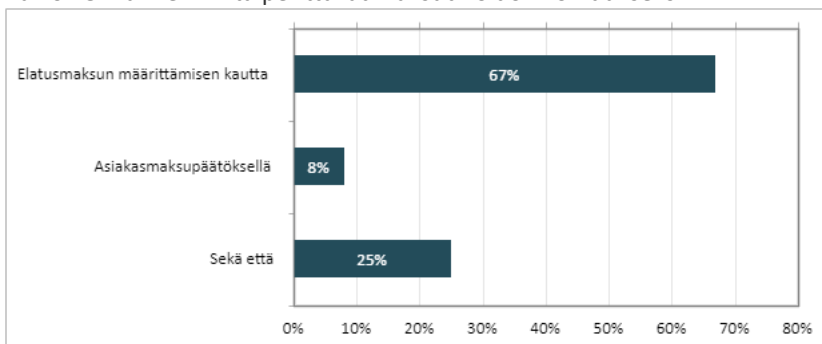
2.8 Lastensuojelun perintä ja itsenäistymisvarat

Lastensuojelusta voidaan periä asiakasmaksuja siten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa ([734/1992](#)) säädetään. Käytännössä lastensuojelussa peritään maksuja hoidon korvaukseksi eli lapsen kodin ulkopuolisen sijoituksen (kiireellinen sijoitus, avohuollon sijoitus ja huostaanotto) tai perhekuntoutuksen kustannusten korvaamiseksi. Perityistä tuloista, korvauksista tai saamisista on varattava lastensuojelulain 77 §:n nojalla 40 % lapsen itsenäistymisvaroihin. Määrää laskettaessa ei oteta huomioon lapsilisää. Perhehoidossa olevan lapsen osalta lapsilisä tulee maksettavaksi perhehoitajalle.

2.8.1 Lastensuojelun asiakasmaksujen hoitaminen

Tilannekuvakartoituksessa selvitettiin, miten kunnat tällä hetkellä hoitavat vanhemmilta perittävät maksut. Kunnista 67 % ilmoittaa, että suurin osa hoitaa perittävät maksut elatusmaksun määrittämisen kautta ja 8 % kunnista hoitavat asiakasmaksupäätöksellä. Osa kunnista (25 %) hoitaa perittävän maksun joko elatusmaksun määrittämisen kautta tai asiakasmaksupäätöksellä. Lapsen edun näkökulmasta perinnän tyypillä on eroa; maksamatta jääneet elatusmaksut voidaan hakea maksettaviksi Kelasta, kun taas asiakasmaksupäätöksellä määrätyt maksut haetaan ulosoton kautta ja niiden saaminen saattaa pitkittyä. Asiakasmaksupäätöksellä peritty hoidon korvaus ei kerrytä lapselle itsenäistymisvaroja kuten elatusmaksun kautta peritty hoidonkorvaus kerryttää.

Kuvio 28. Vanhemmilta perittävät maksut hoidon korvaukseksi



Asiakasmaksujen määräytymisen perusteena kunnissa on lain määrittämät maksut ja/tai sosiaalilautakunnan sallimat maksut. Hoidon korvaukseksi peritään elatusmaksu, elatusmaksun lapsikorotukset, elatusapu, vammaistuki, opintotuki, lapsilisä (ei perhehoidossa olevilta lapsilta), lapsen eläke/perhe-eläke, työttömyyskorvauksen lapsikorotukset, matkakorvaukset (omavastuun ylittävät sairaanhoitokorvaukset) ja kuntoutusraha. Lapsen omien tulojen (esim. kesätyöansiot), rikosprosessista saatujen korvausten yms. perinnästä on käytetty tapauskohtaista harkintaa.

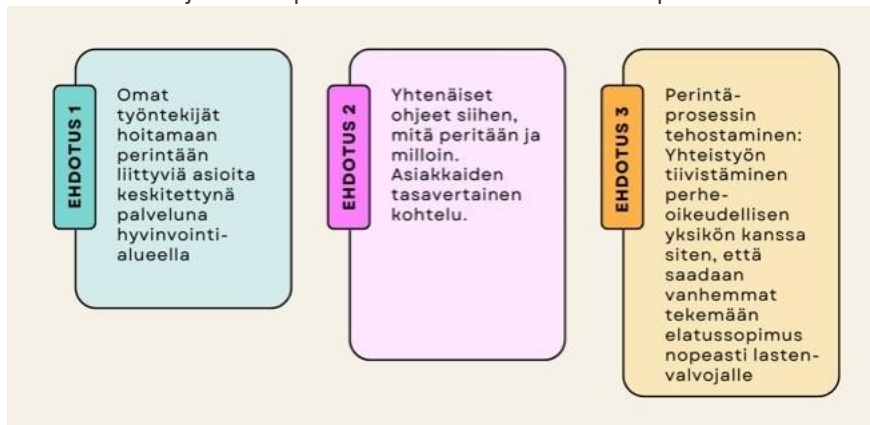
Tilannekuvakartoituksen mukaan päätöksiä lastensuojelun asiakasmaksuista ja perinnästä tekevät kunnissa enimmäkseen sosiaalityöntekijät (15 vastaajaa). Muutamissa kunnissa myös toimistosihteerit osallistuvat päätöksentekoon ja hoitavat perintäprosessia. Kaikissa kunnissa ei tällä hetkellä ole asiakasmaksujen tai perinnän tarvetta.

Vastaajakunnissa peritään lain sallimia etuuksia, mutta perinnän aloittamisen ajankohdassa on vaihtelua. Jossain kunnissa perintää ei tehdä alle kolmen kuukauden avohuollon sijoituksessa tai perhekuntoutuksessa. Seitsemässä kunnassa peritään vain pidempiaikaisissa sijoituksissa, perintää ei tehdä perhekuntoutuksesta eikä avohuollon sijoituksista.

Lain mukaan perintä on mahdollista myös täysi-ikäisten jälkihuollettavien etuuksista. Täysi-ikäiseltä jälkihuollon asiakkaalta, joka saa kunnan tai kuntayhtymän järjestämää tehostettua palveluasumista, perhehoitoa, laitoshoidoa tai laitospalvelua saa kunta tai kuntayhtymä periä asiakasmaksulain 14 § mukaan lain sallimia etuuksia. Käytännössä jälkihuollon aikaista perintää on toteutettu kunnissa kuitenkin vaihtelevasti ja esim. jälkihuollettavien omien tulojen vaikutuksista perintään ei ole tehty alueellisia linjauksia.

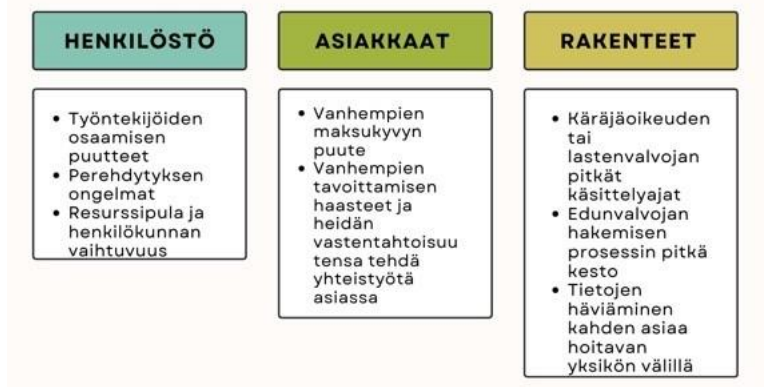
Elatusmaksujen perintä nähtiin toimivan jossain kunnissa hyvin ja jossain kunnissa sen ei koettu toimivan. Ongelmana elatusmaksujen perinnässä koettiin muun muassa ajan saaminen ajoissa lastenvalvojalle, perheoikeudellisen yksikön pitkät käsittelyajat, tiedonkulku ja sekaannukset. Yhden kunnan vastaus elatusmaksuprosessista kuvaa hyvin perintään liittyviä epäselvyyksiä: "Perintä on joidenkin osalta pitkittynyt, sillä tieto perheoikeudellisen yksikön/ lastensuojelun ja edunvalvonnan välillä liikkuu hitaasti. Prosessi liian hidas, tieto siitä, että vanhemmat eivät ole käyneet määrittelemässä elatussopimusta, tulee todella myöhään kuntaan. Mikäli vanhempi ei hoida asiaa, niin ehtii kulumaan aikaa useita kuukausia ennen kuin päästään siihen saakka, että elatusmaksua haettaisiin käräjäoikeudesta. Jo pelkän edunvalvojan sijaisen hakemisen käsittely kestää puoli vuotta Digi- ja väestövirastossa. Kirjeitä ja papereita lähetellään edestakaisin. Perintää tehdään kunnasta, elatus perheoikeudellisesta, käräjäoikeuden kanne tehdään edunvalvontavirastosta. Prosessi ei ole selkeä, liikaa odotuksia ja siirtymiä paikasta toiseen."

Kuvio 29: Vastaajakuntien parannusehdotuksia elatusmaksuprosessiin



Tilannekuvakyselystä ilmenee, ettei kunnissa täysin ymmärretä elatusmaksun kautta toteutettavan hoidon korvauksen ja hoidon korvaukseksi asetettavan asiakasmaksun eroa. Suurin osa kunnista kuitenkin ilmoittaa, että tarpeelliset perinnät hoidon korvaukseksi on toteutettu. Yhden kunnan kohdalla asiakasmaksuja ei ole juurikaan määritelty tai asiakasmaksujen määrä on pieni suhteessa lapsiin. Useampi kunta ilmoittaa perintää toteutuneen yksittäisten lasten kohdalla niin vähän, että itsenäistymisvaroja on tullut korvattavaksi myös kunnan varoista.

Kuvio 30: Lastensuojelun perintä tai asiakasmaksut jäävät perimättä seuraavista syistä

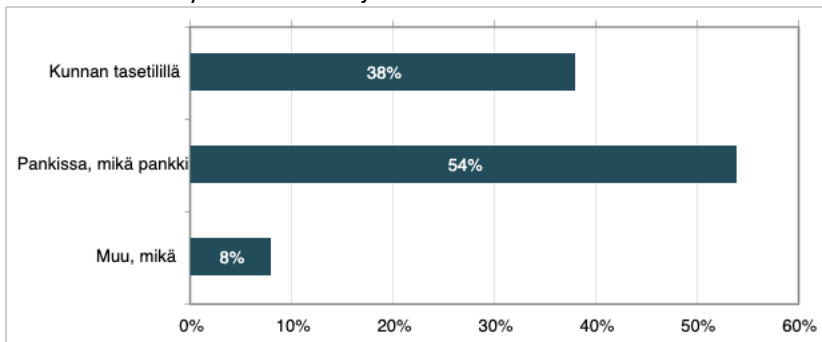


2.8.2 Itsenäistymisvarat

Vastaajakunnissa itsenäistymisvarojen maksupäätöksiä tekevät monet eri henkilöt ja prosessiin osallistuu joissakin kunnissa enemmän kuin yksi työntekijä. Itsenäistymisvarojen maksupäätökset hoitavat useassa kunnassa sosiaalityöntekijät yksin tai yhteistyössä toimistosihteerin kanssa. Ohjaajat osallistuvat myös itsenäistymisvarojen päätöksentekoon. Muutamassa kunnassa ei ollut tällä hetkellä tarvetta itsenäistymisvarojen maksupäätöksille.

Myös itsenäistymisvarojen säilyttämisessä on paljon kuntakohtaisia eroja. Asiakkaille kertyneet itsenäistymisvarat säilytetään 54 %:lla vastaajakunnista pankkitilillä, kunnan tasetilillä on 38 %:lla vastaajakunnista. 8 % vastaajista ilmoittaa tilien sijainniksi muu; näissä kunnissa ei ole tällä hetkellä itsenäistymisvaratiliä.

Kuvio 31. Itsenäistymisvaratilien sijainti kunnissa



Yhdessä kunnassa on muutama pankkitilin kunnan nimellä siten, että kunnan hallintaoikeus tiliin päättyy lapsen täyttäessä 18 vuotta. Myös tilien käyttöoikeuksissa on paljon vaihtelua: Kunnat ovat antaneet käyttöoikeuksia itsenäistymisvaratiliin muun muassa sihteereille, sosiaalijohtajalle, johtavalle sosiaalityöntekijälle, talouspäällikölle, sosiaalityöntekijälle, ja perhepalveluiden päällikölle.

Mikäli lapselle/nuorelle ei ole kertynyt itsenäistymisvaroja sijoituksen aikana tai niitä ei ole kertynyt riittävästi, maksavat kunnat itsenäistymisvaroja sosiaalityöntekijän harkinnan tai kuntakohtaisen ohjeen mukaan. Tilannekuvakartoituksessa mainittiin muutama toimintatapa, jos itsenäistymisvaroja ei ole lapselle/nuorelle kertynyt:

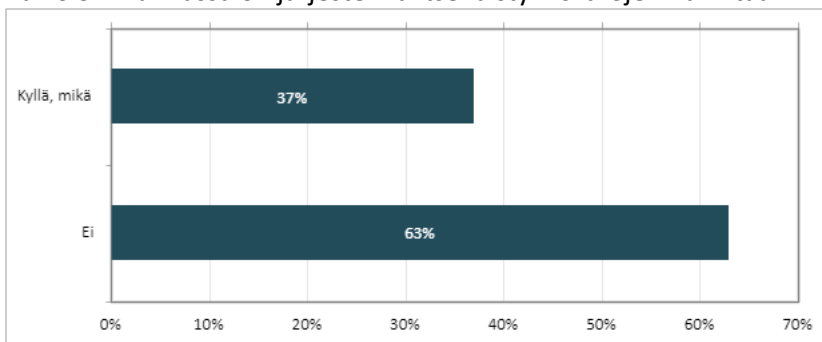
1. Jos itsenäistymisvaroja on jäänyt osin kerryttämättä tai ei olisi kerrytetty lainkaan, on nuoren itsenäistymistä tuettu jälkihuollon taloudellisella tuella, jota on myönnetty niihin menoihin, joihin itsenäistymisvaroja olisi muutoin käytetty.

2. Sijoituksen kesto 1-2 v 1000€, 2-5 v 3000€ ja 5-10 v 5000€. Tämä summa siirretään nuoren itsenäistymisvaratilille hänen täyttäessä 18 v, ellei näitä varoja ole jo käytetty itsenäistymiseen liittyviin hankintoihin ennen tuota ajankohtaa.

2.8.3 Tietojärjestelmät

Kunnissa 63 %:lla ei ole järjestelmää itsenäistymisvarojen hallintaan ja 37 %:lla kunnista on jokin järjestelmä. Kunnissa käytetään itsenäistymisvarojen käsittelyyn, maksuliikenteeseen ja maksatukseen seuraavia järjestelmiä: ProConsonaa, CGI:n laskujen kierrätysohjelmistoa, pankin järjestelmää, ProEconimicaa, Nomentia banking, Unit4, Opus Capita ja tasetiliä.

Kuvio 32. Kunnassa on järjestelmä itsenäistymisvarojen hallintaan



Tilannekuvakartoitukseen vastanneet kunnat ilmoittivat tarkistavansa kertyneiden itsenäistymisvarojen saldon muun muassa verkkopankista, kirjanpitäjältä, pankin järjestelmästä sosiaalityöntekijän tunnuksilla, toimistosihteeriltä tai asiakasjärjestelmän kautta. Itsenäistymisvarojen saldotietojen tarkistamisen tavat vaihtelevat, siihen saatetaan tarvita useamman henkilön työpanosta eivätkä saldotiedot aina ole ajantasaisia.

2.8.4 Nykytilanne ja tulevaisuuden visio

Itsenäistymisvarojen ja perintään liittyvä prosessi ei ole kaikilta osin toimiva ja yhdenmukainen ja toimintatavoissa on paljon kuntakohtaista vaihtelua. Haasteena perintään liittyvässä prosessissa nähdään selkeiden ohjeiden puute, prosessiin liittyvien roolien epäselvyys sekä muiden viranomaisten (perheoikeudellinen yksikkö, holhousviranomainen, käräjäoikeus) prosessien hitaus ja puutteet tiedonkulussa. Myös henkilöstön osaamattomuus, resurssien puute ja henkilöstön vaihtuvuus ja puutteet perehdytyksessä nostettiin keskeisiksi pulmiksi. Perintäasioiden hoitaminen jää usein sosiaalityöntekijöillä kiireessä hoitamatta muiden tehtävien mennessä tärkeysjärjestyksessä edelle. Muiden ammattiryhmien hyödyntämistä perintään on kokeiltu onnistuneesti joissakin kunnissa.

Kunnissa hoidetaan tällä hetkellä eri tavoilla ja resursseilla itsenäistymisvaroihin ja perintään liittyvät työt. Tilannekartoitukseen vastanneista 15/24 kuntaa toivoivat selkeyttä ja yhdenmukaisia käytäntöjä itsenäistymisvaroihin ja perintään liittyvään työhön. Asiakkaat ovat myös eriarvoisessa asemassa, kun kunnissa hoidetaan asiat eri tavalla (esimerkiksi maksuttoman ajan määrittäminen perintään, kun lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle).

Lastensuojelun perintään ja itsenäistymisvarojen hallintaan tulee kehittää:

- Selkeä ja yhtenäinen ohje miten perinnät ja itsenäistymisvarat hoidetaan sijaishuollon aikana ja kuka / missä ne hoidetaan.

- Selkeä ja yhtenäinen ohje kenellä on itsenäistymisvaratilien käyttöoikeudet, myös tilien avaamisen ja sulkemisen oikeudet.
- Selvitys siitä missä pankissa itsenäistymisvarat säilytetään ja miten itsenäistymisvarojen saldo on tarkistettavissa.
- Selkeä ja yhtenäinen ohje itsenäistymisvarojen maksatuksesta asiakkaalle (Mihin varoja voi käyttää ja milloin? Mitä kuuluu maksaa jälkihuollon taloudellisesta tuesta ja mitä itsenäistymisvaroista? Milloin itsenäistymisvarat voi maksaa kokonaan asiakkaalle? Itsenäistymisvarojen sijoittaminen? Kirjanpito ja kuittien säilytys itsenäistymisvaroista)
- Prosessin sujuvoittaminen elatussopimusten aikaansaamiseksi; toiminnan keskittäminen perheoikeudellisessa yksikössä, edunvalvojan saamisen prosessi nopeammaksi, Kelan kanssa tehtävä työ joustavammaksi ja vanhempien vastuuttaminen prosessiin. Yhteistyön prosessit holhousviranomaisen ja käräjäoikeuden kanssa.

Kuntien vastauksissa kannatusta saa prosessin vastuun keskittäminen yhteen paikkaan. Tällä hetkellä kuluu liikaa aikaa siihen, kun asioita siirretään eri yksiköiden välillä ja tiedonkulussa on puutteita. Osana lastensuojelun kehittämistyötä ja hyvinvointialuevalmistelua toivotaan selvitetävän lastensuojelun perinnän keskittämistä nopealla aikataululla. Lastensuojelun perintää liittyvä prosessi on pääasiassa yksinkertainen, mutta sen hajauttaminen monelle toimijalle ja viranhaltijalle on johtanut sekavaan tilanteeseen. Toimintaa esitetään keskitettäväksi asiantuntijayksikköön, johon ohjaamiseksi olisi selkeä prosessi ja pelisäännöt. Itsenäistymisvarojen ja perinnän hoitamiseen ei tarvita välttämättä sosiaalityöntekijää ja tämän asian siirtäminen pois sosiaalityöntekijöiden tehtävältä vapauttaisi työaikaa kohtaavaan asiakastyöhön.

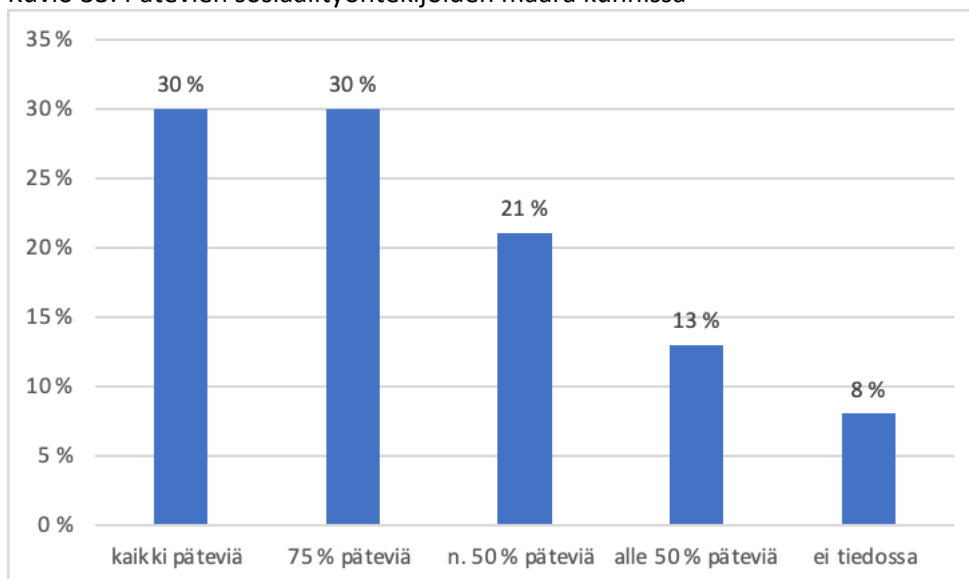
3 Henkilöstö, resurssit ja työn tuki

3.1 Henkilöstö ja johtaminen

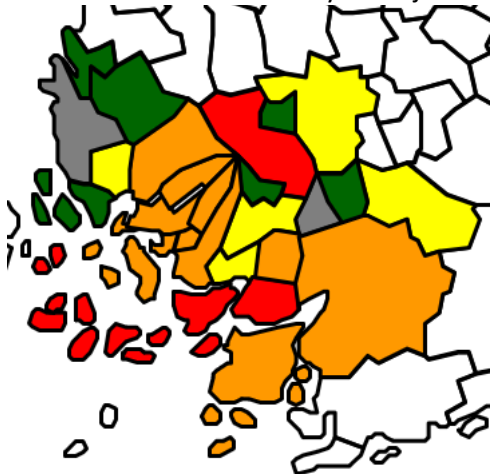
3.1.1 Muodollisesti pätevien sosiaalityöntekijöiden määrä

Varsinais-Suomen kunnissa tai kuntayhtymissä muodollisesti pätevien sosiaalityöntekijöiden osuudet kokonaisresurssista vaihtelevat suuresti. Seitsemän kuntaa (30%) ilmoitti kaikkien sosiaalityöntekijöiden olevan päteviä. Toiset seitsemän kuntaa (30%) ilmoitti pätevien sosiaalityöntekijöiden määrän olevan keskimäärin 75%. Viisi kuntaa (21%) ilmoitti pätevien sosiaalityöntekijöiden määrän olevan noin puolet kaikista sosiaalityöntekijöiden viroista. Kolme kuntaa (15%) ilmoitti, että alle puolet sosiaalityöntekijöistä ovat muodollisesti päteviä.

Kuvio 33: Pätevien sosiaalityöntekijöiden määrä kunnissa



Kuvio 34: Pätevien sosiaalityöntekijöiden jakautuminen kunnittain



Kaikki päteviä: Aura, Koski t.l, Kustavi, Laitila, Oripää, Pyhäranta ja Taivassalo
75% päteviä: Akseli, Kemiönsaari, Naantali, Raisio, Paimio, Salo ja Turku
Noi n 50% päteviä: Kaarina, Lieto, Loimaa, Somero ja Vehmaa
Alle 50% päteviä: Parainen, Pöytyä ja Sauvo
Ei tiedossa: Marttila ja Uusikaupunki

3.1.2 Rekrytoinnin haasteet ja onnistumiset

Rekrytoinnin todettiin vievän jatkuvasti paljon lähiesihenkilön työaika. Rekrytoinnin haasteita ja onnistumisia on kuvattu kuviossa alla.

Kuvio 35: Onnistumiset ja haasteet sosiaalityön rekrytoinnissa



Kunnat/kuntayhtymät nimesivät useita veto- ja pitovoimatekijöitä. Huomionarvoista on, että tämä vastaus keräsi pääosin pitkiä ja kattavia vastauksia, mistä voinee tulkita, että teemaa on mietitty eri kunnissa/kuntayhtymissä paljon.

Kuvio 36: Pito- ja vetovoimatekijät



3.1.3 Tulevaisuuden tarpeet ja visio johtamisen rakenteissa

Sopiva tiimikoko näyttäytyi kuntien/kuntayhtymien vastauksissa melko yhdenmukaiselta: lähiesihenkilöllä nähtiin voivan olla noin 10-20 alaista. Vastauksissa toistui ajatus siitä, että mitä pienempi tiimikoko, sen parempi. Toisaalta huomioitiin työhyvinvoinnin ja työssäjaksamisen näkökulmasta myös se, että tiimit eivät saa olla liian pieniä. Lähiesihenkilön tärkeänä työtehtävänä nähtiin olla oikeasti tiiminsä käytettävissä ja tavoitettavissa ja siten myös mukana haastavimmissa asiakastapauksissa. Alaismäärään nähtiin vaikuttavan myös se, mikä lähiesihenkilön tehtäväkuva kokonaisuudessaan on ja onko tiimissä esimerkiksi erillinen konsultoiva sosiaalityöntekijä/tiiminvetäjä. Systemisen tiimin sopivaksi kooksi nähtiin 5-10 henkilöä. Yhdellä lähiesihenkilöllä nähtiin voivan olla esim. kaksi systemistä tiimiä johdettavanaan. Tärkeänä seikkana nostettiin esiin se, että lähiesihenkilö on fyysisesti samassa paikassa tiiminsä kanssa.

Lähiesihenkilöiden roolin merkitys nousi esiin tärkeänä seikkana. Esihenkilön tulee olla saavutettavissa nopeasti ja helposti, tavoitettavissa päivittäin. Läsnä olevan esihenkilön nähtiin tukevan työssäjaksamista ja työn laatua sekä työntekijöiden pysyvyyttä. Lähiesihenkilön substanssiosaaminen nähtiin erittäin tärkeänä. Kaksikielisillä alueilla tulisi olla kaksikielinen esihenkilö.

Esihenkilön tehtäväkuvaa pohdittiin useammassa vastauksissa. Tehtäväkuvassa olennaisena nähtiin se, kuinka paljon työ sisältää hallinnollista työtä. Tällä hetkellä lähiesihenkilöiden tehtäväkuvat eroavat toisistaan melko paljon riippuen kunnan/kuntayhtymän koosta ja palveluiden organisoinnista. Vastauksissa nousi esiin ehdotuksena, että talousseurannan raportit ja osittain siihen liittyvät analyysit voisivat tulla keskitetyksi (tai ainakin jonkun muun kuin lähiesihenkilön keräämänä). Samoin muuta

tilastotietoa voisi tuottaa keskitetysti. Toimistosihteerin roolia hallinnollisen työn tukemisessa voisi vahvistaa.

Tärkeänä nähtiin, että lähiesihenkilö pystyy tosiasiallisesti vastaamaan työnjohdollisesta puolesta, työn tuloksen ja laadun seurannasta sekä tukemaan alaisiaan (määräaikaseuranta, tehdyn työn kuten esim. asiakassuunnitelmien seuranta, laatusuositusten toteutuminen, päätöksenteon tuki ja seuranta). Liian hierarkkinen päätöksenteko nähtiin huonona: arkeen vaikuttavien päätösten teko tulisi olla joustava ja mahdollista tehdä nopeallakin aikataululla. Avoimen johtajuuden periaate tulee huomioida ja johtamisrakenne ja käytännöt tulee olla selkeästi kuvattuja ja työntekijöiden tiedossa.

Esihenkilöiden omaa organisoitumista pohdittiin vastauksissa ja huomioitiin, että lähiesihenkilöiden tulisi voida tavata muita vastaavaa työtä tekeviä säännöllisesti (esim. 1 x kk) sekä saada riittävää tukea myös omalta esihenkilöltään.

Eräessä vastauksessa ehdotettiin johtamisrakenteen jakamista hallinnolliseen ja substanssin johtamiseen. Toisessa vastauksessa huomioitiin, että myös esihenkilöllä tulisi olla oma selkeä kokonaisuutensa (esim. lapsiperhesosiaalityö tai avohuolto tai sijaishuolto). Monen eri tiimin johtaminen nähtiin haastavana, etenkin jos esihenkilö itse osallistuu asiakastyöhön.

3.2 Resurssit

3.2.1 Nykytilanne

Varsinais-Suomen hyvinvointialueelle siirtyvien kuntien/kuntayhtymien henkilöstöresurssit vaihtelevat suuresti kunnittain johtuen pääosin kuntien/kuntayhtymien koosta ja sitä kautta asiakastyöhön tarvittavasta resurssista. Kyselyvastausta perusteella esimerkiksi kuntakohtainen sosiaalityöntekijämäärä vaihtelee yhden ja 74 sosiaalityöntekijän välillä. Yhteensä hyvinvointialueelle siirtyvissä kunnissa/kuntayhtymissä on 414 työntekijää lapsiperhe- ja lastensuojelutyössä.

Kuvio 37: Henkilöstön kokonaismäärät Varhan alueella

Sosiaalityöntekijä	161
Sosiaaliohjaaja	98
Perhetyöntekijä	96
Perheterapeutti	9
Koordinaattori	4
Toimistosihteerit	28
Muu	18
Yhteensä	414

Tämän lisäksi Turussa ja Kaarinassa työskentelee koordinoivaa työtä tekeviä sosiaalityöntekijöitä ja sosiaaliohjaajia/perheohjaajia. Näiden Turun Tukipalvelut-yksikössä ja Kaarinan kaupungin hallinnoimassa sijaishuoltoyksikkö Tammessa työskentelevien henkilöiden työtehtävät liittyvät mm. valvontaan, kotiinpäin vietävien ja ympärivuorokautisten palveluiden koordinointiin, perhehoidon rekrytointiin ja valmennukseen sekä perhehoidon tukeen.

Kuvio 38. Koordinoivaa työtä tekevän henkilöstön kokonaismäärä Varhan alueella

Sosiaalityöntekijä	9
Sosiaaliohjaaja	11
Toimistosihteerit	2
Yhteensä	22

3.2.2 Ruotsinkielentaitoisen henkilöstön määrä

Myös ruotsinkielisen henkilöstön määrä Varhan alueella vaihtelee kunnittain/kuntayhtymittäin. Ruotsinkielen taidoksi määriteltiin kyselyssä hyvä/erinomainen ruotsinkielen suullinen ja kirjallinen osaaminen. Kahdeksan kuntaa ilmoitti, ettei ruotsinkielistä henkilöstöä ole lainkaan lapsiperhe- ja lastensuojelusosiaalityön palveluissa. Kyselyssä kysytyt henkilöstön kokonaismäärän ammattinimikkeet ja ruotsinkielisen henkilöstön ammattinimikkeet eroavat toisistaan joten ammattiryhmittäinen prosentuaalisten osuuksien laskeminen ei anna täysin realistista kuvaa todellisuudesta. Ruotsinkielisen henkilöstön kokonaisresurssimäärä on 17% Varhan alueen kokonaishenkilöstömäärästä.

Kuvio 38. Ruotsinkielisen henkilöstön määrä Varhan alueella

		% kokonais- resurssista
Sosiaalityöntekijät	32	
Sosiaaliohjaajat	16	
Perhetyöntekijät	8	
Muu	20	
Yhteensä	76	17 %

3.2.3 Haasteet nykytilanteessa ja tulevaisuuden tarpeet

Henkilöstöön liittyvät haasteet tulevat esiin Henkilöstö ja johtaminen -raportissa. Rekrytointi koetaan haastavaksi ja aikaa vieväksi sekä työntekijöiden vaihtuvuus on suurta. Useita, erilaisia pito- ja vetovoimatekijöitä nostettiin esiin, mikä kertonee siitä, että asiaa on kunnissa/kuntayhtymissä mietitty paljon. Henkilöstöön liittyvien haasteiden lisäksi tarvittavien vakanssien perustaminen tai tilapäisten täyttölupien saaminen on monesti ison työn takana kunnissa.

Tulevaisuuden tarpeina ja visiona henkilöstön resurssointiin liittyen voidaan pitää henkilöstön riittävyyden turvaamista Varhan alueella. Ensinnäkin tarkoittaa riittävien vakanssien osoittamista eri toimintoihin, jotta palvelu pystytään toteuttamaan asiakkaan kannalta parhaalla mahdollisella tavalla ja kustannustehokkaasti. Toiseksi tämä tarkoittaa työn sisällön ja työolojen huomioimista, jotta työntekijät viihtyvät ja pysyvät työssään.

3.3 Juridinen tuki

3.3.1 Nykytilanne

Tilannekartoituksen mukaan noin puolet Varhan kunnista on järjestänyt työntekijöilleen juridisen tuen Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Vasso) tuottamana. Muutamassa kunnassa on mahdollisuus käyttää kunnan/kaupungin lakimiestä. Vain yhdessä kunnassa lakimiespalvelu on saatavissa hyvinvointipalveluiden hallinnosta. Yhdessä kunnassa ei ole tällä hetkellä juridista tukea lainkaan. Muut vastaajat (n. 38%) hankkivat juridisen tuen ostopalveluna mm. seuraavilta palveluntarjoajilta: Aavalex, Merikratos, Profiam, Lawila, Pelastakaa Lapset.

Kartoituksessa käy ilmi, että väestöllisesti suurimmissa kunnissa juristin palveluja tarvitaan enemmän kuin pienemmissä kunnissa. Tämä näkyy myös siinä, miten usein juridista konsultaatiota tarvitaan: isoissa kunnissa tarve on viikoittaista. Juridista tukea on hankittu pääsääntöisesti erilaisiin vastineisiin ja kanteluihin sekä kustannusriitoihin liittyvissä asioissa ja oikeuskäsittelyjä (esim. hallinto-oikeus) varten. Yli puolet

vastaajista on eritelty juridisen konsultaatio- tai tuen tarpeen liittyvän lastensuojelulakiin ja erityisesti huostaanottoon ja sijaishuoltoon liittyviin tulkintakysymyksiin (mm. huostaanottoon liittyvä menettely, rajoituspäätökset, sijaishuollon muutos, lastensuojelun asiakkuus). Viisi vastaajaa oli nostanut esille myös huolto- ja tapaamisriidat juridisena haasteena. Tärkeänä on pidetty, että juristeja on voinut konsultoida myös matalammalla kynnyksellä, mm. asiakasmaksuihin ja korvausvastuuseen liittyvissä asioissa.

Juridista tukea ja apua on tarvittu myös haastavien asiakkaiden ja poikkeavien tilanteiden osalta sekä työntekijöihin kohdistuvissa uhka- ja maalittamistilanteissa. Hyvänä käytäntönä kentällä on ollut, että juristilta saatavaa konsultaatiotietoa jaetaan yhteisesti koko tiimille tai työyhteisölle esim. yhteisen työtilan kautta.

3.3.2 Haasteet nykytilanteessa ja tulevaisuuden tarpeet

Varhan alueen osalta kartoituksessa haasteet liittyivät lähinnä lakimiespalvelun saatavuuteen ja osaamiseen. Osaamisen näkökulmasta korostuu substanssiosaamisen tärkeys sote-asioissa. Vahvana kaikuna kentältä nousee myös se, että juridista konsultaatiomahdollisuutta ei ole riittävästi saatavilla hankaliin asiakastapauksiin ja/tai lastensuojelun erityiskysymyksiin.

Juridisen konsultaation resurssien ja rakenteiden osalta Varhan kunnissa on selkeä toive ja tarve. Lähes kaikki kunnat ovat yksimielisesti vastanneet juridisen osaamisen olevan tärkeää lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun kysymyksissä. Juridisen osaamisen ja konsultaation keskitetty palvelu on nostettu esille myös tilannekuvakartoituksen kysymyksessä Varhan keskitetyistä lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun palveluista.

Lastensuojelun sosiaalityö on yhä juridisoituneempaa ja asiakkaat ovat yhä tietoisempia oikeuksistaan, mikä haastaa työntekijöitä oikeusosaamisen näkökulmasta. Tärkeänä asiana koetaan, että oikeusprosesseihin saadaan juristin osaamista niin lausuntojen laatimisen kuin itse istunnonkin osalta. Kalliiden ja aikaa vievien oikeusprosessien välttämiseksi sosiaalityössä tarvittaisiin enemmän juristin säännöllistä konsultaatiomahdollisuutta (esim. aikojen kalenteroiminen sosiaalityöntekijöille tai kuukausittain tiimiin, jalkautumisen mahdollisuus kentälle). Tärkeää olisi tarjota juristin tukea myös sosiaalityöntekijöille asioissa, joissa ammattilaisiin kohdistuu uhkaa.

Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Vasson) juridisen asiantuntijuuden mallia ja toimintaa on pidetty hyvänä. Toisaalta vastuksissa on esitetty perheoikeudellisen yksikön yhteyteen perustettavaa lakiyksikköä. Yli puolet vastaajista on ottanut kantaa siihen, että Varha tarvitsee sosiaalihuollon erityiskysymyksiin perehtyneen lakimiesyksikön. Yhteinen näkemys oli siitä, että juridista konsultaatiota, apua ja tukea tulee olla saatavilla koko maakunnan alueelle tasapuolisesti ja juridinen palvelu nostetaan esiin yhtenä mahdollisena keskitettävänä palveluna. Toive on myös siitä, että juridista konsultaatiota tai apua olisi tarjolla nopeasti ("arjessa", "päivystyksellisesti", "nopeasti", "suoraan", "päivittäin").

Tilannekuvakartoituksen vastauksissa on nähtävissä toive juridisen avun ja konsultaation saamisesta laajasti sosiaalihuollon erityiskysymyksiin ja lakeihin (ml. kehitysvammahuolto). Erillinen sosiaalihuollon asioihin perehtynyt lakimiesyksikkö pystyisi tarjoamaan tasapuolisesti tukea koko Varhan alueelle huomioiden myös kentän koulutukselliset tarpeet niin lakitaitoja ylläpitävien kuin lakiuudistustenkin osalta. Pohdittaessa juridisen osaamisen yksikköä tai palvelua, on tarve arvioida mahdollisen yksikön kokoa (työntekijämäärä) ja tehtäväkenttää. Lastensuojelun oikeusprosessien lisäksi tarvetta on myös muunlaiselle oikeusosaamiselle ja konsultaatiomahdollisuudelle koko sosiaalihuollon sektorilla.

Tilannekartoituksessa esitettiin myös hyvän ja kenttätöitä tukevan lähiesihenkilötyön tärkeyttä juridisen osaamisen rinnalla. Ajatus siitä, että hyvä lähiesihenkilötyö ja lähiesihenkilöiden verkostoituminen yli palvelurajasektoreiden saattaa vähentää tarvetta erilliselle juridiselle konsultaatiolle. Toisaalta kartoituksessa tuli esille, ettei juristin palveluiden käytössä ole ilmennyt ns. "liikakäyttöä", jonka vuoksi

käyttöä tulisi rajata. Lastensuojelun päätösvastuu on yksi virkamiestyön vaativimpia tehtäviä ja siksi oikeudellinen tuki ja konsultaatiomahdollisuus tulee olla maakunnan rakenteissa.

Vasson juridisen tuen piirissä on nyt n. 79 000 asukasta aiemman n. 100 000 asukkaan sijaan. Tällä hetkellä työmäärä mahdollistaa juristin avun, tuen ja konsultaation lisäksi osallistumista myös erilaisiin lastensuojelun kehittämistehtäviin esim. juridisten kysymysten näkökulmasta. Laskennallisesti yhden juristin palkkauskustannukset ovat noin 100 000 euroa vuodessa sisältäen työn vaatimat koulutukset, kirjallisuudet ja muut kustannukset (mm. matkustus, toimistokulut). Varhan alueen väestömäärä on vajaa 500 000. Laskennallisesti Varhan tarvittaisiin n. kolmesta neljään omaa sosiaalihuoltoon perehtynyttä juristia. Tätä voidaan pitää kentällä myös sosiaalityön pito- ja vetovoimatekijänä, kun juristin tuki ja konsultaatio on turvattu.

Lastensuojelussa laajasti käyttöön otettu systeeminen työskentelytapa vahvistaa lastensuojelun omaa toimintaa ja asiantuntijuutta. Asiakkaan ja työntekijän edun näkökulmasta on kuitenkin syytä varmistaa rakenteissa riittävä osaaminen ja tuki moniammatillisen ja konsultatiivisen tuen avulla. Tilannekuvan perusteella tukirakenteet konsultaatiomahdollisuuksineen on rakennettava koko Varhan alueen kattavaksi järjestelmäksi. Keskitetyt konsultaatorakenteet yhteistyössä tulevan OT-keskuksen, perhekeskusten ja erikoissairaanhoidon kanssa tukisivat tasalaatuista ja tasapuolista osaamista ja palvelua koko Varhan alueella.

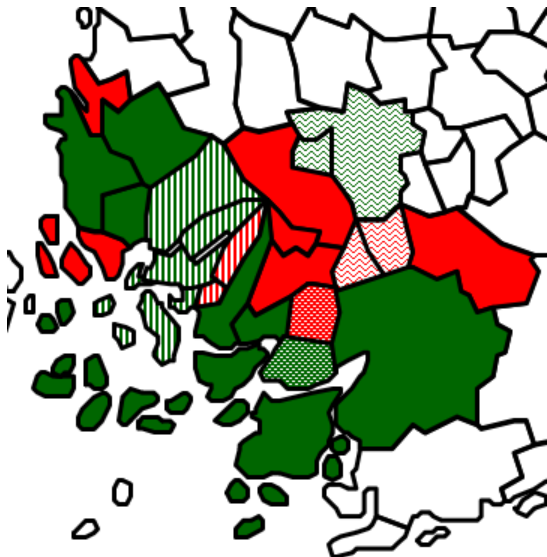
3.4 Moniammatillinen tuki ja konsultaatio

3.4.1 Moniammatillinen asiantuntijaryhmä

Moniammatillisen asiantuntemuksen turvaaminen lastensuojelussa on määritelty lastensuojelulain 14 §:ssä: *”Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on käytettävissään lapsen kasvun ja kehityksen, terveydenhuollon, oikeudellista sekä muuta lastensuojelutyössä tarvittavaa asiantuntemusta. Kunnan tai useamman kunnan yhdessä (=jatkoksa hyvinvointialue) tulee asettaa sosiaali- ja terveydenhuollon edustajista, lapsen kasvun ja kehityksen asiantuntijoista sekä muista lastensuojelutyössä tarvittavista asiantuntijoista koostuva lastensuojelun asiantuntijaryhmä. Lastensuojelun asiantuntijaryhmä avustaa sosiaalityöntekijää lapsen huostaanottoa sekä sijaishuoltoa koskevien asioiden valmistelussa ja muussa lastensuojelun toteuttamisessa. Lisäksi asiantuntijaryhmä antaa lausuntoja lastensuojelutoimenpiteitä koskevan päätöksenteon tueksi.”*

Tilannekuvakartoitukseen vastanneista kunnista/kuntayhtymistä n. 58 % (14 vastaajaa) on ilmoittanut, että kunnassa toimii moniammatillinen asiantuntijatyöryhmä. Huomioitavaa on, että lakisäateistä toimintaa ei ole ollut n. 42 %:lla vastaajista (10 kuntaa tai kuntayhtymää). Vastaajista kahdeksan kuntaa/kuntayhtymää on järjestänyt moniammatillisen asiantuntijatyöryhmän toiminnan itse ja kuusi kuntaa/kuntayhtymää on järjestänyt tai pyrkinyt järjestämään palvelun yhteistyössä kahden tai useamman kunnan yhteisenä toimintana. Yli kuntarajojen toimivia asiantuntijaryhmiä on järjestetty seuraavilla yhteistyöalueilla: Paimio-Sauvo, Naantali-PTKY Akseli-Raisio-Rusko ja Loimaa-Oripää-Koski TL-Marttila.

Kuvio 39: Moniammatilliset asiantuntijaryhmät Varhan alueella



Vihreä: ryhmä toiminnassa

Punainen: ei toiminnassa

Yli kuntarajojen toimivat
moniammatilliset
asiantuntijaryhmät
taustaviivoin

Moniammatillisen asiantuntijatyöryhmän toiminta ja ryhmään kuuluvien asiantuntijoiden kokoonpano on ollut kunnissa vaihtelevaa. Kolmessa kunnassa/kuntayhtymässä moniammatillinen asiantuntijatyöryhmä kokoontuu säännöllisesti Teams-yhteyden avulla. Teams-yhteys on koettu joustavana tapana järjestää asiantuntijatyöryhmän tapaamiset, koska asiantuntijat voivat fyysisesti sijaita eri paikkakunnilla. Kokouksia on kalenterissa 6-12 krt/vuosi. Viidessä kunnassa/kuntayhtymässä moniammatillinen asiantuntijatyöryhmä on kutsuttu koolle vain tarvittaessa. Yksittäisissä kunnissa/kuntayhtymissä moniammatillisen asiantuntijatyöryhmän toiminta on jäänyt suunnitteluvaiheeseen.

Säännöllisesti toimivissa työryhmissä asiantuntijajäsenenä on edustajia varhaiskasvatuksesta, terveydenhuollosta (neuvola, konsultoiva lastenlääkäri, mielenterveys- ja päihdelääkäri), psykiatrian edustuksesta (aikuis-, lasten ja nuorten psykiatria), A-klinikalta, nuorisotoimesta, sivistystoimesta ml. oppilashuolto, perheneuvolasta ja lisäksi työryhmään on kuulunut lakimies (juridinen osaaminen). Säännöllisesti kokoontuvien asiantuntijatyöryhmien koordinointi ja johtaminen on kuulunut joko lastensuojelun johtajalle tai johtavalle sosiaalityöntekijälle. Ryhmään kuuluvat ovat sitoutuneet toiminnassaan kirjallisesti salassapitoon.

Moniammatillista asiantuntijatyöryhmää on käytetty mm. haastavampien lastensuojelun asiakastapausten pohdintaan. Tieto asiakkaan asioiden käsittelystä moniammatillisessa asiantuntijatyöryhmässä on annettu asiakkaalle etukäteen. Asiakkaan osallisuudesta työryhmän kokoukseen on myös vaihtelevia käytänteitä, mutta asiakkaalla on esim. ollut oikeus antaa käsittelyyn kirjallinen vastine asiaansa.

Huomioitavaa on, että moniammatillinen asiantuntijatyöryhmä ei ole päättävä elin. Tärkeänä asiana on nostettu esille se, ettei moniammatillinen asiantuntijatyöryhmä ole myöskään sosiaalityöntekijöiden työn arvosteluun tai asiakkaan järkyttävään tilanteeseen kohdistuva ”päivittelykerho”, vaan ammatillinen ja työn rakenteita tukeva asiantuntijatapaaminen.

Moniammatillisen asiantuntijatyöryhmän toimintaprosessia on kuvattu kahdessa vastauksessa:



Tilannekuvakartoituksen osalta on nähtävissä, että lastensuojelun systeminen työskentelyote ja moniammatillinen asiantuntijatyöryhmätyöskentely on joissakin kunnissa samanlaisena toimintana. Vastausten mukaan systemiseen tiimiin on tarvittaessa pyydetty eri alojen asiantuntijoita ja/tai perheen kanssa toimivia ammattilaisia. Em. vastauksissa systemisen työryhmän toiminta koetaan positiivisena ja vertaistukea tarjoavana kokousmuotona. Yhdessä vastauksessa moniammatillisen asiantuntijatyöryhmän sijasta on asiantuntija-apuna käytetty yhteisen palvelutarpeenarvioinnin konsultaatiotiimiä.

3.4.2 Konsultaatiokäytänteet

Lastensuojelulain 14 §:n mukaisen moniammatillisen asiantuntijatyöryhmän lisäksi Varhan kunnissa on ollut käytössä erilaisia konsultaatiokäytäntöjä. Osassa vastaajakuntia konsultaatiokäytännöt ovat säännöllisiä esim. kaksi kertaa kuukaudessa, toisissa kunnissa konsultaatiota on hankittu tarvittaessa. Konsultaatiot hankitaan joko kunnan omista palveluista, sairaanhoitopiiristä tai ostetaan ulkopuolisilta palveluntarjoajilta riippuen kunnan koosta ja jo muutoin olemassa olevista palveluista.

Kunnissa/kuntayhtymissä on ollut mahdollisuus käyttää moniammatillisen työryhmän sijasta/ohella konsultaatioapuna mm. psykiatreja, psykologeja ja avopediatra. Kuudessa vastaajakunnassa/kuntayhtymässä on sosiaalityön palveluissa omia perheterapeutteja ja psykologeja, joita on voinut konsultoida yli tiimirajojen. Kolme vastaajakuntaa/kuntayhtymää on järjestänyt säännölliset lastenpsykiatriin konsultaatiotapaamiset työntekijöille. Oppilashuollon kanssa tehtävä yhteistyö näkyy mm. kolmessa kunnassa/kuntayhtymässä koulupsykologien konsultaatiokäytänteinä. Neljässä kunnassa/kuntayhtymässä konsultaatiotapaamisia pidetään perheneuvolan psykologien kanssa.

Tilannekuvakartoituksen mukaan konsultaatiomahdollisuuksia eri alojen ammattilaisille on pidetty yleisesti hyvänä. Useassa vastauksessa tuli esille erilaisten jo olemassa olevien moniammatillisten työryhmien toimivuus kunnissa/kuntayhtymissä, joita voi hyödyntää erilaisissa konsultaatiotarpeissa. Näissä vastauksissa

moniammatillisella työryhmällä viitattiin kuitenkin muihin työryhmiin, kuin lastensuojelulain mukaiseen moniammatilliseen asiantuntijatyöryhmään. Myös konsultaatiota koskeissa vastauksissa nousi esille asiantuntijuuden tukena toimiva konsultatiivinen systeemisen työskentelytavan tiimimalli ja tiimin konsultoiva työntekijä (usein vastaava tai johtava sosiaalityöntekijä), joka on mukana arjen työssä.

3.4.3 Haasteet nykytilanteessa

Moniammatillisen asiantuntijatyöryhmän toimintaedellytykset eivät ole alueella kunnossa ja toiminta säännöllisesti ja virallisesti organisoitua. Tilannekuvakartoituksessa haasteena on tunnistettu se, ettei moniammatillisen asiantuntijatyöryhmän toimintaa ole virallistettu ja työryhmän organisoimiseen ja kehittämiseen vaadittava resurssi puuttuu. Asiantuntijatyöryhmään nimettyjen ja toimintaa vetäneiden henkilöiden vaihtuvuus ja tämän myötä koko asiantuntijatyöryhmän toiminnan vaarantuminen, yhteisten toimintatapojen puuttuminen ryhmän työskentelystä ja toisaalta ryhmän harvat ja satunnaiset kokoontumiset ovat moniammatillisen asiantuntijatyöryhmän osalta haasteita, jotka on tunnistettu. Yksittäisessä vastauksessa haasteena on mainittu ryhmän sihteeriltä toimintaan kuluva aika kirjaamisen osalta. Haasteena tai uhkana voidaan pitää myös yleisesti sitä, että pienessä/väestöllisesti vähäisessä kunnassa/kuntayhtymässä huostaanottoja tehdään harvoin eikä työskentelyä lastensuojelun tueksi ole käynnistetty.

Yli kuntarajojen toimivan (usean kunnan yhteisen) moniammatillisen asiantuntijatyöryhmän osalta haasteeksi on muodostunut mm. se, ettei ryhmää ole voinut käyttää nopealla aikataululla. Kunnat ovat myös jakaneet vuorot etukäteen ja tällöin vaarana on se, että tarve moniammatillisen asiantuntijatyöryhmän käyttöön menee ns. ”ohi”. Usean kunnan asiantuntijoista muodostuvan moniammatillisen työryhmän heikkoutena on pidetty myös hidasta toimintavalmiutta.

Yksittäisistä vastauksista esille nostettavia ja huomioitavia haasteita on mm. pienissä kunnissa asiakkaiden tuttuus myös asiantuntijajäsenille huomioiden työryhmän toimintaperiaatteisiin kuuluva asiakkaan anonymiteetti. Yksittäisenä kokemuksena on nostettu esille perusterveydenhuollon (koulu- ja neuvolapalvelut) läsnäolo työryhmässä, jossa käsitellään useimmiten haastavia ja vaikeita lastensuojeluasioita. Peruspalveluiden osalta asiantuntijuus jää helposti muiden asiantuntijoiden varjoon erityiskysymyksissä.

Systeemisen työtöteen jalkautuminen lastensuojelun toimintatapoihin on vähentänyt moniammatillisen asiantuntijatyöryhmän käyttöä ja tarvetta kokouksiin. Osin haasteena on koettu asiantuntijoiden saaminen työryhmän tapaamisiin kenttäkiireiden ja resurssipulan vuoksi.

3.4.4 Tulevaisuuden tarpeet ja visio

Tilannekuvakartoituksen perusteella voidaan päätellä, että poikkeuksellinen epidemia-aika on vaikuttanut myös lakisääteisen moniammatillisen asiantuntijatyöryhmän toimintoihin Varhan alueella. Sosiaalityön osalta digiloikka on vaatinut uudenlaisia toiminta- ja työskentelytottumuksia perinteisen kasvokkain tehtävän työn rinnalle. Moniammatillisen asiantuntijatyön osalta vain muutama Varhan alueen kunta on siirtänyt työryhmätapaamiset Teams-aikaan. Kokemukset ovat hyviä, sillä Teams on koettu joustavaksi ja tehokkaaksi toimintatavaksi moniammatillisen työryhmän kokouksissa, joissa osallistujajäsenet voivat sijaita fyysisesti laajalla alueella. Näin on pystytty paremmin turvaamaan myös työryhmän moniammatillinen asiantuntijuus. Tapaamisten siirtyminen verkkoon on myös kustannustehokasta ja ekologista, kun jokainen voi osallistua tapaamiseen oman työpöytänsä takaa.

Moniammatillisen työryhmän osalta on tärkeää arvioida tulevaisuudessa, voidaanko asiantuntijatyöryhmien toiminta turvata paremmin keskitetyllä palvelulla vai onko asiantuntijatyöryhmiä tarve perustaa palvelukeskuslähtöisesti. Varhan alueella on jo toimivia moniammatillisen asiantuntijatyön yhteistyörakenteita, joiden osalta on myös positiivisia kokemuksia. Ensisijaisesti on tärkeää, että asiantuntijatyöryhmän toiminta turvataan koko Varhan alueella lastensuojelulain mukaisesti ja muodostetaan samalla toimivat konsultaatiokäytännöt eri alojen asiantuntijoille.

Johdon sitoutuminen moniammatillisen asiantuntijatyöryhmän perustamiseksi on tärkeää. Laadukas ja vaikuttava moniammatillinen asiantuntijatyö vaatii johdon kiinnostusta toiminnan organisointiin ja ylläpitämiseen, mutta myös toiminnan kehittämiseen. Asiantuntijatyöryhmän jäsenten nimeäminen varahenkilöineen sitouttaa jäseniä ja selkiyttää toimintaa. Asiakastyössä olevia työntekijöitä tulee kannustaa asiantuntijatyöryhmän käyttöön matalalla kynnyksellä ja pohtia, miten työryhmän käyttöä voidaan tarvittaessa hyödyntää lastensuojelun lisäksi myös muissa vaativissa sosiaalihuollon erityiskysymyksissä, kuten vammaispalvelun sektorilla.

Lastensuojelussa laajasti käyttöön otettu systeeminen työskentelytapa vahvistaa lastensuojelun omaa toimintaa ja asiantuntijuutta. Se ei kuitenkaan korvaa lain määrittelemää moniammatillista asiantuntijatyöryhmää, vaikka tilannekuvakartoituksessa systeemisen tiimin koettiin olevan nopea ja helppo tapa jakaa asiantuntijuutta asiakkaan asioissa. Kansallisen lapsistrategian (2021:8) mukaisesti moniammatillisen työn tapoja ja yhteistyön rakenteita tulee vahvistaa lasten ja perheiden yksilölliset tarpeet huomioiden. Säännöllisesti kokoontuva moniammatillinen asiantuntijatyöryhmä parhaimmillaan voi vastata myös lapsistrategian vaatimukseen kehittää tapoja tunnistaa ja huomioida sekä rakenteellisen syrjinnän vaikutuksia että tilannekohtaista haavoittuvuutta lasten asemassa. Tästä näkökulmasta on tärkeää, että moniammatillisen työryhmän havaintoja ja ilmiöitä lasten asemasta ja tilanteesta pystyttäisiin hyödyntämään Varhan alueella myös ennaltaehkäisevästi matalan kynnyksen palveluissa ja esimerkiksi osana sosiaalista raportointia. Systeeminen työskentelyote ja moniammatillinen asiantuntijatyöryhmä parhaimmillaan täydentävät toisiaan asiakkaan edun näkökulmasta. Edellä mainitut työryhmät eivät myöskään poissulje edelleenkaan sosiaalityön ammattilaisten tarvitsemää konsultaatiotarvetta, johon on tarvetta miettiä yhteneväiset rakenteet Varhan alueelle. Keskitetyt konsultaatorakenteet yhteistyössä tulevan OT-keskuksen, perhekeskusten ja erikoissairaanhoidon kanssa tukisivat tasalaatuista ja tasapuolista osaamista ja palvelua koko Varhan alueella.

3.5 Systeeminen lastensuojelu

THL on tuonut lastensuojeluun ja lapsiperheiden sosiaalityöhön kansallista yhtenäistä toimintamallia vuodesta 2017 lähtien. Lastensuojelun systeemisen toimintamallin tavoitteena on varmistaa asiakkaana olevien lasten oikeuksien toteutuminen

- vahvistamalla ihmissuhdeperustaista ja kohtaavaa työskentelyä
- kuulemalla lapsia ja heidän läheisiään ja vahvistamalla heidän vaikuttamismahdollisuuksiaan
- vahvistamalla eri toimijoiden yhteistyötä
- rakentamalla yhdessä asiakkaiden kanssa syvempää ymmärrystä lapsen ja perheen tilanteista ja avuntarpeista
- tekemällä lastensuojelutyöstä vaikuttavampaa
- luomalla tukea antavat rakenteet sosiaalityöntekijöille ja muille tiimin jäsenille. (THL)

Systeemiseen toimintamallin tiimiin kuuluvat:

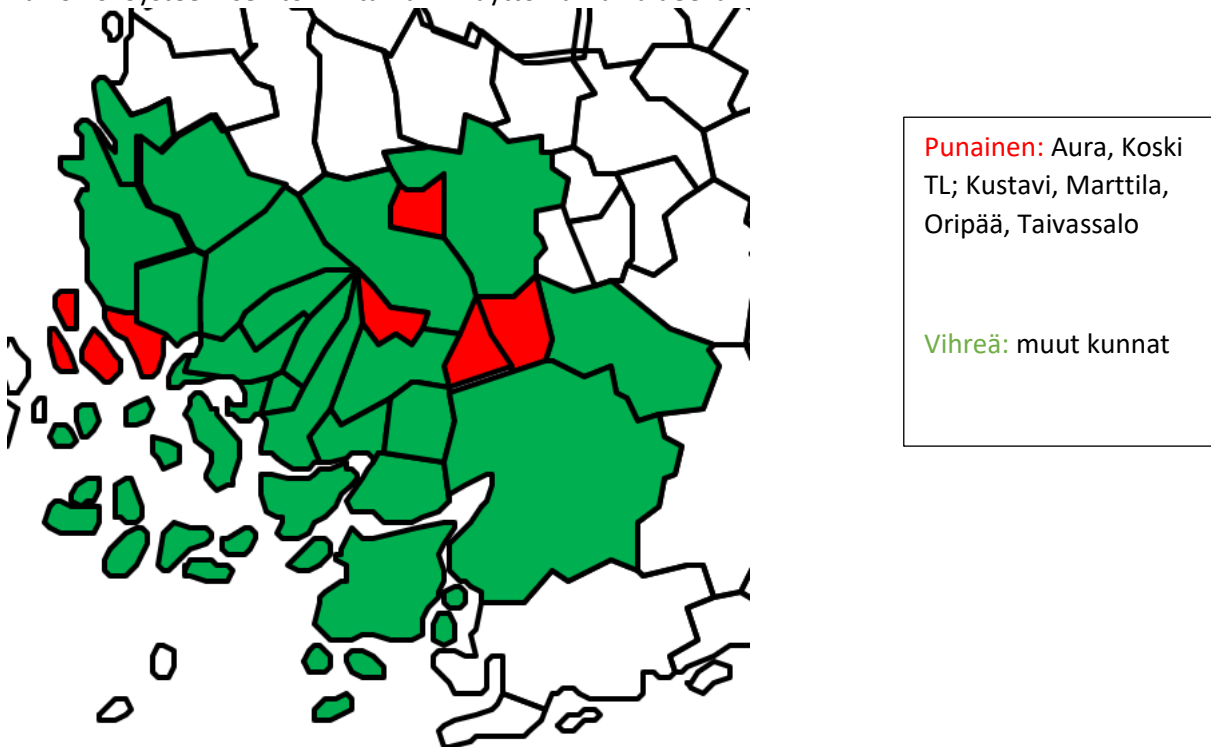
- konsultoiva sosiaalityöntekijä
- perheterapeutti
- koordinaattori
- 2-3 sosiaalityöntekijää
- mahdollisesti 1-2 perhetyöntekijää tai sosiaaliohjaajaa
- harkinnan mukaan myös muita työntekijöitä. (THL)

3.5.1 Systeemisen toimintamallin toteutuminen

Tilannekuvakartoituksen mukaan systeeminen toimintamalli on käytössä laajasti lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun toiminnassa. 18/24 vastaajaa on kertonut toimintamallin olevan käytössä sekä sosiaalihuoltolain mukaisissa että lastensuojelun palveluissa. Yhdessä kunnassa systeeminen työote on

käytössä vain lastensuojelun avohuollon palveluissa, mutta laajentumassa myös lapsiperhetyön käyttöön syksyllä 2022.

Kuvio 40: Systeemisen toimintamallin käyttö Varhan alueella



Kunnissa toimivien systeemisten tiimien määriin ja tiimin jäsenmääriin liittyy oleellisesti se, onko systeeminen toimintamalli käytössä sekä lapsiperhesosiaalityön että lastensuojelun tiimeissä ja toisaalta se, kuinka isosta kunnasta on kysymys.

Kuvio 41: Systeemisten tiimien ja tiimin jäsenten määrät Varhan alueella (n=24)

	Minimi-arvo	Maksimi-arvo	Yhteensä
Systeemisten tiimien määrä	0	20	57
Jäseniä systeemisessä tiimissä (min-max)	0	68	194

3.5.2 Perheterapeutit ja koordinaattorit

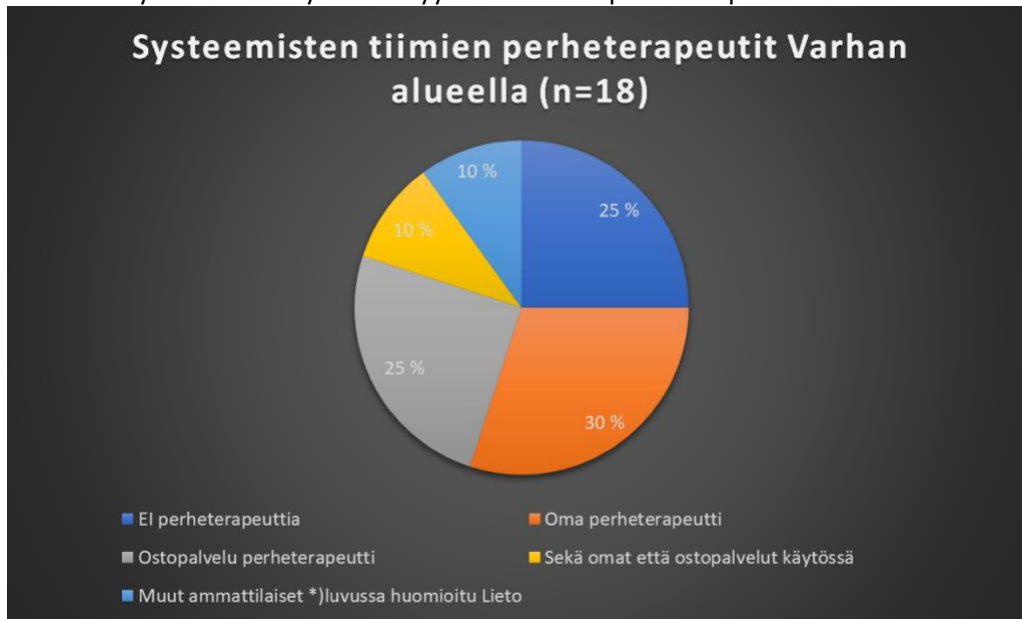
Perheterapeutti (klinikko) tuo tiimiin perheterapeuttisen osaamisen. Hän voi esimerkiksi helpottaa vaikeiden asioiden lähestymistä tai auttaa pohtimaan tiimiläisten ja perheenjäsenten suhteita. Tilannekuvakartoituksen mukaan seitsemässä (7) Varhan kunnan/kuntayhtymän systeemisissä tiimeissä on käytössä oma perheterapeutti. Omia terapeutteja on Kaarinassa, Kemiössä, Laitilassa, Loimaalla, Naantalissa, Raisiossa, Salossa ja Turussa. Viidessä (5) kunnassa/kuntayhtymässä (Parainen, Akseli, Sauvo, Somero, Uusikaupunki) perheterapeutin palvelut on hoidettu ostopalveluna. Salossa ja Turussa perheterapeutin osaamista hankitaan lisäksi ostopalveluna. Systeemisen toimintamallin mukaisesti toimivissa kunnissa viidessä (5) ei ole lainkaan käytössä perheterapeutin palveluja (Lieto, Paimio, Pöytyä, Pyhäranta, Vehmaa).

Tilannekuvakartoituksen mukaan Laitilassa, Raisiossa, Salossa ja Turussa perheterapeutit ovat tiimien käytössä täysiaikaisesti. Raisiossa, Salossa ja Turussa perheterapeuttien työaika jakautuu useampaan tiimiin ja lisäksi perheterapeutit osallistuvat asiakastyöhön. Kaarinassa ja Loimaalla perheterapeutin työpanos tulee

perheneuvolasta ja Naantalissa perheterapeutin roolissa ovat psykologit. Liedossa ei ole perheterapeuttia, mutta työn korvaa lastensuojelun psykologi.

Systemisen työskentelymenetelmän osalta on huomioitavaa, että niissä kunnissa/kuntayhtymissä, joissa perheterapeutti on hankittu ostopalveluna, perheneuvolasta tai perheterapeutin työpanos on korvattu muutoin (esim. psykologien avulla), osallistuu perheterapeutti usein pelkästään systemiseen tiimikokoukseen. Kemiössä perheterapeutti on osallisena systemisessä toiminnassa vain joka kolmas viikko.

Kuvio 42: Systemiseen työskentelyyn osallistuvat perheterapeutit Varhan alueella



Koordinaattori huolehtii tiimin käytännön asioista ja toimii yhteyshenkilönä asiakkaisiin ja yhteistyökumppaneihin. Hän myös kirjaa viikkokokouksessa käydyt keskustelut. Systemistä työskentelymallia käyttävistä kunnista 11/18 kertoi, ettei kunnassa ole käytössä systemisen tiimin koordinaattoria. Seitsemässä (7) kunnassa/kuntayhtymässä (Laitila, Ptty Akseli, Raisio, Salo, Turku, Uusikaupunki ja Vehmaa) koordinaattoreina toimivat muun muassa sosiaaliohjaaja, sosiaalityöntekijä ja toimistotyöntekijä. Turun sijaishuollon yksikössä on kaksi ohjaajan toimea, joiden tehtäväkuvaan kuuluu toimia koordinaattoreina systemisissä tiimeissä.

Koordinaattorien työpanos nähdään tärkeänä ja välttämättömänä systemisen toimintamallin käytössä. Koordinaattorit hoitavat mm. käytännön juoksevia asioita ja ylläpitävät tapaamisten rakennetta. Kokemuksena on myös esitetty, että koordinaattorilla olisi hyvä olla sosiaalialan koulutusta ja hyvät kirjalliset taidot.

3.5.3 Systemisen toimintamallin toteutuminen

Tilannekartoituksessa systemisen toimintamallin vastaukset jäivät vähäiseksi. Kyselyssä tiedusteltiin sekä perheterapeuttien että koordinaattoreiden työn osalta kokonaistyönkuvaa ja kokemuksia, mutta vastaukset olivat kovin suppeita eikä näin kyselystä voi luoda kokonaiskuvaa kentän haasteista ja toisaalta hyvistä käytännöistä.

Vastausten perusteella haasteena kunnissa on edelleen se, ettei systemistä toimintamallia ole vielä otettu käyttöön tai se ei toteudu sovitusti. Systemisen toimintamallin juurtumista hidastaa resurssi- ja rekrytointipula niin sosiaalityöntekijöiden, perheterapeuttien kuin koordinaattorienkin osalta. Haasteena oli myös pätevän kaksikielisen klinikon löytäminen osaksi systemistä toimintamallia.

Systeeminen työote nostettiin esiin toimivana toimintamallina niissä kunnissa, joissa toimintamalli on käytössä. Systeemisen toimintamallin suhteen korostettiin perheterapeuttiresurssin ja juridisen konsultaation tärkeyttä. Perheterapeutin osallistumista viikkotiimin lisäksi myös asiakastyöhön ja työparityöskentelyyn muiden ammattiryhmien kanssa pidettiin hyvänä.

3.6 Kokemusasiantuntijat ja asiakasraadit

3.6.1 Kokemusasiantuntijat

Kokemusasiantuntijoita on kunnissa käytetty vähän. Kahdeksassa kunnassa on ollut jonkinlaista kokeilua. Kokemusasiantuntija työskentelyyn ei olla oltu aina tyytyväisiä, koska kokemusasiantuntijoilla on saattanut olla oma asiakkuus aktiivivaiheessa ja työskentely ei ole osoittautunut hedelmälliseksi. Kunnissa kokemusasiantuntijoita on käytetty muun muassa kuviossa yksi näkyvillä tavoilla.

Koska kunnissa ei ole paljon kokemusta kokemusasiantuntijoiden hyödyntämisestä, kokemusta toiminnan hyödyistä ei ole vielä saatu riittävästi. Haasteena mainitaan myös se, että kokemuskumppanit eivät dokumentoi asiakkaan kanssa tehtyä työtä.

Kuntien käyttämät kokemusasiantuntijat ovat saaneet koulutuksensa palveluntuottajan kautta, asiakkaasta kumppaniksi hankkeessa / Lauste, Voikukkia vertaisohjaajakoulutuksessa tai A-klinikan kautta.

Kokemusasiantuntijoille maksettavat palkkioiden määrät ovat olleet pääsääntöisesti 25 € / h ja matkakulut. Yhdessä kunnassa maksettiin tukihenkilöpalkkio, matkakulut ja pieni toimintaraha. Kokemusasiantuntijan kanssa on tehty toimeksiantosopimus, missä on määritelty periaatteet.

Lastensuojelun tilannekuvakartoituksen perusteella kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen on ollut kunnissa vähäistä eikä palveluun ole oltu kovin tyytyväisiä. Kokemusasiantuntijoiden hyödyntämisessä hyvinvointialueella tulee kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin: Riittävä aika omasta asiakkuudesta, koulutukseen panostaminen, työn dokumentointi, valvonta ja laadunvarmistus sekä kokemusasiantuntijoiden riittävä tuki.

3.6.2 Asiakasraadit

Varhan alueella vain kolmessa kunnassa on toteutettu asiakasraateja. Kahden kunnan alueen asiakasraadit ovat kuitenkin nyt olleet tauolla. Toisessa tauolla olevista kunnista on positiivisia kokemuksia jälkihuoltonuorten raadista ja toisessa on toiminut asiakasraati, johon on osallistunut myös lastensuojeluasiakkaiden vanhempia.

Turussa asiakasraateja on toteutettu säännöllisesti sijais- ja jälkihuollon palveluissa. Turun omien lastenkotien ja perhetukikeskusten lasten ”iso raati” on kokoontunut kerran vuodessa lasten oikeuksien päivänä. Raatiin kuuluu lapsia lastenkodeista ja perhetukikeskuksista, omaohjaajia, yksiköiden esihenkilöitä, lastensuojelun johtaja, palvelupäällikkö, palvelualuejohtaja ja sosiaali- ja terveysjohtaja. Isossa raadissa yksiköt kertovat yksikköjen kuulumisia ja valmistellut ohjelmaa raatiin. Lapset ovat valmistelleet kysymyksiä päättäjille, joihin raadissa saavat myös vastauksia. Lasten kysymysten pohjalta on tehty myös toteuttamiskelpoisia toimenpiteitä. Ison raadin lisäksi Turun omissa lastenkodeissa toimii ”pikkuraateja”, joissa suunnitellaan esim. hiihto- tai kesäloman ohjelmaa tai tehdään esim. pihasuunnittelua lasten kanssa.

Lastensuojelun jälkihuollossa on kokoontunut myös asiakasraati tiiviissä yhteistyössä Veturoinnin kanssa. Veturointi-toiminnassa nuoret aikuiset kokemusasiantuntijat työskentelevät lastensuojelun piirissä olevien ja olleiden nuorten ja heidän lähiverkostojensa tukena sekä kehittävät lastensuojelua ja edistävät nuorten osallisuutta. Osa jälkihuoltonuorista osallistuu mielellään asiakasraatitoimintaan ja haluavat olla kehittämässä nuorille suunnattuja palveluita. Turussa asiakasraateja on toteutunut myös aikuissosiaalityössä, mutta ei lapsiperhesosiaalityössä.

Varhan alueen kuntien/kuntayhtymien lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun asiakasraatitoiminta on vielä lastenkengissä. Terveysthuollon puolella esim. Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirissä asiakasraati on aloittanut säännöllisen toimintansa jo vuonna 2015. Sairaanhoitopiirin asiakasraadin tavoitteena on tuoda potilas- ja asiakasnäkökulmaa sairaanhoitopiirin toiminnan suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Asiakasraadin toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja raati kokoontuu kuukausittain. Lisäksi asiakasraati toteuttaa tutustumiskäyntejä sairaanhoitopiirin eri osastoille. Asiakasraati ottaa kantaa konkreettisiin asioihin, kuten tilojen asiakaslähtöisyyteen, kielelliseen tasa-arvoon ja internetsivujen sisältöön.

Varhan tilannekuvakartoituksessa tulevaisuuden osalta nousee toive asiakasraatitoiminnan kehittämisestä ja toiminnan hyödyntäminen erityisesti palvelujen kehittämisessä. Toiveita on esim. ruotsinkielisten asiakkaiden omasta asiakasraadista, jotta asiakkaiden kokemukset ja kehitysehdotukset saadaan huomioitua kehittämistyössä. Myös erilaisten sidosryhmien, kuten perhehoitajien, kokemusten hyödyntäminen perhehoidon kehittämisessä toimisi asiakasraadin avulla ja olisi tärkeä osa kehittämistoimintaa.

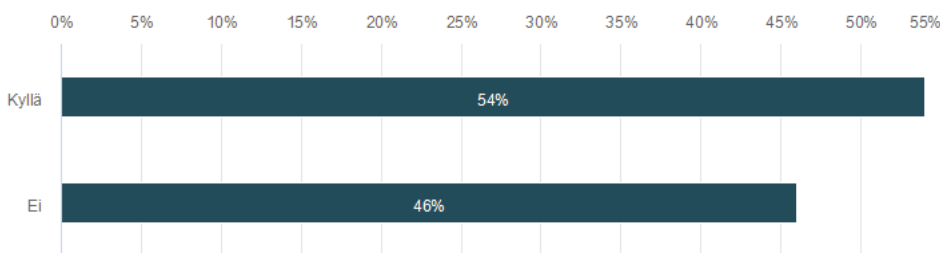
4 Muut lakisääteiset toiminnot

4.1 Lastensuojelun edunvalvonta

Lastensuojelulain 22 §:n nojalla lapselle tulee lastensuojeluasiassa määrätä edunvalvoja käyttämään huoltajan sijasta lapsen puhevaltaa, jos: on perusteltu syy olettaa, ettei huoltaja voi puolueettomasti valvoa lapsen etua asiassa; ja edunvalvojan määrääminen on tarpeen asian selvittämiseksi tai muutoin lapsen edun turvaamiseksi. Hakemuksen edunvalvojan määräämiseksi tekee jatkossa holhousviranomaisen, hyvinvointialue tai huoltaja itse. Edunvalvojan määrää tuomioistuin tai holhousviranomaisen. Edunvalvojan palkkiosta ja kustannuksista vastaa se hyvinvointialue, joka on vastuussa lastensuojelun järjestämisestä.

Tilannekuvakartoituksessa selvitettiin lastensuojelun edunvalvonnan tilannetta Varhan alueella. Edunvalvoja oli käytössä yli puolessa kunnista tai kuntayhtymistä. Yhteensä edunvalvoja oli 53 lapsella

Kuvio 43: Edunvalvojien käyttö kunnissa tai kuntayhtymissä



Kunnat ilmoittavat hakevansa lapsille lastensuojelun edunvalvoja mm. sijaishuollon prosessiin, huostaanottotilanteissa, vanhemman väkivaltaisuuden tai seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn tilanteissa tai muussa vanhemman rikollisuuteen liittyvässä tilanteessa, kun lapsen ja huoltajan intressit ovat ristiriidassa tai tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijän ja huoltajan välinen yhteistyö on ollut kovin haasteellista. Edunvalvonnan tarve ilmenee eri syistä prosessin eri vaiheissa. Avohuollossa edunvalvoja on voitu hakea, mikäli tilanne on, että lapsen huoltaja ei kykene tekemään yhteistyötä lastensuojelun viranomaisen kanssa lapsen edun mukaisia ratkaisuja tai jos huoltaja on menehtynyt. Myös rikosasioissa on haettu lapselle edunvalvoja avo-, ja sijaishuollossa. Sijaishuollossa edunvalvojaa haetaan edustamaan lasta lastensuojeluasiassa silloin, kun lapsi ei vielä itse kykene ilmaisemaan mielipidettään ja kun yhteistyö huoltajien kanssa on erityisen haastavaa. Myös lapsiperhesosiaalityössä edunvalvoja on haettu oikeusavustajaksi ja rikosasioihin. Lisäksi myös tilanteissa, joissa huoltaja ei pysty toimimaan lapsen etua

turvaavana tahona. Tilanteet, joissa edunvalvojaa tulisi hakea, eivät ole aina selkeitä ja edunvalvojan hakemisesta koetaan epävarmuutta.

Edunvalvojen saatavuudessa ei kuntien vastausten perusteella ole ollut haasteita. Edunvalvonnan laadun suhteen kuitenkin raportoidaan haasteista. Lastensuojelua tuntevia ja ammattitaitoisia edunvalvojia on vähän. Osa heistä työskentelee myös muussa ostopalveluna toteutettavassa palvelussa tai muussa alan päätyössä ja tämä tuottaa jääviysoongelmia. Edunvalvojan ja sosiaalityöntekijän välisessä yhteistyössä raportoidaan ilmenneen haasteita; sosiaalityöntekijän näkemys lapsen edusta voi poiketa suuresti edunvalvojan näkemystä.

Edunvalvonnasta tulee huomattavia laskuja ja palvelu on kallis eikä edunvalvojan työskentelyä rajata millään tavoin. Edunvalvojen laskutuksessa raportoidaan olleen ongelmia. Edunvalvojen maksut vaihtelevat vastaajien mukaan suuresti ja hyvinvointialueelle olisi hyvä saada asiaa koskeva hinnoittelu. Edunvalvonnan sisällölle ja työskentelyn määrälle toivotaan asetettavan reunaehtoja. Edunvalvoista on olemassa listauksia, mutta kukaan ei valvo palvelun laatua tai toteutumista.

Tilannekuvakyselyn perusteella hyvinvointialueelle tarvitaan selkeät prosessit edunvalvojen hakemiselle, edunvalvojen palkkioiden ja työskentelyn sisällön määrittelylle sekä edunvalvojen rekisterille laadunvarmistuksineen.

4.2 Yksityiset sijoitukset

Yksityisillä sijoituksilla tarkoitetaan tilanteita, joissa joku muu kuin kunta (jatkossa hyvinvointialue) on sijoittanut lapsen pysyväisluonteisesti yksityiskotiin. Tilanteesta on viipymättä ilmoitettava hyvinvointialueelle. Ilmoituksen on velvollinen tekemään sekä lapsen huoltaja että henkilö, jonka hoitoon lapsi on sijoitettu. Ilmoituksen saatuaan hyvinvointialueen on selvítettävä, sopiiko yksityiskoti olosuhteiltaan lapsen hoitoon ja kasvatukseen, kykeneekö lapsen luokseen ottanut henkilö huolehtimaan lapsesta sekä onko sijoitus lapsen edun mukainen. Sijoituksen hyväksymisestä on tehtävä päätös. (LsL 81 §)

Tilannekuvakartoituksen mukaan Varhan alueella on yhteensä 14 yksityisesti sijoitettua lasta. Lukumäärä ei välttämättä kuvaa täysin todellista tilannetta, sillä erityisesti perhepiirissä toteutuvat yksityiset sijoitukset eivät välttämättä ilmoitusvelvollisuudesta huolimatta tule viranomaisten tietoon.

Suurin osa kunnista ilmoitti, ettei heillä ole tiedossaan alueellaan yksityisiä sijoituksia eikä niiden arviointiin tai valvontaan ole ollut tarpeen kehittää toimintamallia. Niissä kunnissa, joissa yksityisiä sijoituksia on, selvityksen ja päätöksen yksityiskodin hyväksymisestä tekee sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijän rooli tai sijainti organisaatiossa vaihtelee. Jotkin kunnat ilmoittavat, että arviointi toteutetaan tarvittaessa sisällöltään palvelutarpeen arvioinnin tavoin. Arviointia on voitu toteuttaa sekä arviointiyksikössä, sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa että avohuollossa; lisäksi yksi kunta ilmoittaa valvonnan tapahtuvan sijaishuollossa, jolloin valvonta on ollut lähinnä reaktiivista. Yksityisten sijoitusten valvontaan ei ole riittävää resurssia ja niiden paikka organisaatiossa on epäselvä. Muutama kunta ilmoittaa tapaavansa yksityisesti sijoitettua lasta säännöllisesti.

Tilannekuvakyselyssä selvitettiin kuntien näkemyksiä siitä, miten yksityisten sijoitusten arviointi ja valvonta tulisi toteuttaa hyvinvointialueella. Vastauksista ilmeni, että yksityisten sijoitusten teemasta on paljon tiedon puutetta ja erilaisia käytänteitä kunnissa. 14/24 vastaajista oli sitä mieltä, että ko. palvelu tulisi järjestää keskitetysti. Palvelua ehdotettiin järjestettäväksi samasta paikasta kuin sijaishuollon valvonta tai valvontakeskuksen kautta. Tärkeänä nähtiin selkeä toimintamalli ja vastuunjako. Yhden vastauksen mukaan prosessi voisi toteutua yleisen palvelutarpeen arvioinnin kautta, jonka perusteella asiakas ohjautuisi joko perhesosiaalityön tai lastensuojelun asiakkaaksi riippuen huolen määrästä. Lisäksi ehdotettiin moniammatillista arviota. Valvontaa tulisi toteuttaa vähintään kerran vuodessa.

Lastensuojelulain 81 §:n nojalla hyvinvointialueen on pidettävä rekisteriä lapsista, jotka on se sijoittanut yksityisesti. Yksityisesti sijoitettujen lasten rekisterin lisäksi hyvinvointialueella pitää sopia toimintatavat yksityiskotien soveltuvuuden arvioinnille ja valvonnalle.

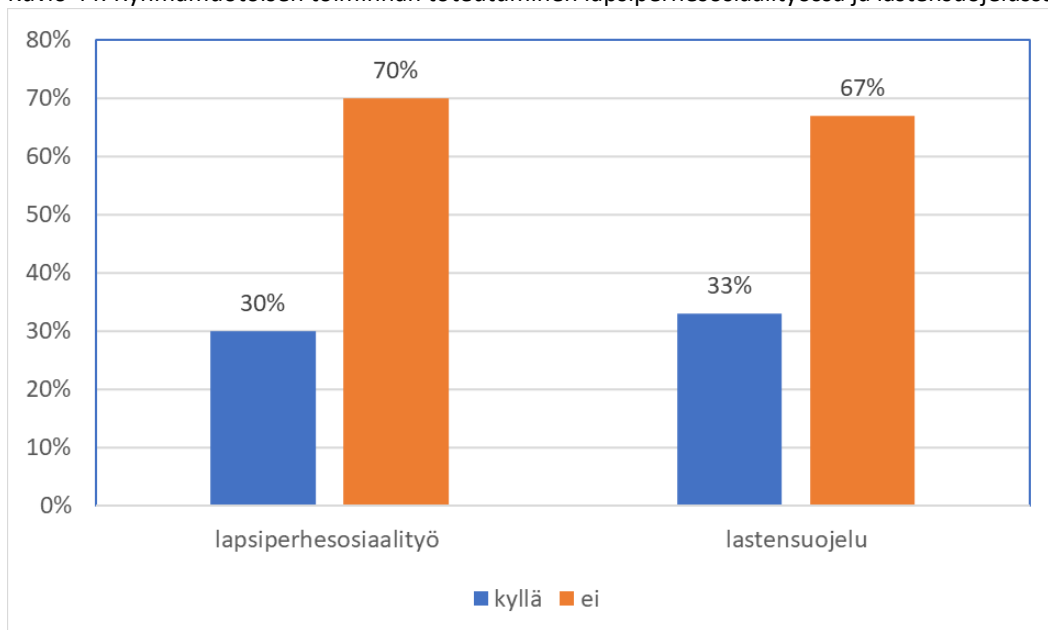
4.3 Ryhmämuotoiset toiminnot

Sosiaalipalvelujen tavoitteena on edistää ja ylläpitää lasten, nuorten ja perheiden toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, turvallisuutta ja **osallisuutta**. Palveluja järjestetään tulevaisuudessa hyvinvointialueilla sen mukaisesti, mikä tarve on. Ryhmätoiminta on yksi muoto toteuttaa lain mukaista sosiaalipalvelua. Ryhmämuotoisen toiminnan tarkoitus on, että samankaltaisessa tilanteessa olevat ihmiset jakavat kokemuksia keskenään ja saavat sitä kautta toisiltaan sosiaalista tukea, toivoa sekä uusia näkökulmia.

Sosiaalihuoltolain mukaan asiakkaille voidaan järjestää erilaisia lasten ja nuorten, vanhempien ja perheiden ryhmiä. Ryhmätoiminnot mainitaan erityisinä keinoina vertaisryhmätoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen osalta. Lastensuojelua ja erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tai hänen perheelleen voidaan järjestää vertaisryhmätoimintaa lapsen terveyden tai kehityksen turvaamiseksi (28 §). Sosiaalinen kuntoutus taas (17 §) on sosiaalipalvelu, joka perustuu aina asiakkaan toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen kokonaisvaltaiseen selvittämiseen. Sosiaalisen kuntoutuksen välineinä voi toimia esimerkiksi erilaiset ryhmät. Usein kunnissa järjestettäviä ryhmiä ohjataan yhteistyössä muiden toimijoiden ja järjestöjen kanssa. Ryhmän vetäjillä on vastuu ryhmän toiminnan onnistumisesta ja ryhmän dynamiikasta. Yhdessä tekeminen ja toiminnalliset elementit aktivoivat ryhmän osallistujia tasavertaisiksi toimijoiksi. Ryhmänvetäjinä toimivat työntekijät kokevat ryhmätoiminnan mielekkäänä ja vaihtelevana sekä asiakassuhdetta vahvistavana työtapana.

Tilannekuvakartoituksen vastausten perusteella lapsiperhesosiaalityössä toteutettuja ryhmätoimintoja on toteutettu vain noin kolmasosassa Varhan kuntia/kuntayhtymiä. Seitsemän vastaajaa ilmoitti järjestävänsä ryhmämuotoista toimintaa lapsiperhesosiaalityön asiakkaille ja kahdeksan vastaajaa lastensuojelun asiakkaille. Yhdeksässä kunnassa/kuntayhtymässä ei toteudu minkäänlaista ryhmätoimintaa edes yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Kuvio 44: Ryhmämuotoisen toiminnan toteutuminen lapsiperhesosiaalityössä ja lastensuojelussa



Tilannekuvakartoituksessa selvitettiin, minkälaisia ryhmiä kunnissa tai kunttayhtymissä on toteutettu. Ne on kirjattu palvelutehtävittäin kuvioon alla. Lapsiperhesosiaalityössä ja lastensuojelussa toteutetaan hyvin samankaltaista ryhmätoimintaa.

Kuvio 45: Varhan alueen kunnissa/kuntayhtymissä järjestettyä ryhmätoimintaa lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun asiakkaille

Lapsiperhesosiaalityö	Lastensuojelu
<ul style="list-style-type: none"> • Neuropsykiatristen lasten ja vanhempien vertaistukiryhmä • Perhe somebody-ryhmä • Dkt-ryhmä • Toiminnallisia/menetelmällisiä ryhmiä lapsille/nuorille/vanhemmille (esim. liikuntaryhmät, kesäryhmät, kalastus- ja retkeilyryhmät) • Perhekahvila • Poikaryhmät ja tyttöryhmät yläkoululaisille tai alakoulun 6-luokkalaisille • Vahvuutta vanhemmuuteen • Murkkufoorumi • Ihmeelliset vuodet • Strategia (adhd) • Untuvainen (odottavat äidit) • Eroryhmä 	<ul style="list-style-type: none"> • Neuropsykiatristen lasten ryhmä • Toiminnalliset/menetelmälliset ryhmät lapsille/nuorille (esim. liikuntaryhmät, kesäryhmät, kalastus- ja retkeilyryhmät) • Poika- ja tyttöryhmät • Vanhempain-/vanhemmuusryhmä • Voikukkia-ryhmä (huostaanotettujen lasten vanhemmille) • Salapoliisi Mäyrä- toiminta (avo- ja sijaishuollon lapsille) • Perheryhmä (avohuollon vauvaperheille) • Voimaryhmä (murrosikäisille ja heidän vanhemmille) • Vankilassa olevat vanhemmat ja lapset • Ihmeelliset vuodet

Yhteistä Varhan alueella toteutuville ryhmille on se, että ryhmänohjaajia on yli toimialarajojen. Ryhmät ovat usein kohdennettuja, ns. suljettuja ryhmiä eikä ryhmään voi siis osallistua kuka tahansa. Ryhmä pysyy koko toiminnan ajan samana eikä uusia jäseniä oteta mukaan, vaikka joku ryhmästä jäisi pois. Suljettu ryhmätoiminta on tavoitteellista toimintaa ja tavoite voi olla kuntouttavaa, kasvua tai toimintakykyä vahvistavaa. Suljettu ryhmä tukee osallistujien luottamuksellisuutta ja turvallisuutta suhteiden rakentumisessa. Sekä lapsiperhesosiaalityön että lastensuojelun asiakasryhmien osalta ryhmämuotoiset toiminnot perustuvat vapaaehtoisuuteen ja valikointiin vaikuttaa työntekijöiden arvio siitä, hyötyykö asiakas ryhmämuotoisesta toiminnasta.

Varhan alueen ryhmätoiminnot toteutuvat useimmiten usean tahon tai toimijan yhteistyönä. Muutamissa vastauksissa korostui se, että perhepalvelut ovat mukana kaikissa ryhmätoiminnoissa yhteistyössä toisen toimijan kanssa. Yhteistyökumppaneina nousivat yleisimmin esille sivistystoimi (mm. oppilashuolto, koulut, varhaiskasvatus, kirjasto), vapaa-ajan palvelut (mm. liikunta, nuorisotyö) ja terveystoimi (esim. neuvola). Muutamissa vastauksissa perheneuvola ja perheoikeudellinen yksikkö eriteltiin yhteistyökumppaniksi ja ryhmätoimintojen kannalta tärkeänä kumppanina. Kolmannen sektorin yhteistyökumppaneina mainittiin seurakunnat (taloudellinen tuki), Folkhälsan, MLL sekä Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestöt. Lapsiperhesosiaalityön toiminnalliset ryhmät toteutuvat pääsääntöisesti yhteistyössä perheneuvolan, lastensuojelun, sivistystoimen, nuorisotyön ja yksityisten palveluntuottajien kanssa. Lastensuojelun ryhmätoimintojen osalta yhteistyökumppaneina mainittiin SHL-palvelut, perheneuvola, nuorisotyö ja liikuntatoimi.

Turussa ryhmätoimintoja toteutuu yhteistyössä eri hankkeiden kanssa. Esimerkiksi Rokki-hanke tarjoaa moniammatillista tukea rikoksilla oireileville nuorille ja järjestää erilaista ryhmätoimintaa, esim. Art-ryhmiä. Rokki-hankkeen kautta toteutuu myös tiivis yhteistyö perusopetuksen erityiskoulun kanssa. Rokki-hanke osallistuu lisäksi Poppi-työhön (jalkautuva työryhmä yhteistyössä perhe- ja sosiaalipalvelujen sekä nuorisopalveluiden kanssa).

Ryhmätoiminnasta informointi ja tiedonkulku on osin haastavaa kentän monien toimijoiden vuoksi. Tosiasiallisesti erilaisia ryhmätoimintoja ja ryhmien vetäjiä/ohjaajia on kentällä paljon. Tilannekuvakartoituksen perusteella Varhan alueella on erilaisia ja useille kohderyhmille suunniteltuja ja toteutettuja ryhmätoimintoja runsaasti tarjolla lapsiperhesosiaalityössä ja lastensuojelussa. Vastauksissa ei käynyt ilmi, miten ryhmätoimintaa suunnitellaan alueittain tai kentältä esille tulevien tarpeiden mukaan. Aktiivisen ryhmätoiminnan toteutuminen on kuitenkin kiinni kunnan koosta, asiakkaiden saamisesta mukaan ryhmiin, palvelualueiden keskinäisestä yhteistyöstä, kolmannen sektorin toiminnoista, ryhmätoimintaa ohjaavista työntekijöistä ja yleisestä resurssitilanteesta sosiaalityössä.

Tilannekuvakartoituksessa ei tullut esille, miten lapsiperhesosiaalityön tai lastensuojelun suunnitelmissa on otettu huomioon ryhmätoimintojen toteuttaminen suunnitelmallisesti esim. vuosikellossa (säännönmukaisuus). Ryhmätoiminnoista ei oltu myöskään esitetty prosessikuvauksia tai sitä, miten ryhmätoiminnat on huomioitu tehtävänkuivissa tai palveluiden kehittämisessä.

Tilannekartoituksessa käy ilmi, että ryhmien järjestämiseksi fyysinen tilakysymys on ollut haaste ainakin yhdessä kunnassa. Ryhmätoiminnan kustannukset ovat usein pieniä, jos niitä on voitu järjestää kuntien tai yhteistyökumppaneiden tiloissa ja toiminta on voitu järjestää yhteistyössä yli palvelusektorirajojen.

Ryhmätoiminnat ovat usein vaikuttavia ja asiakkaiden osallisuuden näkökulmasta hyviä toimintatapoja sosiaalityön sektorilla. Ryhmämuotoiset toiminnot toimivat erityisesti sosiaalisen kuntoutuksen keinoina, mutta myös osallisuuden lisääjänä ja vertaistuellisena tukena. Varhan tilannekuvakartoituksessa ryhmätoiminta on koettu tehokkaiksi ja tulokselliseksi toiminnaksi, jonka hyödyt nähdään vasta pitkällä aikavälillä. Alueellisia ryhmätoimintoja kaivataan lisää erityisesti lapsiperhepalveluihin, jossa oikea-aikaisilla ryhmillä voidaan vaikuttaa ennaltaehkäisevästi. Ryhmämuotoisen työskentelyn koetaan myös korvaavan palveluja, joita tarjottaisiin muutoin yksilöllisesti (mm. tukihenkilötoiminta). Tämä on tärkeä havainto arvioitaessa toimintojen kustannustehokkuutta.

Ryhmätoimintojen osalta toivotaan säännöllisyyttä ja ryhmätoiminnan kirjaamista toimintasuunnitelmiin, mutta toisaalta tarve on vastata ryhmätoiminnoilla myös asiakkaista nousevien tarpeiden ja ilmiöiden haasteisiin. Pienemmissä kunnissa/kuntayhtymissä asiakkaiden saaminen ryhmätoimintaan mukaan on osin ollut haasteellista. Toisaalta toive on siitä, että olemassa olevia ryhmätoimintoja tulisi olla laajasti tarjolla kaikille asiakkaille. Tämä vaatii Varhan kuntien/kuntayhtymien yhteistyötä ja resurssien yhdistämistä ja toiveena on esitetty myös kiertäviä vastuutyöntekijöitä alueelle. Toisaalta vastauksissa on tiedostettu, että ryhmätoimintojen toteutuminen on resurssikysymys.

Hyviä ja toimivia ryhmämenetelmiä halutaan edelleen jatkaa Varhan alueella tulevaisuudessa. Lastensuojelussa ryhmätoimintoja on toteutettu sekä avo- että sijaishuollon sektorilla. Huostaanotettujen lasten ja nuorten vanhemmille suunnattu Voikukkia-ryhmä on toiminut alueella joissakin kunnissa säännöllisesti. Voikukkia-ryhmän osalta toiminta on koettu toimivaksi, kunhan ryhmässä ei ole osallistujia pelkästään yhden ja saman kunnan alueelta. Myös sijoitetuille lapsille kohdennettu Salapoliisi Mäyrä-toiminta on koettu hyväksi ryhmätoimintana ja vertaisryhmänä, mutta myös osallistamisen osalta. Huostaanottoon ja sijoitukseen liittyvien tunteiden kirjon vuoksi ryhmätoiminta vastaa erityisesti vertaistuen tarpeeseen, sillä vaikeita tunteita herättäviä asioita on helpompi jakaa ja puhua vertaistuellisessa ryhmässä.

Tulevaisuuden osalta ryhmätoimintojen ajatellaan olevan oleellinen osa lapsiperhesosiaalityön ja perhekeskusten yhteistoimintaa. Alueella on toive siitä, että ryhmät voivat edelleen toimia eri palvelualueiden ammattilaisten yhteistoimintana ja mahdollisimman matalalla kynnyksellä. Hyvinvointialueella tämä vaatii säännöllistä yhteydenpitoa kuntien/kuntayhtymien eri toimialojen kanssa. Lastensuojelun osalta toimivissa ryhmissä on tarpeen arvioida, miten ryhmätoimintoja voidaan järjestää edelleen siten, että ohjaajilla on asiantuntemusta esim. huostaanottoon ja sijaishuoltoon liittyen.

Havaintojen ja toiveiden mukaan tärkeänä toiveena on ylläpitää ja kehittää jo olemassa olevia ryhmätoimintoja eri ikäisille lapsille ja nuorille, mutta myös perheille. Tärkeäksi havainnoksi (kuvio 3) nousee toiveet ryhmätoimintojen kehittämisen osalta varhaisen vaiheen lapsiperheille, mm. raskausajan- ja vauvaperheille, mutta yhtä lailla nuorille suunnatuissa toiminnoissa. Nuorten osalta tärkeinä kumppaneina ryhmätoimintojen osalta nousevat toisen asteen oppilaitokset (lukiot, ammattikoulut), nuorten pajatoiminta, päihde- ja mielenterveyspalvelut ja nuorisotyön ammattilaiset.

Kuvio 46: Varhan kuntien toiveet tulevaisuuden ryhmätoiminnoista



Ryhmätoimintoja kehittäessä tulee arvioida toiminnan tavoitettavuutta sekä asiakkaan että alueen näkökulmasta. Pienimuotoisetkin ryhmät ovat kustannustehokkaita, jos ryhmä ja työntekijät ovat motivoituneita toimintaan. Osallistumisen näkökulmasta voidaan myös hyödyntää edullisia kannustimia, kuten lounasruokailumahdollisuutta, maksuttomia uimahalli- ja kuntosalikäyntejä, matkalippuja, vierailu- ja tutustumiskäyntejä sekä retkiä. Ryhmätilojen merkitys on keskeinen, jotta ne ovat helposti saavutettavissa kaikille. Ryhmätilojen osalta on myös huomioitava ryhmien erilaiset tarpeet ja esteettömyys: esimerkiksi vauvaperheet tarvitsevat erilaisia tiloja kuin nuoret aikuiset. Hyvinvointialueella tila- ja kannustinkysymys liittyvät myös alueen kokonaisvaltaiseen kehittämiseen ja hallintoalojen keskinäiseen vuoropuheluun esim. asuinaluesuunnitteluissa, mutta myös liikuntamahdollisuuksien osalta.

5 Lopuksi

Tilannekuvakartoituksen tietoja hyödynnetään ja on jo hyödynnetty osana lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun kehittämistä osana Tulevaisuuden sotekeskus-ohjelmaa Varsinais-Suomessa. Tilannekuvasta nousee esiin huolestuttavia seikkoja mm. henkilöstöresurssiin, palveluiden epätasa-arvoiseen saatavuuteen ja lakisääteisten toimintojen noudattamatta jättämiseen liittyen. Tulevaisuuden sotekeskus-ohjelman lapsiperhesosiaalityön ja lastensuojelun kehittämisen tavoitteena on parantaa lapsiperheiden tuen tasalaatuisuutta sisältöä ja saatavuutta hyvinvointialueella ja kehittää laadukkaita toimintamalleja alueen lapsiperheiden parhaaksi. Hyvinvointialue antaa lapsiperheiden sosiaalityön palveluiden järjestämiselle

entistä tukevammalla hartuudella ja esim. osaamisen jakaminen mahdollistuu yli nykyisten kuntarajojen. Kuntien kehittämisen tueksi toimittama aineisto on kattava ja sen sisältöön ja laatuun on panostettu vastaajien toimesta. Tästä kiitämme kaikkia vastanneita.